

EGYÜTT

A Magyar Írószövetség Kárpátaljai
Írócsoportjának folyóirata

IRODALOM

MŰVÉSZET

KULTÚRA

VII. évfolyam

2005

3

2005

3

EGYÜTT

A MAGYAR ÍRÓSZÖVETSÉG KÁRPÁTALJAI ÍRÓCSOPORTJÁNAK FOLYÓIRATA
AZ 1965–67 KÖZÖTT UNGVÁRON MEGJELENT SZAMIZDAT KIADVÁNY JOGUTÓDJA

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök: Vári Fábián László

Főszerkesztő: Nagy Zoltán Mihály

Tagok: Barzsó Tibor (olvasószerkesztő), S. Benedek András (főmunkatárs, alapító főszerkesztő 1965-67), Botlik József, Dupka György (lapigazgató), Fodor Géza, Füzesi Magda, Horváth Sándor, Ivaskovics József (művészeti szerkesztő), Penckófer János, Pomogáts Béla

Megjelenik negyedévente a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, a Nemzeti Kulturális Alapprogram, az Illyés Gyula Közalapítvány, az Intermix Kiadó és a Credo Alapítvány támogatásával

**Levélcím: Nagy Zoltán Mihály, 90221 Csonkapapi, Mező u. 168., Beregszászi járás,
tel.: 06 70 231 72 20**

Versrovat: Vári Fábián László, 90255 Mezővári, Városderék u. 28., Beregszászi járás,
vez. tel.: (00 380 31 41) 73 2 01, mobil: 06 20 334 34 69

A szerkesztőbizottság ungvári címe: 88000 Ungvár, Babuskin tér 5/a,
tel.: (00 380 31 22) 4 37 37, fax: (00 380 31 26) 1 70 27

E-mail: titkarsag@mekk.uz.ua; <http://www.hhrf.org/mekk/egyutt.pdf>

Felelős kiadó: Dupka György

Intermix Kiadó, 88000 Ungvár, Tolsztoj u. 5/a, tel/fax: (00380-3126)17027,

E-mail: gyorgy@d.uzhgorod.ua

Tördelés, képfeldolgozás, nyomdai előkészítés: CA Stúdió

Készült a Borneo Kft-ben

Forgalomba kerül a Kovács Vilmos Baráti Társaság terjesztésében

Terjesztő: Ugocsa Könyvesbolt-hálózat, vezető: dr. Kovács Elemér és Kovács Katalin,
tel/fax: 8 243 214 54, Nagyszőlős, Gagarin út 47.

Magyarországon terjeszti a Kárpátaljai Szövetség (Magyarok Háza, 1052 Budapest,
Simmelweis u. 1/3.)

Lapengedély száma: 3 T No. 188

A folyóiraton nyereség nem képződik

TARTALOM

- 4** PENCKÓFER JÁNOS: Mikor a XXI. század... (vers)
5 VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Tisztának a tisztát... (emlékbeszéd)
6 VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Holdút magasán (vers)
8 CZÉBELY LAJOS: a körön belül, Rejtekhelyen (versek)
10 NAGY ZOLTÁN MIHÁLY: „Leg”ek nélkül (jegyzet)
11 HORVÁTH SÁNDOR: Kincsek fésző kockaköveken (vers)
13 VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ: Tábori posta (regényrészlet)
19 S. BENEDEK ANDRÁS: Itthonatlanul, Nem (versek)
21 BARTHA GUSZTÁV: Panoptikum (dráma)
36 SZEPESI ATTILA: Barangoló (vers)
37 SZÖLLŐSY TIBOR–SZEPESI ATTILA: „Mindig bizonytalanul ültem
Fortuna zörgő szekerén” (interjú)
44 JÓKAI ANNA: Ima – virágvasárnap alkonyán (vers)
45 LENGYEL TAMÁS: A miskolancia (novella)
49 BAKOS KISS KÁROLY: Paraván, Tükör, Népdal, Csavarok, Egy, Ragrimes
(versek)
51 MERÉNYI KRISZTIÁN: Újra Bella, Tavaly nyáron (novellák)
54 BECSKE JÓZSEF LAJOS: Régi idők, Emlék (versek)
55 TÁRCZY ANDOR: November végi tánc, Címtelenül (versek)
56 RÉKASY ILDIKÓ: Ars poetica (vers)
57 KÁNYÁDI SÁNDOR: Kétszemélyes tragédia (drámarészlet)
62 TÓTH FERENC: A kis pénzhamisító (novella)
66 FERENCZI TIHAMÉR: Ami fáj, Eltört (versek)
67 KOCSIS CSABA: Az utolsó párttitkár (humoreszk)
70 LENGYEL JÁNOS: Árnyékszéki bölcsességek, Hogyan nem született
meg ifj. Mitracsek (szatirikus kisprózák)
73 A csumák halála (ruszin népballada VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ fordításában)
74 BERTHA ZOLTÁN: A drámaíró Kányádi (recenzió)
79 BARZSÓ TIBOR: Egy regény kettős évfordulója (jegyzet)
83 S. BENEDEK ANDRÁS: Zágoni A. Károly: A Nagytiszteletű Beregi
Egyházmegye Emlékkönyve (recenzió)
85 KOVÁCS GÁBOR: Hamvas Béla és a kereszténység (tanulmány)
92 D. GY.: Művelődési életünk krónikája
98 Új könyvek
98 Szerzőink
JÓZSEF ATTILA–IVASKOVICS JÓZSEF: Nem tudunk élni (megzenésített vers)
JÓZSEF ATTILA: Gyermekké tettél (vers)

PENCKÓFER JÁNOS

**MIKOR A XXI. SZÁZAD ELSŐ, MAGYARORSZÁGRÓL
JÖTT TURISTÁIBAN ÖSSZEKEVEREDETT
VERECKE, HUSZT ÉS TÉCSÓ HANGULATA,
MIKOR A NERESZEN-HEGY ÉS A KÁPOLNA-DOB
EREDETMONDÁJÁBAN SAJÁTOS HONFOGLALÓI
ÖRÖKSÉGET ÉREZTEK,
ÉS AZ SZEMÉLYES
SORSFELISMERÉSKÉNT FOGOTT ZENÉT BENNÜK**

*A paradicsom meghódítása morajlott
fel a füstüvegen innen, mitől táltos-
dobok, regősajok fájduktak belé
a kinti szürkületből. A legelső itteni
napnyugta kísértésében indult az Ikarus,
s a honfoglaló hangzavart benne mégis
egy többszáz évvel későbbi kérés írta
felül, a ne eresszen, ne eresszen, ne
eresszen hűségsohaja.*

*Ez is egy új magyar naplemente, ez a
görögös zenéhez szelidített ikarusi
alászállás, amely benne azt a sors-
tragédiát hozza elő, mikor a tatár
nyílvessző útját testével állta el a hű-
séges komorna, csak hogy a királynét
védje? S a haldokló sóhaját – ne-re-szen –
miért hogy e bealkonyulás idézi s nem
a monda-hagyta hajnal?*

*Szerelmes Isten – kulcsolódott össze az
ölében két keze – most érti csak, hogy a
kiválasztottak felé mindig egy kilőtt
nyílvessző fűrődik, és mi mindannyian
kiválasztottak leszünk. Tudom-e, hogy
a mi sajátos alkonyunkat merre komponálják?
Azt mondom, nézzen a Nereszen mögé, az
több mint hegy, s a Kápolna-domb több
mint egy komorna sirja?*

Alábbi írásunkkal a 80 éve született Nagy Lászlóra emlékezünk

VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

TISZTÁNAK A TISZTÁT...

Első évfolyamos magyar szakos hallgatója voltam már az ungvári egyetemnek, amikor 1968-ban, némi késéssel az ottani *Druzsba* könyvesboltba is eljutott Nagy László gyűjteményes kötete, az *Arccal a tengernek*. A költő nevét ismertem, de verseiben még nem volt alkalmam elmélyedni. A dolgok azonban úgy alakultak, hogy irodalmi önképzőkörünk szervezői felkértek egy kiegészítő előadásra Balla Gyula *Arccal Nagy Lászlónak* című referátumához. Harmadéves barátom tisztességesen megírt diákmunkáját elolvasva összeesett minden önbizalmam: mit tudok én ehhez hozzátenni? Egyetlen segítségem a kölcsönként könyv maradt.

Megdöbbenően olvasom egyik verset a másik után, rabul ejt rögtön a szokatlanul színes, eredeti képvilág. Azt érzem mégis, hogy a dunántúli vidék versekbe menekített valósága távolról és közletről nézvést egyaránt ismerős – gyermekkorom megrázó, azóta is feljárom emlékeit szabadítja fel bennem. Visszagondolva rá, ma is összeszorul a szívem: a vasárnapi baromfi megkötött lábait mindig nekem kellett szorítanom, míg nagyanyám elnyiszálta az állat durván megtépett, visszahajtott nyakát, mert utolsó rúgásainak fájdalma, haláltudata ujjaim és karom csatornáin át az én testembe költözött. Nekem sem kell a hagymás zsírban megsütött vér, a véres hurkától iszonyodom, s a húst csak azért eszem, mert éhségérzetem legyűri szervezetem ösztönös tiltakozását. Boldogan feküdtem volna magam is a haldokló kiscsikó mellé, ha már annak a kedves kicsi jószágnak nincs helye ezen a földön.

Ki az a költő, aki a dalformát ily rendkívüli és kíméletlenül igaz tartalommal tölti fel? Egy új plebejus? Egy merész szimbolista? A magyar költészet Picassoja, Salvador Dalija? Miféle társadalmi rendszer, milyen barbár világnézet formálódik itt, ahol a kutyák az angyalra rontanak? *Ó, aki csontra vesz fel inget, jéggel veri meg szemünket* – indítja a *Vérugató tündért*. Kilel a hideg. Így csak a kiválasztottak beszélnek. Lehet még ezek után verset írni? Hogyne! De ki képes arra, hogy *művelje, s ne csak magyarazza a csodát?*

Amikor halálhíre utolért, sirtam, mint az ártatlanul meghurcolt gyermek, s a *Szép versek* egyik kötetéből könnyeimet nyelve, mégis fennhangon a

Gyümölcsoltót kezdtem el olvasni. A vers végső üzenetét azóta is úgy idézem, mint a költő végrendeletét: *Ezerkilencszáz-hatvankilencben / irtam e verset Gyümölcsoltókor / érezve, hogy az üvegpohárban / ágyamon lánchoz koccan az óbor / mikor kőkényfa-menyasszonyt vártam / s ribancként húzott rengeteg láncszem // tisztának a tisztát őrizzük meg / oltalmazzuk az időben, ámen.*

Néhány éve az egyik kárpátaljai hetilap újságírója a következő kérdéssel keresett meg:

– *Ki az a neves személyiség, akivel szívesen találkozna?*

– Tudom, nagyon elkéstem már a kívánsággal, de ha mégis lehetséges lenne, ha megengedné a Teremtő, én Nagy Lászlót szeretném látni.

– *S mit mondana neki?*

– Mit mondhatnék én Neki? Megcsókolnám a kezét.

Születése 80. évfordulóján egy verset vittem az iszkázi szülőházba. S bár a kortárs magyar költészet testén már jól láthatóan jelentkeznek a hanyatláskori tünetek, az írás egyik látomása azt adja tudtunkra, hogy Nagy László szellemi örökségét nem környékezheti meg a romlás. Hát úgy legyen.

HOLDÚT MAGASÁN

In memoriam Nagy László

*Minden folyóvizek
a tengerbe vágnak,
minden nőszírom
az avarba kerül.
A teremtett ember
hanyatlik csak ágynak,
de bordái mögül
a lélek menekül.*

*Mintha ember lennék.
Mégis oda vágyom,
dolga fogytán a szél
hol pihenni dől.
Így sem kerek az ég.
Boncolgat az álom:
szikék sziszegnek
rám a semmiből.*

*Nem lehet véletlen.
Túl a sztratoszférán
tollasodnak már
a gyerkőc angyalok,
kik körbejajongják
ez átkozott planétát,
s a föld űzött szívéből
feltör; felbuzog,*

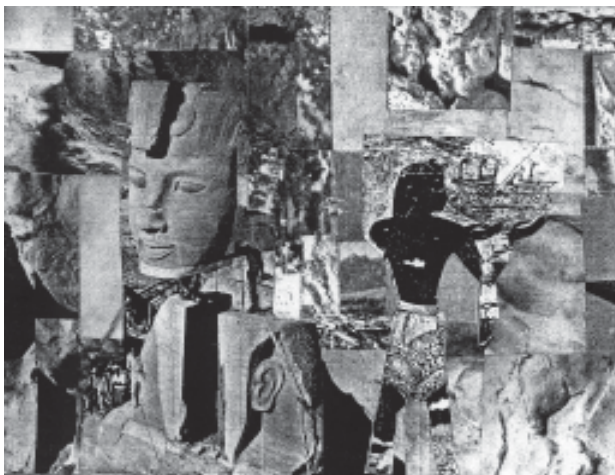
*mint vulkánok,
ha Istennek üzenve
méhük legszebb magvát
lövik az ég fele,
úgy kel ki a vérből,
tart a végtelenbe
Nagy László koronás,
dérezüst feje.*

*Romlással, földi
nyavalyákkal félre!
A holdút magasán
fényember suhan.
Dehogyis készülünk
hat hónapos télre,
szája melegében
elférünk sokan.*

*Aztán – felbúgnak
a bazaltorgonák,
megrezzennek
a csillagközi lombok –*

*a költő sarkantyúzza,
fordítja lovát,
parázslík egy szempár,
felizzik egy homlok.*

*Mint élete delén,
úgy csüggünk a száján,
s mintha párájával
a gondolat is szállna:
„Meg fogjátok látni,
húsvét vasárnapján
síromon kizöldül
a főtől való szálfa.”*

a körön belül

Szilágyi Domokos emlékének

*körülvettének téged
hogy körülvettének*

*a számító szándék
mégis
hiábavaló*

*síron a fejfa:
felkiáltójel
obeliszk
fárosz
Nap*

*sírban a Nap fia
körötte Csaba királyfi
népe:
csillagok*

*szállj le
szállj le
gyöngye kismadárka*

*s a költészet kapui újra
kinyílnak az igaznak
hódolnak aranyos szavak
rózsák
liliomok*

*így vagy
maradék magyarok
maradék földjének
televénye*

*körülvettenek minket
hogy körülvettenek*

*de általad erősödik mind
ki az elképzelhetetlen után született
a megváltoztathatatlanban él
azóta is
s változatlanul az elképzelhetőért
imádkozik
és
dolgozik*

REJTEKHELYEN

(Szonett a feloldozásról)

*Álmok elől hátsó lépcsőkön szökve
reménytől fűszeres nyárban gázolok,
dárídó-éveim végre mögöttem
s a tűzvérű bátrak, hűtlen okosok.*

*Rátok bíznam mind, mi ricsaj és nyüzsgés,
hazaintenek múltörző nádasok,
csábítanak hallgatag, harmatos esték,
nevető fájdalmaik, síró mosolyok.*

*De támad a jelen, önkörömbe tör,
új tervet lélegzek – hamis a tükör –,
szerződött örök gyűjtés, dugig kanál.*

*Zsíros lekvármeleg lepi be ajkam,
csábít egy farsangi keringő-dallam,
köröz a kegyelem, de rám nem talál.*

„LEG”EKNÉLKÜL

Annak idején, amikor egy oldalnyi terjedelmet „elbitorolni” merészeltem a laptestből, voltak kétségeim a tekintetben, meg tudom-e tölteni valós problémákat felmutató, azokra higgadtan megoldásokat kereső gondolatokkal. Most, három és fél évfolyammal az újraalapítás után tudni vélem – hiszen tapasztalom –, hogy félelmeim alaptalanok voltak: sorsunk, irodalmunkhoz és annak fórumához való viszonyulásunk időről-időre tálcán kínálja a tollhegyre kívánczó témát.

Ahogy egyik, egyébként nagyra becsült pályatársunk tette a legutóbbi Együtt-fórumon, mondván: ez a „legjobb” magyar irodalmi folyóirat pátriánkban, körülötte kibontakozott az irodalmi élet, egyfajta „műhelyé” vált stb.

Nem lévén más magyar irodalmi folyóirat Kárpátalján, a „legjobb” jelző – némi gunyorossággal – nyilván derűkeltési célt szolgált, tehát több szót nem érdemel; az irodalmi élet gerjesztőjeként történt említése azonban – bármennyire hízelgőnek tűnik ez az értékelés – ellenvéleményre ingerel.

Nézzük a tényeket. A belső szabályzat értelmében szerkesztőbizottságunknak évente legalább kétszer kellene összeülnie, értékelni a színvonalat, megbeszélni – éppen az irodalmi élet gerjesztése végett – a lapbemutatók időpontját és helyszínét, az olvasókkal történő kapcsolattartás egyéb lehetséges módjait stb. Ehhez képest túlságosan ritkán jövünk össze, a legutóbbi és azt megelőző ülésünk közt például két teljes év telt el, pedig többször is szorgalmaztam tanácskozást a legfontosabb ügyekben.

Más. Vannak több évtizede alkotó íróink és költőink, akik „magukra zárták magányukat”, amelyből lehetetlen kimozdítani őket; nem járnak el a lapbemutatókra, találkozókra, mi több, nem tartják szükségesnek írásaik publikálását folyóiratunkban – nem, illetve nagyon ritkán adnak kéziratot.

S még valami: az irodalmi élet egyik alkotóeleme a különböző témájú – persze irodalom-közeli – ügyeket napirendre tűző, sok szempontból elemző vita, polémia. Folyóiratunk e célra létrehozott „Fórum” című rovatában azonban mindeddig hiába próbáltunk „feldobni” egy-egy témakört – még rendszeresen publikáló szerzőink sem vették fel a „kesztyűt”.

Ilyen értelemben tehát igazi irodalmi életről pátriánkban nem beszélhetünk, ne beszéljünk. Amíg az alkotók ez irányú érdektelenségét, sértettséggel indokolni próbált vagy semmivel sem mentegethető elzárkózását tapasztaljuk, addig a tényleges irodalmi élet vágyálom, folyóiratunk alapító okiratában megjelölt, elérendő cél marad.

KINCSEKFESLŐ KOCCAKÖVEKEN

(Ez a vers Kincs Gábor szellemi tulajdona)

*Látod, kedves barátom,
vert ebként iszkol az élet.
Farkát maga alá kapva
vinnyog.
Azért fogát ránc csattogtatja.*

*Mit nekünk veszett félelem!
Pernyétől, fűrészporthól
ékes réteken járunk.
Halálunk álmodja
a virágokat oda.*

*Gyermeki kegyelem-butaságban
nem értettük,
miért
Majakovszkij,
mikor apád azt mondja:
Bakó Gábor.
S az is csak valami
féligrágott, kiokádott csoda,
hogy a Rozsoskertbe költözött
Leszja Ukrainka.*

*Látod, kedves barátom.
Nekünk a kincs a volt.
Ránk borult kényes terhe.
S amikor bealkonyult,
vagonok ringása
tanított szerelemre.*

*Tolhatjuk már
az agyagtól csömörlött csillét –
Gábor!*

*Tanulhatunk feslett dalokat
az ugató lánytól.
Rózsika nénitől babonát,
Kandráéktól úri parolát,
magyarságot a szerb péktől,
mozihomályban combtő-praktikát.*

*Csak félő –
 neked is, nekem is késő.*

*Látod, kedves barátom.
Kopog már felettünk a véső.*

*Volt, aki ölt,
 mert rongy az élet.
Volt, aki élt,
 mert minket féltett.
Volt, aki csak nézett,
 mert szemnek, szívnek
 fájt a látás.*

*A látóba pedig
 belefagyott a kiáltás.*

*Hát így lettünk mi
 hétkerületi álmok
 vajúdó ébredése.
S aki mindezt megélte,
 rákacsint a teremtésre:*

jól van.

*Ide a számlát.
Adunk a gazdagon mért semmiért
kockakőn csillámló pelyvát.
Így oszt az,
 aki, mire megkapta
 az asztalhoz a széket,
étvágyát elszívták
a levesben pilledő penészek.*

TÁBORIPOSTA

(Folytatás)

Másnap arra a hírre ébredtünk, hogy haditudósítók érkeznek hozzánk a hadseregcsoport lapjától. Jövetelük céljáról egyáltalán nem esett szó, mégis mindenki számára egyértelmű volt, hogy az előző napi események hozták izgalomba az újságírói fantáziát. Fogadásukra készülődve az ütegparancsnokok már a reggeli étkezés közben osztogatták a feladatokat:

– Vidajko és Lukaszov felsöprik a sorakozóplaccot és az utakat, az ügyeletesek ideális rendet raknak a kaszárnyában és a bejárat környékén, Silovics zászlós, a gazdasági szakasz parancsnoka minden mobilizálható emberét a *territóriára* irányítja. A gyalogutak szegélykövei, a fatörzsek egy órán belül legyenek lemeszelve, a kanyarulatok szögletében kitaposott fű pedig frissen vágott gyeptéglákkal pótolva! A gépek személyzete elsősorban a technikával törődjön, és saját külalakját hozza rendbe! S ami a legfontosabb – bár erre amúgy sem igen kerülhet sor –: feljebbvalói engedély nélkül az újságíróknak senki sem nyilatkozhat.

Ezt az utóbbi figyelmeztetést a magas termetű, erős csontozatú, lóképű Blinov főhadnagy, a harmadik üteg parancsnoka vetette oda kíváncsi természetű fiainak, csakhogy tudassa: értesült a múlt esti lázas beszélgetésről. Ám mintha maga is sokallotta volna az atyai tanács komolyságát, az asztalnál ülők tekintetét keresve, engeszteléképpen egy cinkos mosolyba csomagolva bedobta a szokásos feszültségoldó kérdést: *jáksi?* Ami talán azeri nyelven azt jelenti: megértettétek?

Az étkezőasztaltól felállva mindenki indult, hogy az elhangzott parancsnoki utasítások szerint tegye a dolgát. A lakóhelyiség felé haladva vettük észre, hogy a kapu melletti parkolóba egy személyszállító UAZ típusú gépkocsi állt be, s abból épp most száll ki őrmesterünk, fényes fogú Kondratyenkó apánk. Nocsak, mit akarhat? Neki ilyenkor is az üresen álló kaszárnya rendjére és biztonságára kell vigyázni, meg aztán a háttérből ő irányítja, szervezi meleg étellemmel való hiánytalan ellátásunkat. Amint észrevesz bennünket, a fejével felénk intve jelzi, de kiáltja is, hogy igényt tart a segítségünkre:

– Gyertek csak ide, lusta népség, szedjétek le a kocsiról az új kombinzonokat!

Az erős vászonból készült fekete öltözéket ötösével csomagolták kötegekbe. Elsőként értem a kocsihoz, kettőt a hónom alá kaptam, s

mielőtt az őrmester további utasítást adhatott volna, elindultam vele a kaszárnya irányába. Sejtettem rögtön, hogy a gépek kezelőszemélyzete most az érkező sajtó tiszteletére kapja a vadonatúj öltözéket. Így is jó! Az a fontos, hogy lecseréljük végre a kopott, kiszürkült, olajfoltos overallokat, amelyeket még a gépeink előző legénysége hagyott ránk. Ezek éppen olyan kellékek voltak, mint a harcokszíók által is használt, beépített fülhallgatóval ellátott fejtvédő sisakok. Most azonban, mint kiderült, minden várakozást felülmúlóan kegyes volt hozzánk a kincstár, mert a következő néhány csomagban az utánam érkezők műszörmével téliesített, vastag fekete vászondzsekiket hoztak. A türelmetlenebbek azonnal belebújtak, az előrelátóbbak viszont tömény klóros oldatot készítettek, s egy kíméletesen megrágott, megpuhított végű gyufaszálból esetet rögtönözve beirták nevüket a ruhadarabok fonákjának valamely alkalmas helyére: a nadrág farzsebének hajtókájára, a dzsekiknek pedig a belső zsebére, vagy a gallér visszájára. Néhány perc elteltével az írás nyomán az anyag kifehéredett, s olvasható lett, immár eltüntethetetlenül, a tulajdonos neve. Jó fél óra múlva, amikor az újságírókat szállító fekete Volga megérkezett, mintha mindnyájunkat kicseréltek volna: ragyogó feketében, emelkedett hangulatban parádéztunk a bázis területén. A mienknél fényesebben, elégedettebben tán csak Kondratyenkó őrmester képe ragyogott.

A vendégek fogadására Kuznyecov őrnagy sietett a kapuhoz. Egyikük tisztí egyenruhát viselt, a másik kettő civilben volt. Az előbbi katonásan tisztelegve, majd kezét nyújtva mutatkozott be, s mutatta be kollégáit, akik közül az egyik jókora fotóstáskát cipelt. Rövid tájékozási után együtt indultak Pankov parancsnok szállása felé, s a harci állások mellett eddig velünk ácsorgó ütegparancsnokaink kissé bizonytalanul a nyomukba szegődtek, majd lépteiket megnyújtva hozzájuk csapódtak.

Negyedóra elteltével Filatov kapitány kíséretében, nyakában tekintélyes objektívvel ellátott fényképezőgéppel a fotós közeledett felénk. Tisztjeinket, Klicsnyikov és Usakov gépparancsnokokat láthatóan váratlanul érte a vendég érkezése, s bár kettejük közül a könnyen piruló, zavarában dadogó Usakov főhadnagy lett volna a rangidős, Klicsnyikov hadnagy lépett elő, hogy a sajtó munkatársának bemutassa ütegünket. A fotós néhány udvariassági formula után közölte, hogy a harci ügyeletet teljesítő egységek életéről, a felelősséggel teli szolgálatban töltött mindennapjaikról szeretne valóság-hű, dinamikus hatású felvételeket készíteni. Érdekelne például, hogy a harci riadó jelére hogyan reagálunk, miként futunk a gépeink felé. Azt hiszem, ezt mindenki megértette, Filatov azonban fontoskodva hozzátette, hogy felszerelésünk a gázálarc nélkül hiányos,

így mégsem jelenhetünk meg az újságolvasók előtt. S Usakov máris ugrasztott valakit, hogy szedje össze, hozza el a gázálcokat a kaszárnyai fogasról. Míg a küldönc odajárt, a tudósító azt kérte, hogy parancsnokaink sorakoztassák fel az üteg alegységeit a nyugalmi állapotban lévő rakétahordozók előtt, aztán forduljanak arccal a legénység felé, s járjon a szájuk, mintha utasításokat osztogatnának. A fényképezőgép szaporán, három-négy kockányi sorozatokat készítve, a kisebb csoportokról az egyes emberekre, az arcokra közelítve kattogott. Mikor a gázálcok megérkeztek, oldalunkra akasztottuk őket, s a mellvédek alatt felkészülve, majd a fótós intésére fejünket előreszegve, futólépéseinket a berögződések szerint egymáshoz igazítva, a felvételek újabb sorozatai alatt megindultunk a kilövőállások felé. Futás közben valaki visszafordult, belebámult az objektívbe, ezért meg kellett ismételnünk a jelenetet. A kilövőhöz érkezés pillanatát, a beszállást, a beindított hajtómű kipufogójának füstjét a fótós szintén megörökítette. Jó félórányi munka után elrakta kellékeit, s köszönésfélét motyogva kollégái keresésére indult. Néhány lépés után mégis visszaszólt:

– A felvételekből majd küldök.

Hittünk is, meg nem is az ígéretnek, de egy-két jól sikerült fényképnek mindannyian örültünk volna. Fényképezőgépet az egységénél nem tarthattunk, így fotózásra alig adódott alkalom. Ha valaki nagy ritkán, szabadságról visszatérve hozott a bőröndjébe rejtve egy Fed vagy Zenit márkájú gépet, valamelyest enyhült ez a szükség, de használatára csak ünnepnapokon nyílt némi lehetőség. Arra pedig, hogy a haditechnika „társaságában” fényképeződjünk, gondolni sem mertünk, holott katonatársaim többsége erre vágyott volna igazán! Hadd lássák majd az otthoniak, micsoda fegyverek kezelését bízza rájuk a szovjet haza! De ez többnyire csak álom maradt, s meg kellett elégednünk a lehetőséggel, ha a kitűnő szolgálatért jutalomképpen, parancsnoki utasításra lefényképezték valamelyikünket a kifeszített csapatzászló előtt. Nekem ebben a megtiszteltetésben sem lehetett részem, de hogy is jut ilyesmi eszembe azok után, hogy a csapatzászló mellé állítva, az 1-es számú ór helyen egyszer elaludtam? Hogy nem lett belőle különösebb botrány, nem rajtam múlt. Társaim, hacsak eszükbe jutott, minden alkalommal derültek rajta, s egyfolytában azt firtatták: hogy is volt?

Úgy kezdődött, hogy amikor a csapathoz kerültem, ütegparancsnokunk felvettette a nevemet azok listájára, akiket feljogosítottak a csapatzászló őrzésére. Szigyelnikov, aki akkor még kapitányként vezette az üteget, úgy gondolta, hogy iskolai végzettségem, a kis híján hét egyetemi

szemeszter megbízhatóságom kellő biztosítéka. Az is volt, míg a szervezetem bírta a gyötrődést. Ám egy alkalommal, hajnali három és öt óra között, amikor már valóságos erőpróba az ébrenlét, két kézzel jól megkapaszzkodtam a szorosra húzott fegyverszíjban, s úgy gondoltam, pár pillanatra eleresztem fáradt szemhéjaimat. Zavart az üvegszekrényre irányított erős fény, a rettentő nagy csend, tagjaimat elgémberítette a kényszerű mozdulatlanság. A padlóba vágott 40x40 centiméteres négyzetről nem szállhattam le, mert, mint értésemre adták, az úgy működik, akár egy mérleg platója, s tehermentesítése esetén az örparancsnok előtti pulton kigyullad egy lámpa. Így hát csizmáim talpával elszántan hozzátapadtam, s mielőtt lehunytam volna a szememet – mint mondtam már –, jól megmarkoltam vállam alatt az erős vászonszíjat. Egyszer csak megrázkódtam. Ott állt előttem a kis tömzsi öregúr, a brigád törzsparancsnoka. Azonnal feleszméltem, vigyázzállásban tisztelegtem, de az ezredes most ezzel törődött a legkevésbé. Jobb keze mutatóujjával a karórája számlapját ütögetve, a maga diktálta ütemre ezt sziszegte a szemembe:

– *Nu ti, bljágy, uzse pjáty minut sztoju i szmotrju, kák szpis!* (Azaz: A kurva mindenségit, már öt perce állok, s nézem, hogy alszol!)

Ekkor egy lélegzetvételre elhallgatott, s én valami bocsánatkérés-félét rebegtem. De ő folytatta:

– Az a szerencséd, hogy állva tudtál maradni, hogy el nem estél, mert egyenesen innen vittelek volna a fogdába!

S nézett hosszan a szemembe, amit én meg sem próbáltam viszonzni, csak bűnbánó képet vágtam, mert éreztem, hogy igaza van. Aztán tetőtől talpig végigmért, hogy legalább az öltözékem rendben van-e, s elindult a vörös futószőnyeggel borított folyosón a dolgozószobája felé. Amíg a váltás megérkezett, kétszer jött ki és ment végig előttem, amire én a szabályzat szerint tisztelegtem, ő meg csak bólintott. Másnap nem tett jelentést az esetről. Akik mégis értesültek róla, tőlem hallották.

Három nap sem igen telt el az újságírók látogatása óta, amikor az ebéd utáni rövid pihenő idején – épp a hazulról kapott levelet olvastam, anyám születésnapomra küldött üdvözlő sorait – megszólalt a kaszárnyaügyelet telefonja. A szolgálatban lévő bajtárs belépett, körbehordozta tekintetét a kis hálóhelyiségben – nem volt nehéz rám találnia.

– Fábián, Kuznyecov őrnagy keres, azt üzeni, menj át a parancsnoki szállásra, de azonnal!

A levelet visszaraktam a borítékba, azt a zubbonyom zsebébe, s indultam. Néhány perc múlva kopogtam a *zampolit* szobájának ajtaján. Az asztala, fekhelye, a székek, de a padló egy része is kisebb méretű plakátokkal, képekkel, kézzel írt lapokkal volt telerakva. Egy üresen álló nehéz hokedlire mutatott, az asztal mellé ültetett. Az agitációs anyagok természetes rendetlenségében azonnal kiszúrtam a napokban készített felvételeket. A szívem nagyot dobbant, s kezem már nyúlt volna a képekért, de az őrnagy leintett:

– Azt most hagyd, mindjárt arra is sor kerül. Ide figyelj inkább – s szétterítette előttem a legfelsőbb párt- és államvezetést népszerűsítő plakátokat. – Ezek a tábori „Lenin-szoba” két oldalára kerülnek. Magadtól is tudod már, milyen feliratokat készítesz föléjük. Ez itt újságcikk – mutatott fel három, kézzel írt füzetlapot –, helyesebben egy interjú szövege. Filatov főhadnagy, a harci és politikai kiképzés kiváló tisztje nyilatkozik az ügyelet első dekádjáról. Ezt kisméretű redisztollal, szabványbetűkkel úgy kell átírnod, hogy beleférjen egy gép-papír nagyságú keretbe. Itt van egy másik interjú, ezt hasonlóképpen. Ebben Abdrahmanov tizedes, az első üteg tűzvezérlő radarállomásának operátora, az SZKP tagjelöltje nyilatkozik vállalt kötelezettségeinek sikeres teljesítéséről. A helyesírási hibákat, elírásokat lehetőleg kerüld el. Ez a két anyag, hozzá néhány színes illusztráció elegendő lesz egy következő oldalra, amelynek főcíme közös jelmondatunk legyen: „*Biztos védelmet a nép által teremtett javaknak!*” Ezt bordó gouache festékkel, fekete tussal keskenyen árnyalt, háromcentis szabványbetűkkel kérem. Aztán itt vannak ezek a nagyszerű felvételek – s szétrakta előttem a minap készült fotókat, amelyek hátlapját megszámozta, a kiselejtetteket meg visszarakta a borítékba. – Ezekből egy kiváló montázst készítünk „*Harci egységeink teljesítik feladatukat*” címmel. Már is adom a hozzájuk való képszovegeket.

De hiába matat a zsebeiben, nem leli. Ekkor az asztal lapján kezd el tapogatni. Emelgeti a plakátjait, ilyen-olyan papírjait. Hiába. Kiegyenesedik, a fejét feltartva figyel, mintha a magasból várna választ. Néhány másodpercre megmerevedik. A plafont bámulja vagy az ablakon át az eget? Aztán a homlokára csap, s elindul a fogas felé, ahol a köpönyege és vállfára akasztott hétköznapi viselete lóg. (Most ugyanis a tábori öltözetben fontoskodik.) A falnak támasztva ott árválkodik az a bizonyos, bőröndszerű lapos fadoboz, a tábori „Lenin-szoba”, melynek épp a felújításán fáradozunk. Közelebb hozza, a padlóra fektetve kinyitja, majd lapozni kezdi a furnérlapokból készített oldalakat, s csakhamar rátalál a dobozba

zárt iratgyűjtőre, abban meg a képszövegekre, s végre a kezembe adja.

– Ezeket írd majd a képek alá. De ne filctollat használj, az a napon hamar elveszti a színét. A szeszben oldott fekete tus jobb lesz.

Veszi a tányérsapkát, a fogasról leakasztja a tisztí táskát. Míg az öltözékét igazgatja, észrevesz rajtam némi tétovaságot.

– Minden, ami kell, itt van, vacsoráig nyugodtan elkészülhetsz velem.

– Meglesz, őrnagy elvtárs. De... azt akarom kérdezni... illetve azt szeretném kérni... A borítékban maradt még néhány felvétel. Egyet, amelyiken én is rajta vagyok, elvehetek-e?

Az asztalhoz lépett, lazán felemelte a borítékot, kirázta a tartalmát. Végignézett rajtuk, s bólintott:

– Természetesen, akár mind a tiéd lehet.

Csak egy volt közöttük, amelyiken az arcom felismerhető. Egy rövidke levél kíséretében még aznap este borítékba zártam, s megcímeztem apám nevére. Oly régen nem láttak már, hadd menjen legalább ez a fénykép haza, legyen fogalmuk róla, milyen vagyok, hogy nézek ki az angyalbőrben.

Néhány hét elteltével, amint másodszor is fordult a posta, nagyon erőre kapott bennem a gyanú, hogy ez a küldeményem sosem ért haza. Két esztendő alatt pont ez az egy.

ITTHONTALANUL

*Kilépsz egy ajtón s már nem vagy otthon.
Átlépsz egy határt és nincsen hazád.
Nem vár Óshaza, a kincses Orhon
Végleg bezárta kristály-kapuját.*

*Átkelhetsz folyón, hegyen, mocsáron,
Vezethet ünő vagy bármi vad,
Nem lelhetsz otthont ezen a tájon.
Ez a te néped. S nem értik szavad.*

*Az égből a mélybe épülő Babel
Köreit róva, sárban és porban,
Nincs ki elhaló hangodra rálel.
A szavak szép boltíve beroppan.*

*Nincs Ararát. A süllyedő bárkán
Kígyó szisszen, hörren a vadkan,
És az iszaptól támadó sárkány
Karmai közt vergődünk riadtan.*

*Itt, e végképp megbolydult kasban
Darazsak hódolnak a heréknek,
S a bomlott földön tomboló gazban
Virág virít, hullakék beléndek.*

*Itt vagyok hát. Útszéli keresztlen.
Kezem s lábamon a vér felbuzog.
Vénülő varjak kárognak vesztem:
'Hová lett kardod, vérted, virtusod.'*

*Nyílnak a sírok, lángot vet a döngút,
Felizzik a föld s az árdeli hold is.
Vár a régen beszántott földút,
Visz a csonkolt szarvú unikornis.*

*Mert hol csontjaink a határpóznák,
Mienk ez az árva, gyomverte föld,
Mienk e sokszor elperelt ország,
Mit kiontott vérünk megjelölt.*

NEM

„Majd ha... hazug álmok papjai szűnnek”

V. M.

*Lőhetnek hátba, halántékon,
Nem ők hozzák el jövőendő halálom.*

*Mikor a sztyeppén vállig eltemettek,
Fordítva arcom szélnek, napkeletnek,*

*Erőt adott a föld, az őszi eső,
A feketén izzó síromat verdeső.*

*A görög lány estére kiásott
S még táltos-csontom se hibázott.*

*Harmadnap hajnalán jöttek el értem.
Mivé rossadtam vízen, kenyéren.*

*Áradt a földből fekete átok,
Ahogy ma is rontást hoz reátok.*

*Poklos a kéz, gyilkos a szándék,
Kígyó-tojásként roppan a halánték.*

*Száműzhetsz Keletre, Napnyugatnak,
Csontjaink fölött már nincs hatalmad.*

*E fölszabdalt földet el nem űzheted,
Nem a belé bicsaklott életet.*

*Ezért hát lőhetnek hátba, halántékon,
Nem ők hozzák el jövőendő halálom.*

TÉBOLY IV.

Mottó: TERPE SZALATTI

- téma – evolúció – origó –
- tánc, móka, szórakozás –
- vérarány – galaxis, fellegvár –
- jégkrém, csokikrém, i. e., Kr. u. –
- kategorikus imperatívusz –

PANOPTIKUM

Dráma két felvonásban

A történet kitalált. Bárminemű hasonlóság élő vagy holt személyekkel a véletlen műve.

Figurák: *Nyomozó, az úgynevezett 6-os ügyosztály munkatársa*
Megfigyelő, a járási közigazgatási hivaltaltól
Ödi, a választási bizottság elnöke
Mami, bizottsági tag a közművelődési dolgozók részéről
Gizu, tag a közoktatási dolgozók részéről
Icu, tag a közegészségügyi dolgozók részéről
Etu, tag a közétkeztetési dolgozók részéről
Ványa, tag a közigazgatási dolgozók részéről
Inga, tag csak úgy
Tata, tag a nyugdíjasok részéről
Végh, tag a kereskedelmi dolgozók részéről
Árva, tag a mezőgazdasági dolgozók részéről
Keret, tag a sportbizottság részéről
Erős, tag a szakszervezetek részéről
Póth, tag az ipari dolgozók részéről.

Szín: polgármester-választásra berendezett terem. Az előtérben szavazóurna, jobboldalt két lefüggönyözött szavazófülke. Középen, keresztirányban a bizottsági asztal két sor székkal. A háttér bal sarkában dúsan megterített asztal. A bejárati ajtó balról nyílik.

Helyszín és időpont: valahol Kárpátalján, a XX. század utolsó éve.

A felvonások beállításokra tagolódnak. A nem jelzett figurák minden beállításban mozdulatlanúságba dermednek, mintegy díszletként funkcionálnak a történések ideje alatt.

ELSŐ FELVONÁS

A választási bizottság tagjainak zöme a terített asztal mellett áll. Esznek, kávéznak, egyikük viccekkel szórakoztatja a társaságot. Néhányan, Mamival az élen, a bizottsági asztalnál tesznek-vesznek. A Nyomozó és a Megfigyelő nagy hahota közepette lép a terembe.

I. BEÁLLÍTÁS

Nyomozó, Megfigyelő

Nyomozó: Esküdni mertem volna rá, hogy ez a látvány fogad. Piros színű függönyök, piros színű asztalterítők, székhuzatok és pirospszgás, vidám emberek... Fantasztikus! Csak a vezérek portréi hiányoznak a falakról, na meg a lózungok: „Előre...!” Hová is, emlékszik még?

Megfigyelő (cigaretára gyújt): Nem hiszem.

Nyomozó: Kár! Pedig a múltunk lépten-nyomon visszaköszön; épp erről beszéltem magának a kocsiban.

Megfigyelő: Az útra figyeltem: a jelzőtáblákra, a vasúti átjáróra, a padkán poroszkáló tehéncsordára... Közben pár kedves szót vártam; hogy megdicséri a frizurámat, a mosolyomat, a kocsim üléshezátát, hogy mennyire passzol a... napkeltéhez. De nem, semmi ilyesmi nem jutott eszébe. Mintha mindenáron untatni akart volna vagy... bosszantani. Nem elég, hogy ezen a szép vasárnapon egy asztalnál kell gubbasztanom, már kora reggel ki akar hozni a sodromból.

Nyomozó: Furcsák maguk, nők...

Megfigyelő: „Ne sablonolj!” – mondaná a kisfiam. Hát ne sablonoljon! Köszönje meg, hogy elhoztam, hogy nem raktam ki az első pár kilométer után. Megcsömörlöttem a politikától, érti?! Attól, hogy évek óta igazságkeresés folyik a konyhai vízcsapunkból is víz helyett. Ráadásul a munkanapom se szól egyébről: ez ilyen párt, az olyan párt; ez a párt nem az a párt; nyer a párt, bukik a párt... Holott a legfőbb kérdés az, ki fog feljebb kerülni egy fizetési osztállyal. Néha azt mondom magamban: bolond ez az állam – képes fizetni a tülekedésért.

Nyomozó: Sajnálom, de én ezt a... bolond államot képviselem, és gond nélkül térek át magázásról az önözésre, a bőbeszédűségről a dolgok

leegyszerűsítésére. Szóval: ellenszenves vagyok? Ne, ne tiltakozzon! Megszoktam, mint azt is, hogy az emberek nyugtalanok a jelenlétemben. Ön különösen az. Mitől fél? Terített asztal, harsányan jókedvű kompánia. Igaz, az asszonyok itt sem az egyéniségüket öltöztetik, inkább a szomszédnét kívánják túlruházkodni. Ön ezt már megszokhatta. Az ilyen falusi kiruccanások pozitív hozadéka miatt sem kell izgulnia. Megnyugtatom: feltöltik a spájzát. Vagy attól fél, hogy tételes jelentéseket írok arról, mi minden kerül egy hivatalnoknő kocsijának csomagtartójába? Badarság!

Megfigyelő: Magának. Én azonban nem ismerem önt, se azt, aki idekültde. Azt meg végképp nem tudom, mi után kutakodik valójában. *(Csönd)*

Nyomozó: Értem.

Megfigyelő: Remélem, azt is megérti, hogy nekem itt dolgoznom kell: ellenőrizni a szavazólapokat, a választók névjegyzékét...

Nyomozó: Egy kérdés: mennyire ismeri őket?

Megfigyelő: Semennyire. Hivatalos ügyekben néha hozzám fordulnak a városban. Nem tagadom, szeretik pénzzel intézni a dolgaikat, mint általában a parasztok, és közben adják az ostobát.

Nyomozó: Ez nem sok.

Megfigyelő: Baj?

(Rövid, pajzán vicc, megismételt csattanóval, aztán harsány nevetés a terített asztal felől)

2. BEÁLLÍTÁS

Mami, Ványa, Icu

Mami: Icu kedves, áthoznád a könyvtárból a hímzett terítőt? Tudod, ami a kisasztalon van. Hozzál tollakat is. Itt a kulcs!

Icu (suttogva): Itt vannak a városiak.

Mami: Örvendjek? *(Icu el)* Ványa, vegyünk át még egyszer mindent!

Ványa: Szavazócédulák, a választók névjegyzéke... Nem látom a hordozható szavazóládát.

Mami: Nincs rá szükség, nem fogjuk a falut járni. Az a tíz-tizenöt szavazat se ide, se oda.

Ványa: Ha kevesen jönnek?

Mami: Akkor se, utólag könnyű belekötni. Egyáltalán, a drágák nem idéetlen vicceken fognak itt röhicskélgni napestig, hanem felszedik a feneküket, és addig járnak majd a falut, amíg elég szavazó össze nem gyűl. Ja, igen: meddig ittatok tegnap este?

Ványa: Játszottunk, Mami. Aprópénzben kártyáztunk...

Mami: Csapd le csacsit? Azért csinálta Ödi hajnali kettőig a cirkuszt? (Csend) Mondd, Ványa: melyikötök akarja mindenáron megnősíteni? Erős? Végh Tibi? Te? (Csend) Ne akarjátok, hogy udvari bolondotok legyek, mert nagyon ráfizettek!

Ványa: Mamika drága, nőkről egy szó el nem hangzott, az ügyeinket tárgyaltuk.

Mami: Tökrészege. Nagyszerű! Halljam, mire jutottatok? (Csend. Icu visszajön.)

Icu: A terítő, a tollak... (Lerakja az asztalra) Másvalamit?

Mami: Szólj Ödinek, szíveskedjék fogadni a vendégeket. A többieknek: vegyék már észre magukat; polgármester-választáson vannak, nem szüreti mulatságon!

(Ödi, Icuval az oldalán, kiválik az asztaltársaságból, amely eközben elcsendesedik)

Ödi: Asszonyom! Nyomozó úr! Csak tessék! Megkínálhatom önöket valamivel? Kávé? Kis harapnivaló? Ne kéressék magukat, csak bátran! A mi falunk többek közt arról híres, hogy... falunk. Hehehe! Kérem, a vendég nálunk: minden. Sőt! Annál is több egy paraszthajszállal.

Nyomozó: Ha gondolja...

Megfigyelő: Köszönöm, inkább nem, kicsit korán van még. (Icuhoz) Kislány, ha megkérlek, segítenél?

Icu: Hogyne, szívesen!

Megfigyelő: Ellenőrizzük az urnát, aztán lezárjuk. (Ödihez) Ne feledje, hogy a kiállított talont, amellyel igazoljuk, hogy lezárás előtt az urna üres volt, mindannyiunknak alá kell írni. Kérem, széledjenek el!

(A Megfigyelő és Icu elindul az urnához)

3. BEÁLLÍTÁS

Nyomozó, Ödi

Ödi: Hehehe! Ketten maradtunk. Mi legyen?

Nyomozó: Igaz is, mi legyen? Tudja, ma már megtapasztaltam a bőbeszédűség hátrányait, úgyhogy térjünk a tárgyra.

Ödi: Hehehe! Térjünk!

Nyomozó: Szóval, egy önt jól ismerő... valaki azt állította: ön egy elhízott, tohonya trampli, de csak látszatra; puhasága mindenre kész egoistát takar. (Csend)

Ödi: Ki... Kicsoda?!

Nyomozó: Nyugi! Van pozitív jellemzés is, amely szerint segítőkész, foglalkozik az emberek ügyes-bajos dolgaival; jó szervezőként a közösségi rendezvények lelke, motorja... Gondolom, ez kissé hízelgőbb...

Ödi: Mondjuk.

Nyomozó: Mennyi benne az igazság?

Ödi: Megmondom, ha cserébe elárulja a rágalmazó nevét.

Nyomozó: Ide figyeljen!... (*Hosszú, kínos csend, a Nyomozó Ödi vállára teszi a kezét*) Vagy nagyon szerethetik a faluban, és ez olykor túlzásokra ragadtatja az emberek fantáziáját, vagy félnek öntől, s ezért kiagyálnak, pletykálnak ezt meg azt, hogy kisebbsítsék az árnyékát.

Ödi: Micsodámat?

Nyomozó (Öditől elhátrálva): Annyira rátelepszik a falu mindennapjaira, hogy az emberek tehetetlennek érzik magukat egy Ödivel szemben.

Ödi: Ezt most hallom először.

Nyomozó: Tudom. Tapasztalni kellemesebb, nemde? Az már csak hab a tortán, hogy nincsenek rémálmai, nem retteg a holnaptól, a büntudatról meg... Összefoglalva: a választási bizottság elnöke makkegészséges, életvidám ember. Amire kíváncsi vagyok: miből tudja mindezt megvalósítani?

Ödi: Hogy is mondjam...? (*Csend*)

Nyomozó: Mennyi a jövedelme? Mi az a munka, tevékenységi kör, ami után akkora pénzeket húz, hogy azok felmentik az átlagembert gyötrő gondok súlya alól? (*Csend*) Utánajártam: se bejegyzett vállalkozás, se állandó munkahely... Mi az ön munkaügyi jogállása?

Ödi: Öszintén megvallva...

Nyomozó: Minden hazugság ezzel kezdődik.

Ödi: Munkanélküli vagyok.

Nyomozó: Passz!

(A Nyomozó és Ödi visszamegy a terített asztalhoz. A többiek lassan körbeállják az Icu által kibontott urnát. Árva és Végh eközben félrehúzódik.)

4. BEÁLLÍTÁS

Árva és Végh

Végh: Mondja már, mi lett egyszeribe annyira sürgős?

Árva: Otthagynom vagy elpusztítom magam. Ez nem élet! Semmivel nem törődik, semmi hasznát nem venni a háznál: iszik és iszik. Hogy bírja!? Hogyhogya nem veri ki a nehéznayavalya!?

Végh: Vigye orvoshoz; zárja a pincét; kösse az ágy lábához vagy bassza meg, és legalább maga is jól jár. Engem meg hagyjon békén! Mit csináljak magukkal?

Árva: Otthagynom.

Végh: Hagyja!

Árva: Felmegyek a padlásra és felkötöm magam.

Végh: Menjen, kösse! *(Csend)* Az anyós meg menjen a víznek, legalább nem lesznek a falu gúnytárgyai. Őrület! Szép nyugdíjuk van, tehenet, takarmányt, malacot rendeztem a házukhoz: élhetnének, mint Tuba meg Tubáné, de nem, vénségükre megbolondulnak. Mi a fenét akarnak még az élettől? Védtelenig lejártni az embert, vagy mit? *(Hosszú, kínos csend)*

Árva: Mikor a Nyomozó mifelénk járt, anyósod részeg fejjel a nyomában járt és csak fújta a magáét.

Végh: Maga hol volt, miért nem verte haza?

Árva: Mit üssek rajta?

Végh: Az ostoba fejét, amivel irigyli a lánya jó sorsát.

Árva: Tudod, mit kiabált?

Végh: Mire vár? Mondja!

Árva: Hogy az a... kurva veled csalta meg Andrást. Hogy a polgármester ma is élne, ha te nem legyeskedtél, kóricáltál volna Ilus körül...

Végh: Másról nem recskelt?

Árva: Béluval elnászítottuk a Nyomozótól.

Végh: Még szerencse!

(Árva és Végh a többiekhez csatlakozik. A Megfigyelő leragasztja a szavazóurnát. Tata, Póth és Gizu kiválik a körből.)

5. BEÁLLÍTÁS

Tata, Póth és Gizu

Tata: A Végh-gyerek igen talpraesett, fineszes, olyan én-fajtam. De hogy ti kire ütöttetek a bátyáddal, a jó ég tudja. Megáll az eszem – ilyet csinálni!

Póth: Kulcsra zártuk a terem ajtaját, mi baj lehetne?

Tata: Persze!... Holnap csak százhusz gyerek fogja tudni, meg a tanári kar, hogy a tornatermükben háromezer karton cigarettát dugdosunk. Az ablakok... Fiam, az ablakokra nem gondoltatok!

Póth: Annak örüljön, hogy sikerült elrizmálnunk.

Tata: Majd kiugrok a bőrömből!

Póth: Nem vihettük vissza a raktárba. Másra meg nem maradt időnk: kivilágos kivirradtig tatragoltuk a bevacolt, ócska tragacsát.

Tata: Ostobák! Végh Tibi így megoldotta volna! (*Csettint*) Rajta hagyta volna a kocsin. Én mondom: még öt-tíz év, és a falu első embere lesz, de hogy belőletek mi lesz!? Gizu, vannak felesleges függőnyeitek?

Gizu: A szertárban lennie kell. Holnap utánajárok.

Tata: Semmi holnap, még ma éjszaka befüggönyözték a tornaterem ablakait! Néhány ilyen baklövés, és mehetünk zabot hegyezni. És mindez miért? Mert a fiaim olyan, de olyan...

Gizu: Tata, ne bántsd őket! Rendes, szófogadó gyerekek...

Tata: Persze! Az a rossz, aki csinálta őket. Tudod, Gizu, ne töltögesünk a semmit az üresbe – ahogy az orosz mondja –, hanem lássuk be: ha nem jön meg a jobbik eszük, ez a Végh-gyerek így felfalja őket (*Csettint*), ha eljön az ideje. Márpedig eljön, érzem, és ezt még az a félbolond Árváné sem gátolhatja meg a fenenagy irigységével.

Póth: Duguljon már el!

Tata: Kuss legyen!... Nélkülem tetvetek sem lenne. Igen, tanárnó: nem itt meresztgetné a szemét, hanem otthon kotleana a semmit sem érő kis fizetésén, és az volna az egyetlen öröme, hogy telik belőle másnap kenyérré.

(A bizottsági tagok szétszélednek. Van, aki a Megfigyelőnővel együtt a bizottsági asztalhoz ül, a többség azonban a terített asztalt választja. Etu a kijárat felé indul, Keret utána megy.)

6. BEÁLLÍTÁS

Etu és Keret

Keret: Etu, várj! Nem mehetsz el, amíg alá nem írod az ellenőrző talont.

Etu: Majd aláírod helyettem.

Keret (újját állja): Ne hozd ránk a szégyent, kérlek! Legyen eszed, legalább ma viselkedj normálisan!

Etu: Igazad van: bolond vagyok, sült bolond! És tudod, miért?

Keret: Elég, ne folytasd a tegnapi!

Etu: Abból legyen elég, hogy úgy bánsz velem, mint a kutyáddal? Látod, ennek aláírok. Hol az a papír?

Keret: Érzem rajtad, már ittál.

Etu: Akkor érzekedj! Másra se vagy jó, csak érzekedni. Állj földre, hadd menjek!

Keret: Azt már nem! Hova rejtetted el a vodkát? Az öltözőbe? A könyvtárba?

Etu: A lábam közé. Na, mire vársz, nyúlj oda bátran!

Keret: Cajberebb vagy az utolsó senkinél. Ez lenne a nagy műveltség, ezzel vagy úgy oda?! Tudod, ilyenkor már szarásig vagyok vele.

Etu: Kendd a falra, onnan könnyebben lenyalhatod!

Keret (ütésre emeli a kezét): Rohadt, kibaszott kurvája!...

Etu: Üssél! Üssél csak! Vannak tányérok is, azokat is verd a földhöz. Érezd magad otthon!

Keret (indulatosan remegve): Egyszer még megöllek, ha száz évet is kell miatta ülnöm!

Etu: Most már kiengedsz?

Keret: Innen a lábad ki nem teszed!

Etu: Vécéznem kell.

Keret (Etu karját markolászva): Pisilj magad alá!

(A Nyomozó előre jön, Ödi követi)

7. BEÁLLÍTÁS

Nyomozó, Ödi

Nyomozó: A sorban első polgármester nevéhez egy szappanoperai fordulat kapcsolható. Ne legyek rosszmájú? Jó, legyen királydrámába illő, ami után akkora monológot mondhat a szereplő, amelyet a szerző meg tud írni. Csakhogy az én értelmezésemben az eset: állami intézményrendszerünk arculköpése. Honnan vette a bátorságot?! Bocsánat, újrafogalmazom: milyen félelem kényszeríthet arra egy embert – aki a község frissen megválasztott polgármestere –, hogy csapot-papot odahagyva világgá menjen egy pincérlánnyal?

Ödi: Büféslánnyal...

Nyomozó: Indoklásfélét várnék. *(Csend)* Váljon el, nőszüljön újra, van rá törvényes lehetőség; de ne szökjön el! Csalóka a látszat, az eset felháborítóbb, mint ami a következő polgármesterükkel történt.

Ödi: A Pistával?

Nyomozó: Legyen Pista. Őt legszívesebben keleti kényúrnak nevezném, aki háremmé züllesztette a hivatalt, tivornyává a képviselőtestületi üléseket. Mindez felér egy kisebb féle tébollyal, de legalább van benne rendszer – ahogy a költő mondja. Főleg azzal együtt, hogy a mi... Pistánk tökrészezen és olyan sebességgel, amelyet egy Zsiguliból ki lehet csiholni, a bekötőút egyetlen útszéli fájával randevúzik. *(Csend)* Észrevétel, hozzáfűznivaló? Semmi? Ember, olyan dolgokat sorolok, amiket cáfolni illene, vagy legalább műfelháborodni miattuk! Végtére is nem a szomszéd falu lakói asszisztáltak

keleti kényuruk kilenc hónapig tartó basaságához. *(Hosszú csend)* Nem bánom, menjünk tovább! Nézzük tragikomédiájuk harmadik felvonását, amely az árokháti First Lady tündökléséről és urának nyomorúságos haláláról szól.

Ödi: Az Andráséről...

Nyomozó: András? *Belelapoz a jegyzetfüzetébe)* Itt az áll, hogy Endre.

Ödi: A kettő ugyanaz.

Nyomozó: András-Endrénkről kezdetben mindenki azt hitte, megfelelő ember megfelelő helyen. Aztán lassacskán kiderült, hogy a papucsférjek kasztjához tartozik. Először az orvosi rendelőt zárták be, utána kikapcsolták az utcai világítást, később napokra áram nélkül maradtak a közintézmények, elmaradt az utak kátyúzása... Mindezzel szemben: volt falunap tűzijátékkal, ilyen-olyan bál, az árokháti First Lady pedig tündökölt. Nem volt pénz, amit ne tudott volna magára, ruhára elkölteni; családi béke a falusi portákon, amit nőstény-hiúsága ne lett volna képes szét dúlni. Közben András szép lassan eladósodott. Azzal az ígérettel csalt ki kisebb-nagyobb összegeket a faluban sokaktól, hogy a kamat fejében elintézi az állami támogatást; segít üzemanyagot, műtrágyát beszerezni önköltségi áron, és hogy lesz olcsó hitel, szőlőültetvény a lapájban... Önnek mennyivel tartozott?

Ödi: Nekem? Ja, arra a kis kártyaadósságra gondol?!

Nyomozó: Csak nem kaszinó működik a faluban?

Ödi: Honnan veszi ezt?

Nyomozó: Következtetek. Kopijkás tétékben való játszadózásból nehezen jön össze ezerdolláros kártyaadósság. A faluban ekkora összegről suttoznak...

Ödi: Hazugság!

Nyomozó: Hazugság vagy nem hazugság, a tény tény marad: András növényvédő szert ivott. *(Csend)* Ez az önök árokháti háromfelvonásos tragikomédiájának végkifejlete; meglehetősen drámai... Tudom, ön szerint most az lenne a helyes, ha méltatlankodnék, kicsikét ejnye-bejnyéznék, aztán elmennék a fenébe. Mert önök tisztában vannak azzal, hogy egy ember öngyilkosságáért bárkit is bűnvádi eljárás alá vonni szinte lehetetlen. Itt azonban többről van szó: arról, hogy önök, ha szükséges, harmadnaponként fognak polgármestert választani. Lesz negyedik, ötödik, hatodik, hetedik... Merthogy mindig kéznél kell lennie egy kezelhető baleknak, aki baj esetén elviszi a balhét. Igazam van?

(A Nyomozó székét helyez a szavazófülkék elé, leül és jegyzetel. Etu és Keret továbbra is dulakodik.)

Etu: Juj, ez fáj! Engedj! Engedj el!...

Keret: Ne próbáld! Meg ne próbálj harapni!...

(Mami, Ödi és Ványa előre jön a szavazóurna mellé)

8. BEÁLLÍTÁS

Mami, Ödi és Ványa

Mami (Ványához): Nem ismerek rá. Megijesztette, megbabonázta? Áll mellette, mint egy szerencsétlen.

Ványa: Szerintem jobb nem ugrálni.

Mami: Egy... Nem mondom ki. Arra kellene felelnie, amit nem kérdez; az ellenkezőjét állítania, amit mond... Könnyű előttem verni az asztalt – most legyen valaki! Képzeld, azt kiabálta az éjszaka: ő majd megmutatja, kicsoda. Hát – egy félkegyelmű. Áll magának és bólogat. *(Csend)*

Ödi: Mindenről tud.

Mami: Mi az a minden?

Ödi: Tud a tartozásról, Pista viselt dolgairól... A bálokról, Ilus rongyázásáról...

Mami (Ványához): Kedvem volna elfenekelni. Magyarázd el neki, mert úgy látszik, én hiába beszélek. Értse már meg: tudni mindenki tudhat bármit, a kérdés az, tudja-e bizonyítani.

Ödi: Az emberek száját nem foghatja be.

Mami (Ványához): Mintha nem ismerné őket. Elég kiejteni előttük a szót, hogy bíróság, és a nevüket is elfelejtik.

Ványa: Mami drága, ez már nem annyira biztos. Nálunk is épülget a demokrácia.

Mami: Az a lényeg, hogy a nyomozó ne tudjon büntudatot kelteni. A dolgoknak úgy kellett történniük, ahogy megtörténtek. Nincs ha; nincs más végkifejlet. Demokrácia!... Ványa! Ödi háborogjon, kérje ki magának, te meg akkor fogod a műveltségedet fitogtatni, ha szükséges. Semmi okoskodást!

Ványa. Ezzel nem egészen értek egyet. A hatos ügyosztály személyi állománya magas intelligenciájú, széles látókörű, gyakorlati érzéssel megáldott emberekből áll.

Mami: Ványa, ez mind igaz, csakhogy a szaktudásukat nem az újságokból szedegetik össze. *(Csend)* Mi legyen Keretékkel? Ott akarják folytatni, ahol az este abbahagyták.

Ványa: Keretet nevezük ki bizottsági titkárnak; Etu úgylis leissza magát, ha akarjuk, ha nem.

Mami: Gondolod, Keret meg tudna ülni a fenekén?

Ványa: Lenne rá okunk, hogy rajta tartsuk. Nem csinálnák a ricsajt.

Mami (Ödihez): Mondjad!

Ödi: Sértődés lenne belőle. A nagyharang azt zúgja: Inga – titkár, Inga – titkár...

Mami: Kit érdekel egy Inga!? *(Csend)*

Ödi: Még valami?

Mami: A beszéded... Olvasd fel azt az izét, ami a zakód zsebében van!

Ödi: (Az asztal elé áll): Inga! Gyere, ideje kezdenünk!

Inga: Mit csináljak?

Ödi: Rendet. A fenébe! Mire vársz?!

Inga: Először vagyok tag...

Ödi: Ennyit nem tudni! Jaj, Inga. mi a lószart fogsz csinálni egész nap? Halljam! Vagy azt hiszed, orgonálni is én fogok helyetted?! *(Csend)* Csalódtam benned, Inga. Pedig töröm magam, protezsállak...

Inga: Ígérem neked... magának...

Ödi: Emberek, csendet kérek! Csendet! Na. Most pedig mindenki leül!

Inga: Amit csak mondasz...

Ödi: Nincs tárgyalnivalóm veled.

(A bizottsági tagok Etu és Keret kivételével elfoglalják a helyüket, Ödi nekikészül a beszédnek)

9. BEÁLLÍTÁS

Ödi

Ödi: Tisztelt Választási Bizottság! *(Taps, gépies mozdulatokkal)* Kezemben a hivatalos írás arról, hogy milyen törvényességi előírásokat kell szem előtt tartanunk ahhoz, hogy érvényes legyen a választás. Röviden összefoglalom a gyakorlati tudnivalókat. A szavazás pontban hét óraker kezdődik és este hat óráig tart. Enni, inni van mit, vécé a folyosó végén. Tehát nincs hazajárkálás! Röpké fél óra múlva bejön ide a választópolgár, mondjuk Eszti mama...

Hang: Melyik? *(Kényszeredett nevetés)*

Ödi: Mi olyan vicces? *(Csend)* Amikor Eszti mama idejön ehhez az asztalhoz, az első dolgotok az lesz, hogy elkéritek tőle a meghívócédulát. Azon szerepel egy szám, a szám alapján megkeresitek Eszti mama nevét a szavazólistán. Utána elkéritek a személyi igazolványát és ellenőrzitek, igaztettitek az adatait. Érhetően mondom?

Hang: Világos!

Ödi: Minden lepecsételt szavazólaphoz tartozik egy ellenőrző talon. Szóval, szépen megvárjátok, amíg Eszti mama aláírja ezt a talont és a névjegyzéket, csak azután adjátok kezébe a szavazólapot, amit jól olvashatóan aláírtok! Értve? A talonokat nem szétszórjátok, hanem összegyűjtitek ebbe a dobozba. Ennek ellenőrzésével Keret Jánost bízom meg; ott legyen az eszed! Ha szavazatszámolásakor a talonok száma nem egyezik a szavazólapok számával, az érvénytelenítheti a választás végeredményét. Szavazatszámolás előtt majd újra eligazítást tartok. Most még néhány szó a két jelöltről. Árokháta népe Bedek Péter, a közegészségügyi dolgozók jelöltje és Bedek Pál, a közművelődési dolgozók jelöltje közül választhat. Kívánjunk a jelölteknek sok szerencsét!

(A bizottság tagjai felállnak, hosszan tapsolnak. Inga utolsónak, méltatlankodva áll fel, a taps után.)

10. BEÁLLÍTÁS

Inga és Ödi

Inga (Erőshöz lép): Pityu, ez nem igazság! Én vagyok a titkár, engem jelöltek... Akkor most miért?... A feleségem süt-főz odahaza: mit mondd neki? Hogy menjek haza? Gizuka, tanárnő drága: ígérem, jó titkár, szófogadó titkár leszek... Árva bácsi, ismer engem: bántottam valaha is valakit? Ugye nem?! Végh Tibi: loptam, csaltam? Miért büntettek? Vagy azt hiszed, Icu, nem tudok arról, hogy Ványáéknál éjszakánként ki-bemáskálsz az ablakon?! Tudok Tataék raktáráról is! Még hogy fertőzés miatt kulcsra zárva a birkahodály!... Fűrészpor, veszélytelen hulladék?!... Igen, Keret Jancsi: csak az Isten tudja, mi a szart égettek a falu határában. De van nekem szám, kezem és lábam, s ha kell, a miniszterig elmegeyek!...

(A taps újra felcsattan, de Ödi leinti, majd odalép Ingához)

Ödi: Ellenvetés, javaslat?

Inga: Hogy jövök én ahhoz?! *(Csend)* Nem magam miatt háborgok; ismered az unokahúgodat. Éjt nappá téve készült a mai napra!

Ödi: Mi jót főz?

Inga: Gondolhatod... Levágta a fél baromfiudvart.

Ödi: Összefut számban a nyál... Tudod mit? Hogy ne legyen köztünk harag emiatt, megígérem: ha itt végeztünk, testületileg elmegyünk hozzátok.

Inga: Ha a feleségem...

Ödi: Semmi hálálkodás! barátok vagyunk, és a barátok mindent meg tudnak oldani, ha akarják.

(A bizottság tagjai leülnek, csak Etu marad állva. A Nyomozó odamegy hozzá.)

11. BEÁLLÍTÁS

Nyomozó, Etu, később Erős, Keret, Tata és Gizu

Nyomozó: Látom, magára hagyták.

Etu: Bunkó parasztok!

Nyomozó: Nem valami hízelgő vélemény.

Etu: Nyomozza a nyomoznivalóját, hozzám semmi köze, ahogy nekem se hozzájuk!

Nyomozó: Ezt nem mondanám: maga Ványának a nevelt lánya.

Etu: Na és?! Tán rohanjak a volt Szovjetunióba, hozzam haza anyámat a hátamon, hogy kerek legyen a világ? Unta Ványát, a drágalátos nővéreit, főleg a Mamit, hát elszökött... Szerintem jól tette.

Nyomozó: Maga nem könnyű eset.

Etu: Csajozni akar? Fogja kézen Icut; úgy tudom, nincs senkije.

Nyomozó: Rosszul tudja. Üde, szép fiatal lány, nem is nagyon illik ide.

Etu: Egy kuplerájban jobban mutatna? *(Csend)* Ezért gyűlölöm magukat, férfiakat! *(Elindulnak, körbejárnak a teremben)* Nem tudom: naivságból, kényszerűségből, félelemből... Talán csak a Jóisten tudja, mivégből, két kézzel kell kapnunk a káprázatok után, de nem a mi hibánk. Ilyennek teremtettünk, ez a végzetünk. A legörjítőbb az egészben az, hogy folyvást az erényeinkért büntetnek bennünket. *(Csend)*

Nyomozó: Nincs kérdés.

Etu: Jobb is, ha nem riporterkedik. Mi értelme annak, hogy logikusnak tűnő kérdésekkel kiszakítsunk az élet egészéből egy darabkát? Ha csak az nem, hogy megtámogassuk vele azt az imbolgó tákolmányt, amit közerkölcsnek nevezünk.

Nyomozó: Maga kész anarchista!

Etu: Maga, maga, maga... Folyvást be akar skatulyázni. Ez betegség?... Alkoholista vagyok és kikapós menyecske – így ismernek a faluban. Hogy ki vagyok valójában? Látja, ezt nem tudom. *(Csend)* Megkérném valamire: ne nyaggasson tovább, nyugodtan szeretnék berúgni!

(Etu elhagyja a termet. A választási bizottság tagjai felbolydulnak. Keret Etu után akar rohanni, a férfiak utánaveetik magukat, visszatartják.)

Embergombolyag, káromkodással keveredő mondatfószlányok: „Megölöm!; Ülj a seggeden!; A kezét!...” Keretet a falhoz szorítják.)

Erős: Megölöd az apád... Hogy azt! De én, ha tovább csinálod a cirkuszt, a két kezemmel fojtalak meg! Értve?!

Keret: Menj a pokolba!

Erős: Előbb szétverem a pofádat!...

Tata: Kuss legyen! Kussoljatok!

Gizu (a helyéről felugorva): Elengedte, pedig... Pedig tudja, hogy Etu iszik!

(Ödi a Nyomozóhoz siet)

12. BEÁLLÍTÁS

Nyomozó, Ödi

Ödi: Mi a fenének engedte ki?!

Nyomozó (nevetve): Nincs felhatalmazásom arra, hogy bárkit őrizgessek.

Ödi: Csak arra, hogy bennünket nyaggasson? Van fogalma, mennyi italt gödöl most magába? Ráadásul, ha még be is kattann...

Nyomozó: Mi történhet?

Ödi: Mi történhet, mi történhet... Honnan tudjam? Maga az okostojás!

Nyomozó: Ostoba népség! Annak a nőnek szeretetre lenne szüksége, nem ugrabunkókra.

Ödi: Tudja mit? Ha már mindenáron prédikálni akar, sétáljon át a templomba és boldogítsa a fejkendős nénikéket! Kezd a tököm tele lenni...
(Csend)

Nyomozó: Na, mire vár? Menjen, hozza vissza Etut, ne fecsérelje itt a drága idejét! Hogyhogy nem sürgős? A torkomat könnyebb átharapni?...

(A férfiak kedélye megnyugodni látszik. Hangok: „Jó, elengedünk”; „Ígérd meg”; „Mi ráérünk” stb. Mami a Megfigyelőhöz hajol.)

13. BEÁLLÍTÁS

Mami és a Megfigyelő

Mami: El tudnád rendezni az... ügyet?

Megfigyelő: Ezt a talont mindannyian aláírjuk, és hét előtt pár perccel berakjuk az urnába.

Mami: Nem lennénk hálátlanok.

Megfigyelő: Varrattad vagy készen vetted azt a szoknyát, tudod, a bordót?

Mami: Miért csinárod? Láthatod, a pasas idegileg teljesen kikészített bennünket.

Megfigyelőnő: Próbálkozzatok! Nekem drága az állásom. Ez nem csip-csup ügy.

Mami: Felkínálhatsz egy nagyobb összeget. Mondjuk: kétezret, dollárban.

Megfigyelőnő: Itt az ügyészség nyomoztat, mégpedig egy polgármester öngyilkosságának ügyében. És az ügyészség jelentést vár, nem élménybeszámolót. Ha...

Mami: Ha?!

Megfigyelőnő: Ha a jelentés már bent van az ügyészségen, akkor és ott esetleg lehetne kutakodni. De nem kétezerbe kerülne, az biztos.

Mami: Hátha...

Megfigyelőnő: Gondolkozz már! Tudod, azt szeretem benned, hogy neked nem kell feleslegesen magyarázkodnom. De most mondok egy másik okot, miért nem vállalom. Nem ismerem a Nyomozót. Ő most a nagy ismeretlen a városban, és az ilyennek első az ügy, főleg akkor, ha még fejek is hullanak benne. Mindenkinek kell egy kis reklám, miért lenne ő a kivétel?

Mami: Nem ülhetünk tétlenül!

(A férfiak elengedik Keretet, visszatérnek a helyükre. Gizu Ödihez siet.)

(Folytatjuk)

BARANGOLÓ

*Mikor még jártam-keltem
ódon mezsgyén borongva,
madárijesztők társa,
országutak bolondja,
megjelölt minden alkony
futó-csillag jelével,
kísért bagoly danája
boszorka-röptű éjjel.*

*Arcomba pihe pörgött,
ahogy a völgybe futtam
és láttam rókakölyköt
lapulni rókalyukban.
Szedret meg áfonyát
kerestem, bújva érte
a ciherest, ahonnét
rámvijjogott a vércse.*

*A ködös völgytorokban
gomolyogtak az árnyak,
néztem kölyök-riadtan
füstjét a lidérc-bálnak:
elképzeltem közébük
manót meg rusnya szörnyet,
ki huhog, sikong, csuklik
és nincsen nála szörnyebb.*

*Léptem mohos kövek közt,
hol csörgő patakon
naphosszat kelepelt
vidám vízimalom.*

*Most se lapát, se forgó,
se a mosolygó molnár;
csak pár vén hársfa görbed
a sáros keresztútnál.*

*És benn a mély berekben,
hol nőtt a kucsmagomba,
az inda-szövevényben
lapult nappal a konda:
holdfény-agyarú vadkan –
vigyázta cserfa-ernyő,
csikos malac, meg emse –
köröttük árnyas erdő.*

*A réti hangafüben,
hol meglapultam hétrét,
vonult tücsök meg hangya,
és bibic óvta fészket.
Odébb, a kerek tóban
a nádas mélyét járták
halászó törpegémek
és nyurga-lábú szárcsák...*

*Esteledett, mire
fáradtan hazatértem,
fellegek közt a hold
pislákkolt már az égen.
Kertünk bokrai közt
csillogtak éji lámpák,
ide-oda bolyongó
pötty szentjánosbogárkák.*

Szepesi Attila költő, író, publicista 1942-ben született, a hivatalos iratok szerint Ungváron, de szülővárosának ma is Beregszászt vallja.

*Kora ifjúságától Magyarországon él. 1968-ban a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán magyar–rajz szakos diplomát, 1972-ben a József Attila Tudományegyetemen magyar szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett. Egy ideig falusi általános iskolákban tanított, később Budapesten a Központi Antikvárium, 1972-ben a **Kortárs** című folyóirat, 1982-ben az **Új Tükör** munkatársa lett, jelenleg a **Magyar Nemzet** szerkesztőségében dolgozik.*

*Első verskötete 1970-ben látott napvilágot **Az üveg árnyéka** címmel, amit számos újabb kötet követett. Alkotói munkásságának elismeréseként 1980-ban József Attila-díjjal tüntették ki.*

Az alábbi beszélgetésben életéről, világlátásáról vall.

„MINDIG BIZONYTALANUL ÜLTEM FORTUNA ZÖRGŐ SZEKERÉN”

– Nem szoktál, nem szeretsz magadról beszélni, beszélnek helyetted műveid, az a harminc kötet, számtalan tanulmány, esszé és cikk, amelyekben megtestesülnek eddigi munkásságod eredményei. De beszélnek a pályatársak is, például Esterházy Péter, aki a következőket írta rólad: „Szepesi Attila szemléd, kíméletlen alkat. Szereti a szépet, keresi is azt, de ha nem találja: nem találja. Bízik a teremtésben, növényben, állatban, természetben – legkevésbé az emberben. Választékos. Míves. Szépen ír, mer. Tökéletes versíró, ezt nem dicséretként (vagy bírálatként) említem, inkább raritásként. Szepesi Attila halk, alig hallani... Szepesi harminc éve nem szerepel a listákon, vagy alig. A listák nem csak azért vannak, hogy mutassák, kik hiányoznak, tehát hogy önnön neveltségességüket mutassák; az irodalom olyan (na milyen?), hogy ezek fontosak is lehetnek, nem eleve kontraszelektívek, fontosak, mert (ha) valóságosak. De az irodalom olyan is, hogy fontosak a nem listák is, a listán nem szereplők listája. Ilyen jelentős nem listás Szepesi is...” Mit fűzöl hozzá ehhez a minősítéshez?

– Mindig bizonytalanul ültem Fortuna zörgő szekerén. Vonzalmaim és ellenszenveim voltak és vannak, de csoporthoz sosem csatlakoztam. Örömmel érzékelem az idők változását, hogy nem hallom többé: Münnich Ferenc utca, Rudas László utca... Pedig reng alattam ma is a föld. Nem a magam jövője nyugtalanít, hanem a gyermekeimé, akik tanácstalan nyitottsággal s helyüket nehezen találva figyelik ezt a nem nekik kitalált, róluk megfélemezni látszó, borongós világot.

– Ezek a gondolatok végszavak is lehetnének, de kezdjük az elején: úgy tudom, számodra elfogadhatatlan, ám megváltoztathatatlan „élmény”, hogy nem ott születél, ahol szeretted volna...

– Beregszászban kellett volna megszületnem, de az ottani kórházból a várandós anyákat valamilyen járványos betegség terjedése miatt átirányították Ungvárra, édesanyámat is, így aztán az Ung-parti városban jöttem a világra 1942. április 21-én. Akár rossz ómennek tekinthetem, hogy Beregszász – ahol pedig családunk valamennyi szála összefutott – nem engedett a falai közt megszületni; később itt élni, jól-rosszul boldogulni sem engedett. Nyolcéves voltam, amikor végleg elhagytuk, és Budapestre költöztünk. Ungvár? Csak egy puszta adat életemben: hat betű, amit számtalanszor eldaráltam, leírtam, de nincs hozzá közöm... Az első elemít még Beregszászban jártam, az idők változása ellenére magyar szellemű közösségben, amelyre már árnyékot vetett a közeledő sötétség.

– *Amit már gyermekként, testközelből megtapasztaltál.*

– Igen. Emlékszem egy furcsa esetre: tanfelügyelő érkezett – tanítónőnk, Stark Klári néni nyugtalanul fogadta, s különösen akkor vált halálsápadttá, mikor a tanügyi hatalmasság felszólított bennünket, hogy énekeljük el a Himnuszt. Nekünk, gyerekeknek sejtelmünk sem volt a csapdáról, és már-már elkezdtuk a Himnuszt – csak egyet ismertünk –, amikor tanítónőnk hisztérikusan integetni kezdett, hogy hallgassunk. Ezen elcsodálkoztunk, mert ugyan nem az iskolából, de otthonról mindannyian ismertük nemzeti énekünket. A tanfelügyelő zordon tekintettel figyelte a jelenetet. Másnap aztán fény derült a titokra: egész délelőtt egy másik himnusz idegen dallamát és magyarra fordított klapanciáit kellett gyakorolnunk.

A második elemít már Budapesten jártam. Nehezen szoktam meg az új környezetet, ahogy a fővárost is. Álmaimban sokszor az elhagyott, távoli Beregszászon – a Vérke hídján, a Sárom-hegy alatt, az Aranylyuknál meg a Kiserdőben – barangoltam... Hiányoztak az otthoni ünnepek, a közösség megtartó ceremóniái: a húsvét, a pászkakosár, a gyümölcsaszalás az udvaron, a szüreti dinomdánom, a lekvárfőzés, a tóklámpások pislákoló szempárjai az őszi éjszakában, a disznóvágás telet köszöntő szertartása, az újbor avatása, a karácsonyi vásár, a betlehemezők, a szilveszteri ólomöntés, az ősztendő bolondos „kirúgása” az ajtón, meg a többi hangulatos játék. Budapesten egyformák voltak a napok. Alig érzékelttem az évszakok múlását. Kisebbségi megszakításokkal ötven éve élek a fővárosban, de számomra az otthon ma is Beregszász jelenti.

– *Ami – a Beregszászhoz való kötődés, tágabb értelemben a „kárpátaljaiság” – jelen van műveidben.*

– Hogy költői, írói pályafutásomban mennyi a szerepe beregszászi gyermekkoromnak, nem tudom megítélni. Nyilván több, mint amennyi

elég lenne. Sokat írtam, hol világosan, hol kissé áttételesebben a Verkeparti város múltjáról. Ha végiggondolom, mintegy harminc könyvem közül talán egy sincs, amelynek ne volna „kárpataljai” vonatkozása. Általában könnyen dolgozom, de azt a munkát, amely a legfontosabb volna számomra, „Beregszász könyvét” – bár sokszor nekirugaszkodtam – eddig nem tudtam kedvemre valóan megírni. Annyi tragédia és intimitás, ködbe vesző emlék és bolondság, történelmi álom és gyermeki csacskaság kavargó bennem, hogy bemutatásukhoz még nem sikerült megtalálnom a formát.

– Pedig geneológiai fád is erre kötelez, hiszen családot aranyszálakkal szőtt szőttes...

– Amennyire a nyomokat az időben hátrálva követni lehet, családom többnyire szász eredetű, de előfordul némi osztrák, bajor, székely, cseh és szlovák, tán még tatár nyom is, bár ez utóbbi bizonytalan. Mindenesetre Weöres Sándor szerint az általam németnek hitt Kotzbek név (egyik dédanyámat hívták így) valójában tatár eredetre utal. A Szükök – az egyik ág – lófőszékelyek voltak, brassói előnévvel. Az Ekkel-család szintén Brassó környékéről került Beregszászba, tagjai büszkék voltak szász lovagrendi származásukra, ez azonban nem akadályozta meg Ekkel György dédapámat abban, hogy az 1848-as szabadságharc mellé álljon és Kossuth oldalán a századosi rangig vigye. Emiatt később bujdosnia kellett. A kiegyezés után Huszton, majd Beregszászban volt táblabíró. Itt temették el, sírját korábban titokban, ma kincstári szemhunyorítás mellett minden március 15-én megkoszorúzzák. Egy másik Ekkel beállt bazilita (Szent Vazult követő) szerzetesnek és kolduló barát maradt élete végéig. A Benda-család (anyai felmenőim), ha a hagyománynak hinni lehet, cseh husziták leszármazottjai, menekültekként kerültek Magyarországra. A Linner-család mindig is Beregszászon élt, tagjai nemzedékről nemzedékre örökölték a sebészorvosi mesterséget; orvosi hivatásuk mellett mind megbecsült szőlősgazdák voltak. A Szepesiek cipszerek, Igló városából származnak. Nagyapám, Szepesi Artúr 1919-ben nem volt hajlandó felesküdni az új csehszlovák államra, ezért tél közepén egy fűtetlen vagonban családjával együtt átgyördítették Magyarországra, Bánrévére. Apám ötéves volt akkor, de beírták az iskolába, hogy legalább délelőttönként fűtött helyiségben lehessen... A Stampf családi ág bajor-osztrák eredetű, Sopronból. A valahai Stampfok nagy hóhányók lehetnek, gyakran meggyűlt a bajuk a hatósággal. A 19-20. században aztán a rablókból pandúrok – a Stampfok megbecsült jogászok lettek. Dédapám, Stampf Gyula beregszászi törvényszéki elnök alakja – igaz, kifacsart névvel, de felismerhetően – feltűnik a szintén

beregszászi Illés Béla dicstelen regényében, a *Kárpáti rapszódia*ban. Egyébként négy lánya volt, köztük nagyanyám, Erzsébet és nagynéném-keresztanyám, Anette, aki később anyja családi nevén, mint Báthy Anna lett az Operaház énekesnője. Elsősorban Wagner-énekes volt, de lelkes tolmácsolója Bartók és Kodály sok vihart kavart korai dalainak is. Őseim különböző – katolikus, református – felekezet tagjai voltak, ám ez sosem okozott konfliktust köztük. Nagyszüleim vasárnapi templomjárása külön história. Együtt indultak el, de Beregszász főterén útjaik elváltak: egyikük a katolikus, másikuk a kálvinista templomba ment; a szertartás után ugyanott találkoztak és együtt hazamentek.

– *Az ilyen családi patinát nemigen honorálták a „felszabadítók”.*

– 1942-ben születni, ráadásul Kárpátalján és polgári familiából, nem a legszerencsésebb dolog volt, már-már könnyelműség. Származásunk meg is bosszulta magát: nagyapámat, idősebb Benda Kálmánt elhurcolták, további sorsa a mai napig tisztázatlan. A házunkból hamarosan kilakoltattak, még a bútorok javarészét is hátra kellett hagynunk. Az akkori Kárpátalja nyomorúságát nehéz elképzelni. Ellátás, pénz, kereskedelem nemigen létezett. Mindenki önellátásra, csereberére rendezkedett be... Ismeretlen, a magyart törve beszélő emberek aláírásgyűjtő íveket vittek házról házra, állításuk szerint az ENSZ-nek (akkor még Népszövetségnek neveztek) szánt és a lakosság ellátásának javítását sürgető kérvényeket. A cirill betűs lapokat mindenki készségesen és reménykedve írta alá. Utóbb kiderült, a papírlapokon ez állt: a lakosság kéri a Népszövetséget, hogy Kárpátalját csatolják a Szovjetunióhoz. Sztalin – mert mindenki így, rövid „a”-val ejtette a nevét – sosem válogatott a módszerekben; igazi gaztetteit ismerve az utóbbi csínytevésnek tűnik, de jellemzi elkövetője gátlástalanságát, ugyanakkor a kárvallottak naivitását is.

– *Hányattatások közepette, kerülő úton érkezettek Magyarországra.*

– Igen. Apám, korábban megyei tisztviselő, aljegyző, majd fősolgabíró 1945-ben tartalékos zászlósként Budapesten, a Gellért-hegyen hadifogságba esett. Három sanyarú esztendeig raboskodott a Sarkkőr közelében, többnyire finnugor rokonaink lakta területen. 1948-ban, a fogság letelte után visszakerült Budapestre. Mi – anyám, a húgom meg én – hosszú hivatali hercehurca után 1950 nyarán költöztünk át a fővárosba. Az átköltözést követő évek jelentették gyermekkori hányattatásaim mélypontját: éhezés, szükséglakások stb. Rokonaink Péter Gábor börtöneinek „vendégszeretétét” élvezték... Apám zsörtölődött, átkozta a sorsot, de félreállt; nem úgy anyám, aki energikus, küzdő, a sorsa fonálát végig a kezében tartó természetű volt. Amint magára maradt velünk,

három gyermekével, sokoldalú nyelvismeretét kamatoztatva könyvtárosi állást vállalt... Középiskolai tanulmányaimat az Áldás utcai iskolában folytattam, ahol – bár osztályelső voltam – polgári származásom miatt nem kaphattam jeles bizonyítványt. Boldog voltam, mikor rozoga rózsadombi lakásunkból Pestre költöztünk. Ettől kezdve a Szent István téri iskolába jártam, s számomra mind a mai napig ez az intézmény jelenti az iskolát; szerepe lehet ebben egykori kedves tanáromnak, Korein Andornak, aki megszállott pedagógus volt. Ezekben az években találkoztam Győry Dezsővel (a kapcsolat még beregszászi volt), a naiv lélekkel, aki sokat várt az új rendtől, de hamar csalódnia kellett, s így idő előtt félresodródott, megkeseredett.

Ekkor, az ötvenes évek közepe táján kezdtem festeni és írni. Hogy pontosan milyen indíttatásból, nehéz volna megmondani. Ami biztos: festői ambícióim messze megelőzték az irodalmiakat. Van Gogh, akinek képeit – bányadt reprodukciók formájában – korán felfedeztem magamnak, nagy hatással volt rám; Gulácsy Lajos (távoli rokonom és a mai napig legkedvesebb festőm) szintén, no meg Kassák, akinek főképp elméleti írásai, a modern művészeti irányzatokat taglaló esszéi hatottak rám kényszerítő erővel.

– *Az ötvenhatos eseményeket már-már érett fővel élted meg.*

– Nyolcadikos voltam. A Bajcsy-Zsilinszky úton, amelyre az iskola ablakából ki lehetett látni, óriási meteoszlop haladt az Országház felé. A délutáni hegedűóra után beálltam a tüntetők közé. A rádióhoz mentünk, ahol szemtanúja lettem a történeteknek. 25-én kis híján a halállal is találkoztam. Néhány háztömb választott el a Kossuth tértől, amikor ott peregni kezdtek a géppuskák. A tömeggel együtt még a tér felé tartottam, amikor a visszafelé rohanó, kétségbeesetten kiáltozó, véres és riadt menekülők közé keveredtem. Ekkor érintett meg az elmúlás közelsége... November 4-én ablakunkból a vonuló szovjet harckocsioszlopot néztem, mikor az egyik nyitott páncélaútó platóján ülő katona rám emelte a géppisztolyt; a sorozattól anyám lélekjelenléte mentett meg. Ekkor vált nyilvánvalóvá számunkra, hogy a forradalom sorsa megpecsételődött. A rokonok, barátok, ismerősök közül sokan nekivágtak a nagyvilágnak. Anyám is tervezgette, hogy kimegyünk Venezuelába, ahová egy régi osztálytársa invitált bennünket. A leveleihez mellékelte fényképeken láthattam a dél-amerikai ősvadont, a félpucér indiánokat, a jaguárokat; de bármennyire is vonzott az ismeretlen, túl voltam már a Winnetou-romantikán, megmakacsoltam magam, s végül rajtam múlt, hogy nem költöztünk ki Dél-Amerikába.

– Rézgarasok, csigahéjak *című kötetedben olvastam, hogy következő négy éved az Eötvös Gimnáziumban nem pirosbetűs korszak volt.*

– Az a négy esztendő maga volt a pokol. Amennyire szerettem a Szent István téri iskolát, annyira gyűlöltem az Eötvöst. Nem tudtam a „napi feladatokhoz” alkalmazkodni, lidércnyomás volt számomra a trigonometria, a matematika, a halogénelemek. Ekkor már „nem középiskolás fokon” ismertem Baudelaire, Apollinaire, Ady, Kassák és mások költészetét, Rouault, Braque, Klee festészetét, Bartók és Sztravinszkij muzsikáját, de ez a kutyát sem érdekelte. Néha ma, évtizedek múltán is lidérces álmok kísértenek: ülök az Eötvös félhomályos tantermében és egy kukkot sem értek a táblákra írkaált ákombákomb-jelekből...

– *A gimnázium „kivégzése” után belecseppentél a szellemi világ kellős közepébe.*

– 1961 őszén munkába álltam az Országos Széchenyi Könyvtár hírlaptárában. Remek társaság gyűlt itt össze: Tardy Lajos, a kultúrtörténész, Vértés László, az őslénytanász, Zolnay László, a budavári szobrok későbbi megtalálója, Balla Sándor, a Szegedi Fialatok Művészeti Kollégiumának egyik utolsó mohikánja. Itt fogadott kegyeibe Gerlóczy Gedeon, aki megmutatta nekem egyedülálló Csontváry-gyűjteményét. Ekkor jutottam el – korai, jámbor versezeteimmel – Weöres Sándorhoz, aki még a Törökvész úti „kék házban” lakott. Megfordultam Bálint Endre, Losonczy Tamás műtermében, és – szinte minden este – a Zeneakadémián vagy a Károlyi-kertben. Ennek a pezsgő, már-már idilli életnek örömteli esemény vetett véget: 1962 őszén, második kísérletre fölvettek a szegedi tanárképző főiskolára. Úgy képzeltem, itt együtt tanulhatom az irodalmat és a képzőművészetet, ám a főiskola sztalinista kaszárnyaszelleme sok kínlódást hozott, hamar kiábrándultam. Az az intézmény tanár-bürokrátákat nevelt. Ami szép élményem ebből a városból a mai napig megmaradt: a Tisza-part mozgalmas diákélete, a Fűvészkert, a Maros-torkolat, a Somogyi Könyvtár, a kiskocsmák éjszakai zenebonája; és új barátaim, mindenekelőtt Ilia Mihály személye. Többen voltunk nagyálmú diákok, akik első lépéseinket tettük az irodalomban, és mind Ilia Mihálynak mutattuk meg először az írásainkat. Az ő ritka szava és figyelmes tekintete a mai napig elkísér... 1968-ban kaptam meg a diplomámat, ezután Szeged környékén, majd a Pest megyei Hernád községben tanítóskodtam, de tanári ambícióim elszálltak. 1970-ben – már nős voltam, megszületett Dorottya lányom is – anyám biztosított számunkra egy szobát Budapesten. A Múzeum körúti Központi Antikváriumban dolgoztam, majd a Kortárs szerkesztőségében. A versrovat munkatársaként jutottam el újra Weöres Sándorhoz: a *Három*

veréb hat szemmel című antológia összeállításában segédkeztem neki. Ez a munka volt irodalmi inaskodásom. Ott csetlettem-botlottam a költő mellett, hallgattam éjszakába nyúló elmélkedéseit, faggattam erről-arról. Megismerhettem gazdag, rejtelmes, de látványos külsőségekben csöppet sem dús, orpheuszi életét. Semmi „nagy történetet” nem mesélt, mégis meg kellene írnom egyszer azt az ezernyi rebbenést, vibráló részletet, amelyből talán összeállhat az ő távoli arca...

– Irodalmi tevékenységedet, műveidet külön riportkötetben lehetne feltérképezni, erre most nem vállalkozom; befejezésül inkább azt kérdezem: és Beregszász?

– Már említettem, mit jelent számomra Beregszász, Kárpátalja. Családi házunk ma is áll az Attila (ma: Sevcsenko) utcában, a falán emléktábla kivégzett nagyapám, Benda Kálmán emlékére, aki egykor a Vérke szabályozását irányította. Emléktábla és mellszobor őrzi Linner Bertalan sebész főorvos emlékét is. Mindez jóleső érzés számomra, de van keserű emlékem is: 2002 nyarán sikerült benyitnom a szülői ház udvarába. Alig ismertem rá... Hirtelen valaki kilépett a tornácra és ordítózni kezdett. Nem értettem pontosan, mit mond, csak annyit, hogy idegeneknek itt semmi keresnivalója. Szótlanul elmentem...

Lejegyezte: Szöllősy Tibor

JÓKAI ANNA

IMA – VIRÁGVASÁRNAP ALKONYÁN

Istenem.

Az az alkony.

A földbe döngölt örökzöldek.

A már üres úton horpadt pléhdobozok zörögnek.

Hasadt nejlonzacskók a bokrokon fennakadva.

Köpesbe ragadt csikkek a taposott fűben.

Istenem.

Ez a piszkos alkony

a hamis csillogású nappal után –

Mert semmi sem volt a híg fényben valódi:

sem a csődület, sem az ujjongás,

sem az integető pálmaágak,

sem a fejhangon intonált hozsanna.

Egy álságos jelenet mozgatót bábjai voltunk.

Nem itt dőlt el a sorsunk.

Istenem.

Alkony van.

Kivérzett eufória.

A tömeg berekedt.

Vedel, zabál:

vacsorál.

A tévé elé ül.

Új üvöltésre készül.

A „feszítsd meg” élvezetesebb.

A kereszthalál érdekesebb.

Istenem.

A nagypéntek a valóság.

Nem csap be engem.

A virágvasárnap illúzióját

engedd elfelednem.

A MISKOLANCIA

Este a két író vörösbort töltött a vizespoharakba
és arról beszélgetett, hogy én is író, te is író,
milyen szép dolog ez, milyen nagyszerű.
(Bernard Malamud: A lakók)

Örült a meghívásnak. Minden szerepet szeretett. Az apa szerepét és a gyermekét, az oktatóét, az előadóét, a cipőárusét, a trógerét (legyen az a bútorszállító vagy egy aljas gazember), az agresszív bunkóét, aki feltépi a villamos ajtaját vagy belerúg a trolibuszba, ha a vezető az orra előtt zárja be az ajtót és zárja ki őt az utazásból, aki anyázik az autóssal, ha az nem adja meg neki, védtelen gyalogosnak az elsőbbséget, a talpnyalóét, aki megkülönböztetett elbánás reményében hivatalnoknőknek hízeleg (valljuk be, nem mindegy, kinek a talpát nyaljuk), Humor Haroldét, aki szellemességével igyekszik bizonyítani, hogy mennyire fontos és becsülendő tagja a közegének, a buddhistáét, aki, még ha valójában nem is az, az alkalmakhoz illő lelki tartásával és legtöbbször olvasmányáiból merített mélyenszántó bölcsességeivel igyekszik bizonyítani, hogy mennyire fontos és becsülendő tagja a közegének.

Élet. Az benne a szép, hogy ilyen káprázatosan sokszínű a szereposztás, és, ha nem vágysz egyetlen főszerepre, szinte mind a tiéd lehet. Kedvenc szerepei azért neki is voltak, pl.: a költő. Fontos, hogy szívvel-lélelkel játsszunk, ő például ebben a szerepben sem szeretett olyan ábrázolási elemekkel élni kifelé, amelyek belülről nézve póznak tűnhettek. Ha egymagában volt és szinte tapinthatóan érezni akarta az alkotás művészi folyamatát, bár sosem próbált zenét szerezni, rajzolni, festeni meg aztán végképp nem tudott, legszívesebben mégis e művészeteket utánozta. Több papírlapot hajigált szét a szobapadlón maga körül, és megpróbált egymással párhuzamosan és nagystílusú, mintha festővászonnal dolgozna, sorokat, szövegrészeket róni rájuk, vagy bekapcsolt valami erre alkalmas zenét, és ritmusára igyekezett elkövetni egyfajta „műalkotást”. Hát ilyen volt hősünk, amikor költőt játszott. Magának. De a költő szerepe nem feltétlenül egy személyes közönségre szabott alakítás.

Régebben mindenféle egyéb elítélendő indok, szentelenül fiatal korában a maga sem tudja mi ellen lázadás, később a talán génjeibe kódolt feltűnési viselkedés miatt törekedett a szerep szélesebb körű bemutatására, az utóbbi időben azonban már sokkal terhesebb eszmei elszánás mögé rejtette maga elől becsvágya szembeötlő jeleit.

– Minél többen ismerik az embert, annál könnyebben segíthet – mondogatta magában időnként, és ha megkérdezték volna tőle, hogy kinek és miben készül

segíteni, alighanem azt feleli: – Bárkinek, bármiben. – Persze, a kutya sem kérdezett tőle ilyet.

Világosabb pillanataiban maga elé idézte gyermekei egyik kedvenc meséjét a gyáva nyúlról, akitől, a vadász fegyvercsöve elé kerülve csak annyi tellett, hogy fülét a szemére eressze, abban a reményben, hátha a „simabőrű” így nem veszi észre. A vadász ennek láttán akkorát kacagott, hogy jókedvében megkímélte a „réparágó” bolhás kis életét. Hősünk tudta, hogy nem igazán akad vadász, aki őrá ügyet vetne. Szerkesztő azonban akadt.

Örült a meghívásnak. Igaz, nem is kizárólag neki szólt, de útitársai mégiscsak kedves jó barátai voltak, holott nagyrészt szintén költők. Kapóra jött, hogy megszéllőztetheti még csupán egy-két hete materializálódott legújabb kötetét az országnak ebben a második vagy harmadik legnagyobb városában. Egy tévéinterjú, egy újságcikk, néhány plakát, és máris közelebb jut a könnyebb segítségnyújtást célzó terve megvalósításához.

Ezt az embert, aki most meghívta magukhoz, már régóta ismeri. A másik nem is tudja, milyen régóta. Egyszer, tíz évvel korábban, valamilyen bonyolult és feleslegesen hosszú visszaemlékezést generáló módon, még mint külföldi, eljutott egy, a nagy tó partján fekvő kastélyos városban megrendezett avantgárd irodalmi találkozóra. Történelmi patinájú épület halljában paravánokra kifüggesztett képersek és egyéb vizuális költészeti megoldások. Az újszülöttnék minden giccs új. Persze, az utánérzések közt nyilván voltak eredeti megnyilatkozások is, ő akkor ehhez még nem értett, és most se.

– Az emberek, akik eddig minden feltűnés nélkül, szórványosan érkeztek, egyszer csak összeverődtek egy kisebb csoportosulássá, sőt, előkerült egy operatőr kamerástul, meg egy világosító reflektorostul, aztán valaki vagy valakik a többiek elé állt (álltak?) és hosszasan beszélt vagy beszéltek, majd rövid köszöntő hangzott el, amelynek végén átnyújtották a (számomra akkor még ismeretlen) barátomnak, talán ma már nevezhetem így, azt a miskolanciát. Akkor még azt sem tudtam, hogy o-val írják – emlékezik vissza hősünk. A szóban forgó miskolancia jellege kapcsán elegendő érzékeltetésképpen egy vonatkozó sírfeliratot idéznünk: „Ide bújt Kassák, hogy többé ne ba... zaklassák.”

Költőnk, még abban a bizonyos szemtelenül fiatal életkorban, látott egy valamely, a mai kor számára lassan feledésbe merülő olasz, esetleg francia filmművész készítette alkotást, amelyben egy világhírű író érkezett a színhelyül szolgáló ország repülőterére. Persze, repülővel. Amint kiszállt a gépből, oly módon rohanta le a sajtósok hada, ahogyan ma csak futball-művészeket szokás. A záporozó kérdésekre pedig felsőbbrendű magabiztossággal felelt, egy futballművésznél is sokkal meggyőzőbben határozva meg az élet értelmét, a világ problémás dolgainak rendezésével és az emberi természettel kapcsolatos tudnivalókat. Áhítatos csend volt körülötte. A szőrösszívű újságírók csodálattal hallgatták. Hősünk is. Ez volt az utolsó és legfőbb lökés, amely az irodalmi

idollá válás rögzös, de annál valószínűlenebb útjára penderítette. Ám, sajnos, úgy tűnik, nem ő volt az egyetlen, aki látta a jobb sorsra érdemes, világhíres rendező filmjét. Azóta is, ahányszor egy költő vagy író repülőgéppel egy repterre érkezik, elhíhetik, azt lesi, rohan-e feléje a szőrösszívű újságírók hada, elérzékenyülni.

– Lényeg, ami a lényeg – mondta magában a költő, amint első számú barátjával, annak autójával és családjával suhantak fellépésük színhelyére. E kijelentés alatt több mindent értett. Például, hogy korábban nem gondolta volna a leendő vendéglátójukról, de az rendes ember és sokoldalú művész. No, nem pusztán azért, amiért most vendégül látja őket. Így gondolja ezt azóta, hogy alaposabban megismerte. Korábban, amikor még nem ismerte, másképp gondolta. Mint ahogy a legtöbb vele hasonló korú sikeres vagy leendő sikeres költővel és íróval kapcsolatban is komoly fenntartásai voltak.

Körülbelül két évvel az avangard-kalandba merülése után hősünk egy másik, az északi hegyek közt rendezett irodalmi tábor ügyén, melynek díszvendégei a mintegy százhatvanöt centi magas, agg és reszketeg költőóriás, valamint az egykor legendás, a sikertől és alkoholtól megmámorosodott rocksztar voltak, a faluból kaptatott éppen a dombtetőn elhelyezkedő körpanorámás táborhely felé.

– Azt a srácot ismerem – mondta a mellette lépkedő nőnek, akit évekkel később a feleségévé fokozott le. – Miskulanciás – akkor még mindig nem tudta, hogy o-val kell mondani. Többet erről nem szólt, de a kijelentés hangszínében, emlékszik, benne volt, hogy az illető valószínűleg nem nagyon tehetséges, nem nagyon okos és nem kevéssé nyálás alak. A kisebbségi érzésnek az ilyenfajta megnyilatkozása a költőnél, tekintetbe véve valóban kisebbségi származását, nem csak érthető, hanem talán könnyen áthidalható is lett volna, amennyiben tudatában van.

– Lényeg, ami a lényeg – mondta magában a költő, amint első számú barátjával, annak autójával és családjával suhantak fellépésük színhelyéről hazafelé. Ez alatt most még több mindent értett. Például, hogy azt már végképp nem gondolta volna, miszerint a vendéglátó költő nyolcvéves fiával egy kocsmasztal ellentétes oldalainál bújócskát játszanak, vagy hogy ez a tisztas családanya gesztus gyanánt, s mindenféle hátsó gondolat nélkül barlangfürdőzni hívja őt és társait.

Ha már ez a halvány szexuális utalás felmerült: költőnk egyszer már járt ebben a barlangfürdőben egy baráti házaspárral és egy harmadik személlyel, aki történetesen nő volt. Ez önmagában annyira nem lenne érdekes. Ezen eseményre azonban az elbeszélés jelen idősíkjához képest két évvel korábban került sor, amikor is az egyik közeli hegyi falu üdülőjében, ahonnan a kis társaság is fürdőzni indult, éppen egy tantra-jóga egyesület számos tagja várta áhítva legfőbb vezetőjük, a csodás képességű Gregorian Bivolaru tantra guru

érkeztét. A tiszteletére rendezett előadáshoz egy vonzó külsejű fiatal nőt, természetesen meztelent, befestettek koromfeketére, hogy este a tér közepére állított sátorból előbújhasson, mint egy szimbólum, és a jógik legjavából összeválogatott férfikar ágyékkötőben lejtessen körülötte delejes táncát. Se deleje, se vége nem volt a hosszúra nyúlt várakozásnak. Valamikor éjfél után aztán csak megérkezett a mutatkozni kizárólag sötétség idején hajlandó Bivolaru mester, mellesleg az egyik román miniszter testvéröccse. Az addigra az éjszaka hidegétől gémberegett egyesületi tagok tisztelgő előadása láttán leplezetlen elégedetlenséggel adott hangot azon véleményének, hogy egy szép, meztelen nő körül ilyen ványadtan vánszorogni a tantra gyakorlótól különösen szánalmas és szégyellnivaló teljesítmény. Hősünk, aki ezen az estén már egy exkolléganője vendégszeretét élvezte, csak másnap értesült a történekről. A jelen idősikban őket vendégül látó költő pedig alighanem azóta sem tud az egésről semmit, holott a szóban forgó üdülőhely lakóhelye, az országosan második vagy harmadik legnagyobb város szomszédságában fekszik. Feltehetően arról sem hallott, amivel egyébként tele volt a világsajtó egy része is, hogy a tantra tanító otthonát később román kommandósok ostromolták meg, Bivolaru mestert elfogták, aztán elengedték, majd bujkálni kényszerült, s még mindig a törvény előli visszavonultságban él valahol a hegyek közt. De erről most ne többet.

Arra viszont, megint csak be kellett látnia, nem gondolt volna hősünk sem, hogy lesz ez a barlangfürdőzés, a kocsmázások, persze, a jól sikerült bemutató és a pompás hangulatú szálláshely, a Művészház, amelynek présein gyakor a nagy Kondor Béla készített nyomatokat.

– Nem a te mobilod szól? – kérdezte az első számú barát felesége az autóban, útban hazafelé. Hősünk fogadta a hívást. A hivatalos személy, aki kereste, felettébb pozitív hírt közölt vele, és elmondta azt is, mely napon és hol kell megjelennie az ünnepélyes átadásra. Persze, a kapott hírnek volt egy másik, rejtett jelentése is a költő számára, amennyiben továbbra is a saját ösztönös értékrendje szerint ítél. Ebből kiindulva most már ő is, hivatalosan is tehetségtelen, buta, nyálás alak.

Költőnk felhívta a másik költőt az ország második vagy harmadik legnagyobb városában, és azt mondta neki: – Képzeld, az előbb hívtak. Miskulanciát kaptam.

A szinte meglepően lelkes és őszintének ható gratuláció, amiben része volt, mi tagadás, kellemesen és váratlanul érintette. Ha korábban gondolta volna, hogy ennyi mindenre nem gondol, többet gondolkodott volna. De még így is van remény. Önnön frusztrált értékrendjének tarthatatlansága most már bizonyítást nyert, és egy szép napon talán az összes szaktársát megtanulja szeretni, gondolta. Bár ekkora túlzásba azért ne essünk.

PARAVÁN

(A *Latin versek* ciklusból)

*Spanyolfal
Spanyolfal
Mit akar
Miféle szerelmet
Takarhat ez a fal
Holdpatkós lovaim
Miféle rohamát
Micsoda dombormű
Völgyeit vonalát
Suttogom sötéten
S micsoda rejtelem
Talán hogy hol járok
Titoktelt éjjelen
S nem tudják vigyorgó
Fogsorfény nappalon
Kit is sír kit is rí
A gitár s a dobon
Mily ritmus ütemét
Veri még a szívem
Kit éget és Ki végett
Az örök szerelem*

*Rozsdaszín szemeknek
Felfogva szigonyát
Óbordó karámmal
Kit zár ki a világ
Önmagát engemet
Akárkit ha takar
Öröklött tüzeiket
Nem olthat ki a fal*

TÜKÖR

*Nézd az idő homorú tükrét,
S görbületében önmagad.
A pillanatban egy öröklét,
Az öröklétben egy pillanat.*

EGY

*Sejtelmes aljnövényzeted.
Kutatva szembejön szemed.
S csillogunk. Más nincs remény.
Két sor. Egy költemény!*

RAGRÍMES

(Négy soros szenvedő szerkezet)

*a tolóajtó látod eltolódik
az ing magától begombolódik
s kigombolódik míg lerongyolódik*

már nem íródik nem olvasódik

NÉPDAL

*Túl a sok-sok dróthatáron
Anyám jár a kútra nyáron
Vödrét folyton hitbe mártja
Vak hitének fény az ára*

*Hogy ha nem lesz fény a bére
Nem hajolhat kút vizére
S anyám szomjan hal a nyáron
Túl a sok-sok dróthatáron*

CSAVAROK

(Barátainknak)

*Tekerednek a csavarok
Fogaskerek
Már semmit sem akarok
Csak szeretek
Forogni mozdulatlanul
Ahogy a menetek
Rendje elsimul
Lenni veletek*

ÚJRABELLA

(Az 1965. május 5-i reggel: akár a többi. A rádióból Shadows-dalok ömlenek. Gerhard fáradtan forgolódik az ágyban.

Bella megcsókolja vőlegényét, az egyetemre indul. Barna szoknyáját meglebbenti egy pajkos szellő. Az autóbuszon többen megcsodálják.)

*

Holdfogyatkozáskor hátborzongató látvány az erdő melletti, félreeső bajor falu legszélső háza.

Gerhard, a harmincéves mérnök az ablaknál állva várja menyasszonyát. Reménykedik, hogy autóval érkezik, s nem késve.

Múlik az idő. Már a félkilences busz is begördült és berregve továbbindult. Bella ezzel sem jött.

Hirtelen reflektorfény zúdul a nappaliba.

A ház elé kanyarodó gépkocsi motorja leáll.

Gerhard hatalmas megkönnyebbüléssel siet a kapuhoz. Amikor kilép, megdöbben.

Lehajtott fejjel két férfi közeledik feléje.

*

Sokkos állapotban viszik a kórházba. Nehezen tér magához.

Aggódó anyja az ágyánál áll, az ablakon kibámuló bátyja a kezét tördeli.

– Bella... kamion elé lépett... Nem szenvedett... – szepeg az anya.

Gerhard – akár a rémálmokban – hiába erőlködik, semmit sem tud kinyögni. Agya és arcizmai mintha egyszerre rándulnának görcsbe.

*

Reggelente hetek múltán is felriad, Bellát szólongatja.

A nyugtató önkényesen duplájára emelt adagját whiskyvel nyeli le.

Senkinek sem engedi, hogy hozzányúljon menyasszonya holmijához.

Hazavárja.

Olykor az ablak előtt látja elsuhanni Bella véres arcát.

Egy éjjel önálló életet élő organizmusokat talál menyasszonya cipőjében. Felületükön erezet, csontozat, inak, izmok, idegszálak, kötő- és nyirokszövetek; mint felülről nézett, kettészelt bokapár. Vér nem szívárog belőlük.

Gerhard a sercegve, cuppogva növekvő hús mellett virraszt.

*

Néhány nap múlva a térd felett kirajzolódik az ismert anyajegy.
Gerhard a gyertyafénnyel megvilágított lábak köré szentélyt épít.
Látogatókat nem fogad, egyedül akarja átélni a találkozást.

A test növekszik. Egy hajnalon már teljes egészében áll előtte Bella, csukott szemmel.

Csak képzeletben érinti meg a kedvesét. Pedig a mozdulatlan lány semmit sem változott – elbűvölően mosolyog most is.

Gerhard csak vele törődik: ruhákkal és ékszerekkel halmozza el. A külvilággal minden kapcsolatát megszünteti. Éhségében nyers krumplit majszol.

*

Egy este mély álomba zuhan, csak hajnalban riad fel.
A gyertyák fénye összeolvad, a cipők üresen hevernek.
– Eltűnt! – jajdul fel Gerhard.

Eszeveszetten nyüszítve – akár kölykeit vesztett nőstény állat – keresi, hiába.

Meghall egy távoli hangot, amely őt hívja.

Egy pillanatra megtorpan, aztán még lázasabban kutat tovább.

Az előbbi csendes szó ismét felhangzik a távolban, ezúttal még gyöngédebben; épp oly szelíden, ahogy egykor Bella beszélt.

Gerhard engedelmeskedik.

*

A kiürült arzénes fiola leesik a padlóra, elgurul.

Gerhardot csontfehér, lassan hömpölygő óriási áradat ragadja magával, amelyben Bella arcát látja újra és újra.

TAVALYNYÁRON

Beúszott a tóba.

Magam előtt látom távolodó, lomha mozdulatait.

Ott tűnt el, ahol égkék színű a víz. Sötétedésig vártam.

A ruháit kőarcú tiszték vitték el. Arcszesz-illatuk volt, nem olyan bársonyos és finom, mint... Ő tudta, hogy mikor mit...

Otthon semmihez sem nyúlok. Belső üresség, lassan vénülő napok.
Már egy éve.

A hatóságok biztatnak. Csak szavak...

Újra augusztus. Néhány üdülőfaluvál távolabbra kaptam beutalót.

Éjjelenként ismét vele. A homloka redős, és izzad. Bocsánatot akar kérni.

A szálláson egyedül. Körülöttem víz, fenyves.

Napközben a tó partján.

Az éjszaka az övé.

Az utolsó napon a strandolók közt középkorú pár civakodik. Az asszony vadul rikácsol, a széles hátú férfi beletörődötten úszik a tóba.

Félóra telik el, és semmi...

Az asszony épp úgy áll a korlátnál, mint *akkor* én.

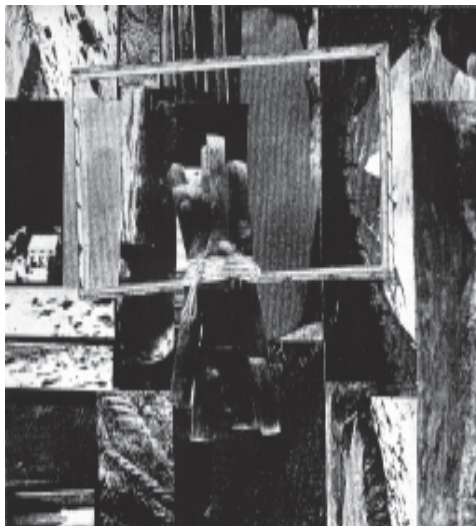
Alkonyatkor leopárdmódján megérkezik a keresőosztag, s én vonatra ülök.

Otthon az ágyra rogyva, félálomba merülve igyekszem odafigyelni a késő esti híradóra. Bejátszás...

A férfit mutatják, aki ma délután úszott be a tóba, és a *tavalyi* strandon kászálódik ki.

Szakálláról csurog a víz, és a nevetet kiáltozza.

Az arcát hiába fedi szörzet: a szeme semmit sem változott...

BECSKE JÓZSEF LAJOS

RÉGI IDŐK

*Becéztek engem nő-papok
kemény oltárán a kőnek,
míg a fény-oszlopcsarnokok
megolvadtak, összedőltek.*

*Áldozatnak alvadt vérem
pogány templom kővén hevert,
Isten vigasztalásképpen
poharamba mérget kevert.*

*A lelkemet felboncolták
acélkésssel gyűrűs ujjak,
érzem bőrük borzamatát...
Aztán a karomba hulltak.*

*Eljátszottam ezt a fájást,
fenséges volt ez a szerep;
átok feszített rám áldást
– és a titkok felderengtek.*

EMLÉK

*Forró félsziget ölelte
éveinket, állt a bál.
– De az ártatlan ifjúság
egyszer máglyára talál.*

*Egy esztelen srác e tűzbe
lépni volt elég bolond;
nem látta: hamu fájdalom,
elsárgult avar a lomb.*

*Tizenhét éves volt akkor.
Vad, szertelen álmodó.
Nem sejtette még, hogy minden
puszta csend, és csal a szó.*

*Hogy lassan vége és a perc
e végnek menedéke:
jutalom. Csattant egy pofon,
villant az éj lidérce.*

*Hogy utolsó volt, ami fájt,
azt ott nem sejtette még...
Jött azóta száz pofon, ám
akkor volt épp tizenhét!*

NOVEMBER VÉGITÁNC

*Az én táncom
Most magam járom.
Szúvas nyenyerén tekerem.
Ropom addig, meddig ropogtat
A csonttörő északi szél.*

*Az én táncom
Egy régi tél:
Disznó forog szalmaparázson
És hókupacban forr a vér.*

*Az én táncom
Lóinból éled,
Asszonyiszórból font-vert kötél.
Szörnyű magamba csukom a
végest.
Szörnyű magába zár a tél.*

*Az én táncom
Billogzott álom.
Összefaricskált, megnyesett.*

*Ember forog az idegnyárson.
Köpködnek rá jégfellegek.*

CÍMTELENÜL

*Biciklizik a nagy-nagyisten.
Pedált teker és csűrűcsavar:
Bámulja: nyelvünkön
Mint burjánzik
A ragya és a
Var.*

*Biciklizik a nagy-nagyisten.
Pipát pőfékel, bólogat.
Meg van teremtve
mindeneknek
A szemétdomb s a
Szag.*

ARS POETICA

*Nem csak közlésvágy; volt annál erősebb
késztetés is. Építeni, faragni,
anyaggal bánni, ez vonzott, hiába
tudtam: reménytelen; se kő, se fa,
sem ecset, semmi kézzelfogható
nem áll kezemhez. A formák, színek
világa elbűvölt, s egyszerre frusztrált.
Rosszkezdemben hálátlannak, frigidnek
szidtam magam, mint akit elhalmoztak,
s nem képes viszonzni, megköszönni:
passzívan csak befogad, elfogad.
El is veszíti meg nem érdemelt
kincseit, a sok mives, ritka holmit.
Emlékeim sápadó sziluettek,
körvonalak szétfolyó mag körül.
És akkor mentsváramra rátaláltam.
Megértettem, hogy tünékeny világom
– csakis a nyelv – újjáteremtheti.
Hisz alkímia, mágikus vegyészet
eszköze! Ha érzetek, képzetek,
gondolatok, tér- és időszilánkok
vegyi reakciója végbemegy:
a jelentésben újra felragyog
fénytörő prizmán át az univerzum.
Láthatom úgy is már a tejutat,
mint „tündöklő testvérét Kánaán
patakjainak”, hajnalban, ahogy
„a fűszálakon hálni tér a harmat”,
s „napsugarak zúgása, amit hallok”.
A világ könyve megnyílt, számtalan
oldalain újraolvashatom
mindazt, amit valaha megszerettem,
vagy épp kihagytam, léhán átlapoztam.
S talán a margón én is hagyhatok
– testis vitae – egy szerény „láttam”-ot.*

KÉTSZEMÉLYES TRAGÉDIA

(Részlet)

I. FELVONÁS

Szín: modern lakószoba, jobboldalt utcára nyíló hármás ablak, alatta hosszan könyvespolc, a jobb sarokban ugyancsak könyvespolc szemmagasságig, előtte íróasztal. A könyvespolc folytatásaként hátul kanapéágy, az ágy felőli részen lámpa, rádió-lemezjátszó. A bal sarokban csempekályha, baloldalt a másik ágy, lehet egyszerű dívány is. Balközépen az előszobából nyíló ajtó, az ajtón innen egy antik komód, a szoba közepén egyszerű, az egész teret betöltő szőnyeg. Két fotel között zsúrkocsi. Idő: tavaszi éjszaka. Csak az utcai lámpák világítanak be, ritkás, de annál hangosabb forgalom, taxik, teherkocsik zaja, fénye hasít bele a szoba homályába: amikor szétnyílik a függöny, az asszony a szemközti, a férfi a bal oldali fekhelyen, hálóingben, illetve pizsamában.

Asszony: Nem alszol?

Férfi (kis csönd után): De.

Asszony: Nem valami mélyen.

Férfi: Ebben a zajban?

Asszony: Mindig zaj van.

Férfi: Zaj.

Asszony: Nem tudsz aludni?

Férfi: Ha folyton kérdezel?!

Asszony (felkönyököl, megnézi az óráját a vékony utcafénynél): Több mint egy órája mind csak forgolódsz.

Férfi: Álomban forgolódom, megszokhattad. Különben valahol olvastam, hogy a legmélyebben alvó is legalább negyvenszer megfordul álmában anélkül, hogy tudna róla. Ebben a lakásban meg nem csoda.

Asszony: Ne tedd magad, nem aludtál. Én sem aludtam.

Férfi: Akkor legfőbb ideje, hogy aludjunk. Szervusz.

Asszony: Félsz?

Férfi: Én?

Asszony: Te.

Férfi: Már megbocsáss.

Asszony: Én megbocsátok, de te félsz.

Férfi: Rémekeket látsz?

Asszony: Te is?

Férfi: Hagyj aludni.

Asszony: Én nem hagyalak?

Férfi: Te.

Asszony: Bár úgy lenne. Félsz, csak nem mered bevallani.

Férfi: Mi vagy te, vizsgálóbíró, mit kellene bevallanom?

Asszony: Azt, hogy félsz.

Férfi: Értsd meg, nem félek.

Asszony: Füllentesz, barátom, füllentesz.

Férfi: Te pedig rágalmazol.

Asszony: No végre, hogy beismered.

Férfi: Mit ismerek be?

Asszony: Hogy félsz. Nem vetted észre? Azzal, hogy azt mondtad, *te pedig*, azzal beismerted, hogy a rágalmam nem alaptalan. Te pedig félsz.

Férfi (ingerülten): Gratulálok az éjszakai okfejtéshez.

Asszony: Szóra sem érdemes. Én is félek, és nem is szégyellem.

(Elzúg egy nagyobb teherkocsi, az ablakok megremegnek, a fényzóró végigmész a plafonon, csönd.)

Férfi: Mitől félsz?

Asszony: Amitől te.

Férfi: Én?... Ha félsz, akkor énekelj. Én, amikor féltem, mindig énekeltem. *(Fölkel, odamegy az asszony ágyához, meggyújtja a kislámpát, cigarettát keres, rágyújt, az asszonyt is megkínálja, az felül, rágyújt, a fényben nagyon megviseltnek látszanak mind a ketten.)* Emlékszem, egyszer egy éjszaka az erdőben, hétéves lehettem, elkapott a vihar, csattogott az ég, villámlott, szakadt az eső, behúzódtam egy odvas fába és torkom szakadtából énekeltem; de ezt már hallottad, mit ismétltem.

Asszony: Hallottam, persze, sőt olvastam is: „Éjjel az erdőn félelmemben hol sírtam, hol meg énekeltem.” De nem árt, ha mások is hallják.

Férfi: Kik mások?

Asszony: A falak.

Férfi: *(körülnéz)*

Asszony: A füleket keresed? Az egyik parasztrehányban olvastam, hogy asszonya: Pszt, itt még a fazéknak is füle van.

Férfi: Ne ízetlenkedj!

Asszony: Én? Hát van ennél nagyobb ízetlenkedés, mint amikor a falaknak valóban fülük van?

Férfi: Metafora.

Asszony (kibújik az ágyból, pongyolát kanyarít magára, keringözve): Fora, fora, metafora: álomszép. Senkinek ilyen jó kedve nem volt még. *(Megáll a férfi előtt.)* Szeretem, hogy ilyen nyugodt vagy.

Férfi: Nyugodt éppen nem vagyok, de... *(Suttogóra fogja a hangját.)* Két napig, azt mondta az öregasszony?

Asszony: Két huszonnégy óráig, hogy precízek legyünk.

Férfi: És hova vitték őket?

Asszony: Azt nem kérdeztem.

Férfi: És négy kőműves?

Asszony: Négy kőműves. Kétszer huszonnégy óráig. Nyilván pihentek is közben.

Férfi: Szellemes vagy. Hülyeség. Minek kell ahhoz kétszer huszonnégy óra.

Asszony: Jó munkához idő kell. *(Szomorúan megsimogatja a férfi fejét, és szív egy hosszát a cigarettájából, majd elnyomja.)*

Férfi: Megérünk mi ekkora cécót?

Asszony: Úgy látszik.

Férfi: És honnan tudhatták, hogy elutazunk?

Asszony: *(lemutat a padlóra)* Az öregasszonytól. Még a postaláda kulcsát is rábíztuk.

Férfi: Ez is a te ötleted volt.

Asszony: Helyben vagyunk. Én vagyok a hibás.

Férfi: Hibás?

Asszony: Sőt, egyenesen büntárs. Különben honnan tudhatták volna meg, hogy itthagyjuk nyugalmas otthonunk.

Férfi: Nyugalmas otthonunkat. Azt. De mit ülünk fel ennek a pletykás vénasszonynak, mire fel húz így hozzánk, azokért az apró-cseprő kölcsönökért?

Asszony: S mert gyűlöli a vejét, a kapitányt, aki veri őt is, meg a lányát is. Nem hallottad elégszer?

Férfi: Ha veri, veri, az ő baja, nálánál intelligensebb férfi is hány van, aki veri a feleségét, csak amennyit én tudok s láttam, különben is a mesterségével jár. Gyakorol.

Asszony: Gyakorol?

Férfi: Mit kell ezen csodálkozni? Az operaénekes is *(Bokszol, a fejével a szomszéd lakás felé int.)* folyton áriázik, amikor itthon van. *(Nevetnek.)*

Férfi: De mit akarhatnak? Mi a célja? Kinek mi köze, hogy én, hogy mi itthon... Rettenetes. Nem értem.

Asszony: Ki érti?

Férfi: Nahát, én ennek a végire járok. *(Föláll, odamegy a falhoz, megkopogtatja néhányszor, belesápad.)* Te, ez üreset koppan, várj csak! *(Kimegy. Az asszony is fölkel, a pongyolát magára ölti, haját hátrasimítja, újabb cigarettára gyújt, megindul a lemezjátszó felé. A férfi bejön, kezében kalapács, csavarhúzó s effélék, nekigyürkőzik, s elkezd kopogtatni a falat. Az asszony feltesz egy lemezt.)* Mit csinálsz?

Asszony: Legfőbb ideje, hogy énekeljünk. De vagyunk annyira emelkedettek, s megengedhetjük magunknak, hogy ijedtünkben egy rangos muzsikus énekeljen helyettünk.

(Felhangzik Bartók: Zene cselesztára, húros és ütőhangszerekre... című darabja. A férfi elkezd halkan kopogtatni a falat, a börtönmorzéhoz hasonló kopogással, meg-megáll, föléri tekintetével a szobát, többször is föláll az ágyra, aztán a másikra, a komódra – lehasal, a parkettszegő léceket vizsgálja. Van benne valami komikus. Az asszony feszülten nézi egy darabig, felerősíti, majd lehalkítja a lemezjátszót, majd ő is kopogtatni kezd. Suttogva beszélnek, s ha lejárna közben a lemez, újra indítja.)

Férfi: Gyere csak, itt... *(Kopog.)* Most meg itt. Hallod a különbséget? *(Az asszony nemet int.)* Nem ott, itt, figyeld csak, üres, hallod? Üres. Add csak a csavarhúzót! *(Közben egy tenyérvivel odább kopog.)* A fenébe, itt is üres. De itt teltebb, hallod?

Asszony: Csakugyan, de hallgasd csak, itt is.

(Zavartan állnak.)

Férfi (Az ágyon a szemközti falat kopogtatja): Ez az! Figyeld csak.

Asszony? Ugyanaz, mint az előbb.

Férfi (Leteszi a szerszámot, megtörli a homlokát): Szisztematikusabbnak kell lennünk. Hozz valami krétát vagy ceruzát.

Asszony: Csak nem akarsz összefirkálni az egész falat! Nemrég festettünk.

Férfi: Az most nem számít, még mindig jobb, mint ha kibontanám. Meg kell találnunk. Türelemmel, logikával, kizárásos alapon. A gyanús helyeken megjelöljük, majd szűkítjük a leggyanúsabbra, s azt kibontjuk.

Asszony: Van ennek értelme?

Férfi: Meg kell találnunk!

Asszony: És ha megtaláljuk?

Férfi: Elrontjuk. Hozz ragasztót, és tépj papírt. *(Szinte diadallal.)* Inkább rajzszeget, még jobb!

Asszony: Minek?

Férfi: Kréta helyett. Nem marad nyoma.

Asszony: Hozhatok, de... Csak nem akarsz a parkettet is felszedni?

Férfi: Miért ne? De add már ide azt a rajzszeget.

(Az asszony kimegy. A férfi szinte vadászszenvedéllyel, poloskavadászszenvedéllyel méregeti a falat, leakasztja a képeket. Jön az asszony. Kezdődik újra az egész, most már higgadtan, de egyre növekvő szenvedélyességgel. Arasonként sokasodnak a jelek, kis lobogók, lehetőleg színes papírból, mint egy hadászati térképen. Az asszony gépiesen tépdési a papírcsíkokat, adogatja, közben a lemezjátszóra is figyel. A férfi konokul lobogózza a falat, kopog, hallgatózik, rajzszegez. Az asszony föltekint, meglátja a falat, és kitör belőle a nevetés. A férfi sértődötten megfordul, leszáll az ágyról, megszemléli művét,

legyint egyet, és ő is elkezd nevetni, majd hirtelen a másik ágyra, a komódra hasal, ott kopog, s valami keserű reménytelenséggel, de tiszta szívből nevetve.)

Férfi: Én marha! Hát az egész ház üreges téglából van. Még jó, hogy nem kezdtem el vésni.

Asszony: Mégiscsak bölcs stratégia vagy. Előbb a plánum, s csak azután neki a várnak. Jól néz ki, mi?

Férfi (Miután kinevette magát, keserűen): Jól nézünk ki. Most aztán hol a nyavalyába keressük?

Asszony: Most már sehol, jobb, ha lefekszünk. Hátha megálmodjuk a fészket.

Férfi: Megálmodjuk, az biztos. Adj valami innivalót.

(Az asszony a könyvespolc aljából üveget, poharat szed ki, tölt, rágyújtanak, isznak. A lemez elhallgat, csönd lesz, s a csöndbe bedörömböl az utcazaj, majd kevés süket csönd után.)

Asszony: Hátha egyszerűen a telefonban van...

Férfi: Akkor miért a kétszer huszonnégy óra?

Asszony: Meg a négy kőműv.....es.

Férfi (keserűen): Elterelő hadművelet. De a telefonnal mondasz valamit. Emlékszel, milyen könnyen kaptuk? Pár hónap alatt. Még irigykedtek is ránk, akiknek évek óta bent volt a kérvényük.

Asszony: De akkor minek a négy kőműves.

Férfi: Hogy nehezebb legyen kitalálni.

Asszony: (nevet)

Férfi: Van is min nevetned.

Asszony: Hát nem nevetséges? Arra gondoltam, milyen jól szórakozhatnak most rajtunk, kivált, ha még látnak is, nemcsak hallanak?

Férfi: Látnak?

Asszony: Miért ne láthatnának, ha már ekkora áldozatot hoztak, hogy négyen kétszer huszonnégy óráig. Kis kamerákat pötyögthettek el: a csillárba, az egérlukba vagy éppen a rádióban. Nézd csak a varázsszemet, mintha kacshintana. *(Tölt és iszik.)* Óriási élményben lehetett részük, amikor ott láttak téged az ágyon borzosan. *(Megsimogatja a férje fejét.)* És pizsamában, amint nekitüzesedve, hamisítatlan poloskavadász-szenvedéllyel föllobogóztad a falat. *(Nevetnek, a férfi iszik.)*

Férfi: Rettenetes. Nevetünk, nevetünk, de engem ez megaláz.

Asszony: Gondolod, hogy engem fölmagasztal?

Férfi (mintha nem is hallotta volna): Rettenetes, rettenetes. (...)

(In: Kányádi Sándor: Ünnepek háza. *Magyar Napló Kiadó, Budapest, 2004, 5-16. o.)*

TÓTH FERENC

A KIS PÉNZHAMISÍTÓ

Szergej mezítelen talpát minden lépésnél jóízűen harapdálták a hideg apró, fehér fogai.

Megszokott koldulóhelyére, a református templom udvarát őrző kapuhoz igyekezett, ahol szigorú alakok egy táblát tartottak, amelyen az alkalmak időpontja állt két nyelven. Kikereste rajta az aznapi foglalkozást. Amit talált, nem sok jót ígért. Ifjúsági oktatás volt soron. Ilyenkor alamizsnára nemigen számíthatott, legfeljebb arra, hogy behívják egy kevéske kis kekszre meg teára.

Előfordultak különleges esetek is, amikor a fiatalok hamburgert vagy pizzát fogyasztottak, nyáron néha szalonnát sütöttek, és neki is jutott a maradékból. Olyankor a tiszteletes mindig beszélőtta. Hívni szokta a falatozás előtt is, de Szergej semmit sem értett az ott elhangzottakból és leginkább az oktató rész végeztével merészkedett be. Eleinte jobbra-balra forgatta a tekintetét, pislogott, mint a parázs; minden szóból arra következtetett, hogy róla és hozzá beszélnek. Hasztalan értetlenkedése aztán elmaradt, mint jómaga; inkább a ház előtt, az utcán várt, hogy kihozzanak neki némi harapnivalót, mondhatni, házhoz szállítsák, mintsem hogy odabent üljön, és megjátszás nélkül adja a bambát.

Nyelvtudása az „Áldás békesség”-re korlátozódott. Ha bárki nem ugyanazzal válaszolt az üdvözlésre, hanem a visszaköszönő „Istené a dicsőség”-gel, már bajban volt – szemére kiült a vakokra jellemzően üres, értelem nélküli tekintet.

Fázott. A sapkát, ütött-kopott munkaeszközét a fejébe nyomta, nem volt rá szüksége, így legalább valami melegítette. Más alkalmakkor használt vette, mert egy álló ember fázó, remegő kezébe – derékmagasságból – nehéz beletalálni az apró fémpénzzel.

Úgy tűnt, korán érkezett. A gyerekek nevetése kihallatszott, ami vagy azt jelentette, hogy a foglalkozás még javában tart és a tiszteletes – lévén nagyon vidám ember – újra viccekkel tüzdelté tele mondandóját, vagy már véget ért és odabent hozzáláttak a falatozáshoz. A nappali világosság okán azonban Szergej úgy vélte, az utóbbi elképzelhetetlen.

Az udvaron megjelent a lelkész. A kisfiú attól tartott, hogy beinvitalja őt az előadásra. Kellemesen csalódott. A tiszteletes egy papírlapot lobogtatva közeledett hozzá. Szergejnek ismerős volt a helyzet: nyilván ismét el akarja küldeni őt a városközpontba, hogy másolatot készíttessen a lapról. Legutóbb mosolygós arcocskákat kellett sokszorosítania. A boltban meg is jegyezték, hogy nem extasy-tabletták csomagolásához kellene-e. Ő persze csak a

vállát vonogatta, mivel fogalma sem volt arról, mire kellene az apró cédulák, no meg azt sem értette, miről beszélnek.

– Szergej! – szólította meg a lelkész. – Megtennél egy újabb szívességet – lemásoltatod nekem ezeket a lapokat? Ha lehet – magyarázta – színesben, két oldalt egy lapra, párjával.

– Szívesen – rebegte Szergej a hidegtől meg-megremegve.

A tiszteletes végigtekintett a koldusgyerek szakadt, nyáridőn talán hasznos, ám télen hátrányos, lyukasra rongyolódott ruháján. Megsimogatta a fiucska arcát, letörölte róla a koszt, és megpróbálta összébb húzni a hitvány ruházatát.

– Aztán gyere be, szívesen látunk – mondta végül a lelkész.

Szergej szüntelenül mosolygott, mert szó szerint arcára fagyott a vigyora. A fogai inkább rossz állapotuk miatt, mintsem ragyogó mivoltukban villantak elő, hiszen azokat fogorvos még soha nem látta; ha megfájdult valamelyik, esetleg meg is lódult, azt ő maga azonnal, gondolkodás nélkül kirántotta. Megtehetette, hiszen voltak tartalékai, amelyek idővel éppúgy kirobbanhatnak a szájában, mint a pattogatott kukorica.

*

Az írástudatlan embernek kevés az elszámolnivalója is: egy... kettő... – a többi homályba vész. A kemény, üres, sivár élet kiszíppantotta Szergejből a nemesebb érzéseket. Ruhája – akár városa köpönyege, amelynek útvarrásai felszakadtak. Tekintete gyenge üvegét beverték. Koldusbecsülete – ha volt egyáltalán – köddé vált, talán az időjárás olvasztotta magába. Ha a lelkiismeret idősebb korban érettebb, akkor a fiataloknál kevésbé az. Nemhiába mondják: a halott már, a gyerek még ártatlan. Hát még a kettő együtt.

Szergej soha többé nem tért vissza küldetéséből. Mintha a lelkész rossz postásra bízta volna a küldeményt.

Abban az üzletben, ahol korábban már járt hasonló ügyben, ezúttal nem volt szerencséje: a másológészülék meghibásodott, tökéletlen nyomtatványokat készített. Tovább indult hát, és néhány utcával arrébb betért egy újabb helyiségbe, amelyben lábbelik árusításán kívül fénymásolással is foglalkoztak.

Az eladók végignézték rajta, és máris tudni vélték, nem vásárlási szándékkal tért be. Amikor Szergej megmondta, mire van szüksége, akkor sem csalódtak nagyot. Elkészítették a másolatokat, de felfigyeltek azok tartalmára.

– Mire kellene neked? – kérdezte egyikőjük.

– Játszani – hebegte Szergej.

– Nos – töprengett a nő –, ahhoz túl jól sikerültek. Akár az eredetiek. Fekete-fehérben nem feleltek volna meg erre a célra?

– Nem nekem lesz... – nyögte ki Szergej halványuló meggyőződéssel. A nő egyik mondata szöveget ütött a fejébe.

Szédelegve hagyta el az üzletet, amelyben varázslatosnak tűnt az ott kapható dolgok szépsége. Kábultságából egy kedves hölgy érdeklődése billentette ki.

– Mi lelt, kisember? Jól vagy?

– Néni kérem... – hüppögte Szergej. – Van egy ollója? Tudja, a nőknek általában...

– Még követelőzől?! – döbönt meg az asszony. – Ha koldulsz, elégedj meg azzal, amit kapsz! Na nem bánom... – egyezett bele végül, látva a gyerek csalódott arcát. – Kicsi vagy és nagyon akarod. Vedd el!

Szergej később képtelen volt visszaemlékezni arra, megköszönte-e az ajándékot. Boldogan szaladt el egy sarokba, leült és a szétvágta a nyomtatványokat kis papírpénzekre. A sajátjainak tekintve sokáig nézegette, szorongatta, végül zsebre gyűrte a tisztaságukat és vadonatúj mivoltukat már igen csak elvesztett lapokat...

*

Ahogy fogyott, Szergej karjának vékony bőrjege alatt egyre láthatóbban és erősebb kékséggel patakozott a vér. A tél egyre inkább bekeményített, s őbelőle majd kiszállt az élet melege. Ráadásul éhezett is: a belei falánk kígyókként martak a gyomrába.

A piacon csatangolt, lopni készült. Szinte beleszédült egy férfi karjaiba, aki megszólította:

– Forint? Dollár? Váltasz?

Gépiesen, gyermeki engedelmisséggel válaszolt a kérdésre, miközben a zsebébe nyúlt.

– Igen.

– Mennyit?

– Tízet.

– Akkor gyorsan – mondta parancsolóan a férfi.

Elvette a pénzt Szergejtől és a zsebébe süllyesztette anélkül, hogy megvizsgálta, megszámolta volna. Óvatosan körbenézett, látta-e valaki a tranzakciót, kiszámolta az összeg ellenértékét, és máris otthagya az ámuló fiút. Ő sem olvasta meg a pénzt – a tíz ujjánál tovább úgy sem jutott volna. Azt gondolta: ha becsapták, akkor is ő járt jobban...

Eredeti célját, a lopást feledve azonnal egy árushoz sietett, és megkérdezte, mit kaphat a pénzéért.

– Sok mindent, fiacskám! – hangzott az elégedett válasz.

Szergej rábízta magát az árusra; nem nézte a könnyen jött pénz útját.

Miután csillapította éhségét, már csak a hideg okozta fájdalmat érezte. Újra az árushoz fordult.

– A maradék pénzemért vehetek egy pár cipőt?

– Miért is ne?! – a férfi egy pillantással felmérte az értéket nyert papírdarabokat. – Természetesen nem nálam – folytatta –, mert olyasmit nem tartok. Amott hátul, a turkálóban vehetsz magadnak használt cipőt.

Pár perccel később Szergej hatalmas léptekkel tiporta a havat. Kiszakadt a valóságból. Míg mások továbbra is hidegben jártak-keltek, ő határozottan érezte, életébe tavasz költözött. Lábnyomai a felnőttek számára aprónak tűnhettek, de az ő szemében óriásiaknak látszottak, mármint az iménti mezítlás talpnyomatokhoz képest...

*

Szergej igencsak őrlődve ült a börtön szájának vasfogai mögött. Izgatottan, sűrűn és nagyokat nyelt, mintha a szíve helyet cserélt volna az ádámsutkájával, és a torkában dobogott volna.

Átgondolta mindazt, ami a közelmúltban történt vele. Hihetetlennek tűnt számára, hogy lefülelték, hiszen igyekezett óvatos lenni. A bankokat például nagy ívben elkerülte, mert tudta, hogy azokat nem verheti át – hozzájuk képest ő túl pitiáner, bár a csalót megcsalni – az lenne igazán élvezetes. Azokat sem kereste fel soha többé, akiket egyszer már becsapott.

Mindig csak annyit váltott, amennyire szüksége volt. Túl fiatal volt ahhoz, hogy nagyban tervezzon, családról, autóról, lakásról álmodozzon. Egyszerűen csak élni akart, éhezés és fázás nélkül. Legfeljebb utazni szeretett volna, ezért az állomáson próbálta tisztára mosni hamisítvány-pénzét. Ideiglenes üzletfele – talán női mivolta miatt – hibázott, ez a mesterség ugyanis nem nekik való... A felújított vasútállomás szigorúbb felügyelete miatt járőröző rendőrök egyike érte tetten őket. Az összeg jelentéktelen volt, nem fordítottak volna rá nagy figyelmet, ha éppen nincs év vége, amikor is a hatóság emberei minél több ügyet igyekeznek felmutatni, hogy megpróbálják behozni lemaradásukat az éves kimutatásban.

Kiskorúsága miatt nem zárhatták be, s mivel együttműködött a hatósággal, segítsége fejében priuszt sem ragasztottak rá.

Ismerte a feketén váltók megszokott helyeit, odavezette a nyomozókat, sőt, gyakran ő maga volt a csaló – a történelem legfiatalabb beépített ügynökeként. Így vált belőle – a csalóból – pandúr.

Most a katonai szolgálatát tölti, és nagy esélye van arra, hogy leszerelése után rendőr-egyenruhában csináljon fényes karriert.

AMIFÁJ

*Rám ütött
ez a vers,
mintha
a számból
köptem
volna ki.*

*Ki tilthatja
megírni,
ami fáj?*

*Rímtelen
vers vagyok.
Páratlan,
de szívem
a lelkeimmel
összezseng.*

*Ha
megsebzél:
vers buggyan
belőlem,
s hull
bíbor cseppekben
alá.*

*Hát tudd,
vérem
a vers,
tipratás
színét jelzi.*

ELTÖRT

*Kiesett
kezemből
az Idő.*

*Eltört,
szétesett
az óramű.*

*Kiestem
az Idő
kezéből.*

*Azóta
időszavarban
létezem.*

*Nincs
semmi
baj:*

*irányít
a fény, a csönd,
a zaj.*

*Így
élek –
időtlenül.*

*Halálom
óráját mégse
késem le.*

AZ UTOLSÓ PÁRTTITKÁR

A pusztulásra ítélt négyemeletes ház lakója, Géza szaki rendszeresen olvassa a párt hivatalos lapját és a másfél éve megjelenő pletykalapot. Azonosul a cikkek valóság tartalmával, elhiszi az utolsó betűig, ezért gyakran ellentmondásba keveredik önmagával is. Ilyenkor hitetlenkedve hasonlítja össze az újságokat.

– Két igazság van – dörmögi –, és ez nem jó a népnek. Az én időmben csak egy igazság volt: a munkásé. Minket még fogadott Rakoncátlan elvtárs és Köteles elvtárs is. Igaz: Gráf, Némethi és Orosz elvtárs már szóba sem állt velünk; de eljön még a mi időnk – egyesülünk a világ proletárjaival!

– Emberek, ne hagyjuk magunkat, különben ellopják alólunk az országot! – kiáltotta az éjszakába Hidegmeleg Rozália is, az angyalföldi munkásör-zászlóalj legjobb lövésze, a gyöngébb nem bajuszos képviselője.

Az izgalomtól Rozália keblei különös táncba kezdtek, mert úgy érezte, legfőbb ideje pártfogásába venni ezt a szerencsétlen öreget, bár kissé már kijött a gyakorlatból.

A munkahelyén valaha ő volt az előretolt bástya. Legalábbis az első sorokban küzdött a közért.

De nincs már KÖZÉRT!

Ha hitel kellett: Rozália megszerezte. Az ő társaságában a legmerevebb bankigazgató is táncra perdült. Ha büntetés fenyegette a szövetkezetet: Rozália foggal-körömmel harcolt ellene. Ha úgy hozta a szükség, a legszigorúbb népi ellenőr nadrágszíját is megoldotta a vendégszoba jótékony félhomályában.

Aktív nyugdíjasként ritkán nézett a tükörbe, hát elhatározta: megvigasztalja az öreg szakit, akiről tudni vélte, boldogtalanul lézeng a háromszobás lakásában.

Kovács Géza azonban nem vágyik meleg asszonyi szavakra, vigaszra. Megszokta maga körül a rendetlenséget. Úgy érzi, a saját hetven négyzetméterén már győzött a kommunizmus. Kikiáltotta a népköztársaságot, a statisztikai hivatalnak pedig jelentette, hogy az önálló államalakulat állandó lakosságának száma: egy fő.

Hidegmeleg Rozáliát amolyan bomlasztó egyénnek nézi, aki a párt egységén kíván rést ütni.

– Rozália, Rozália – dúdolja magában –, rántsd ki a saját kardodat a hüvelyéből, ne az enyémet!

Holott ő, Kovács Géza is harcias természetű volt valaha. Néha eszébe jut egy régi nóta, s olyankor önfeledten énekel a fürdőszobájában (mert van, aki csak ott képes megszabadulni a gátlásaitól): *Én a puskám rendben tartom, tisztítom és zsírozom...* Ahol kihagy az emlékezete, ott füttyüli vagy dűnnyögi a dallamot; aztán, amikor összetalálkozik a textussal, újra felharsan az érces bariton, hogy tovább gyűrűzzön a szellőztetőn át: *...pont a célba vág golyóm...*

Kopognak. A népköztársaság elnöke, az egyszemélyes állam párttitkára éppen borotválkozik, s arra gondol, a beléptető rendszer még nem tökéletes. A „seggem” határátkelőhely azonban mobil: kitolat az előszobába. Ahogy kinéz a kukucskálón, összerándul a gyomra: már megint egy betolakodó!

Merthogy a körfolyosó öntöttvas korlátja – no meg a szeme – előtt Rozália széles mosolya lebeg.

Ha beengedi: csorbul a szuverenitás.

Ha nem engedi: jön más, talán még rosszabb.

Vagy jöhet jobb is?

Már nincsenek illúziói.

A barátja, Gyula állítja: zavar van a fejekben, szükséges a diktatúra. Ő nem ért egyet ezzel. Épp ezért vonult ki a társadalomból, amely szerinte nem eléggé érett a demokráciára.

Nem vitás: ha most egyesülne Hidegmeleg Rozáliával, óhatatlanul csorbulna a népköztársaság függetlensége.

Persze, szívesebben fuzionálna Rozáliával, mintsem Luficz Gáspárral, aki folyton a szabad szerelem és a pacifisták régi jelszavát szajkózza: „Ne háborúzzál, szeretkezz inkább!”; és aki úgy gondolja, az egyneműek házasságában van a jövő – a fiú-lány, illetve férfi-nő kapcsolat csak a konzervatív, restaurációs politika csökevénye.

Géza szaki egy pillanatra megretten: lehetséges, hogy ő maga is konzervatív?!

Aztán tagadólag rázza a fejét: nem! Ő forradalmi lélek! A kispesti Che Guevara, a forradalom és a tisztaság importőre. Talpra Petőfi!

Gézának elég két üveg Borsodi a nosztalgizálásához; nincs szüksége tablettákra és más, idegen anyagra. Őt csak a mozdony füstje csapta meg gyermekkorában, a kenderére nem érez késztetést.

Hisz a személyes meggyőzés erejében.

Hisz a szeretet erejében.

Pontosabban: hitt a szeretet erejében. Már nincsenek illúziói.

Növelni szeretné a hetven négyzetméteres boldogság hatósugarát. Arra gondol, talán mégis szükség van a kulturális diktatúrára.

Csakhogy ő nem akar egyesülni se Hidegmeleg Rozáliával, se Luficz Gáspárral.

De: ha demokrácia lesz, akkor nem biztos, hogy ő marad a párttitkár! És akkor hiába fáradozott.

Csöngetnek. Ismét kiles a kukucskálón. Rozáliát látja, aki nem tágít, mert tudja, hogy otthon van, és nyilván elhatározta, hogy most beveszi a várat.

Enyém a vár, tiéd a lekvár!

Micsoda gyerekes dolog.

Félni egy asszony testi erejétől, lelki terrorjától.

De hiszen demokrácia van! Rendszerváltás és szertelenség; családon belüli erőszak, holott már nincsen család.

Az ország belerokkant a változásokba: csonka ország.

A család belepistult a változásokba: csonka család.

Rozália mosolya, izgó-mozgó műfogsora lebeg a folyosón.

Micsoda émelyítő szag! Holnap jönnek a kéményeket ellenőrizni. Kész életveszély.

Micsoda szag ez?!

Közben remegés és nikotinhány. Az egészségre-nevelés elmarad.

Mezítlábas cigaretta.

Prométheusz, a tűz csiholója.

Egyetlen szippantás, és mielőtt a füst szétrepesztené a tüdőt, kitágulnak a hetven négyzetméteres népköztársaság falai, elsodorják Rozáliát, és az alászálló por eltemeti Luficz Gáspárt. A lelkek együtt gomolyognak a bérház felett araszoló felhőkkel. A lakók odafönn sorakoznak valamiféle bejárat előtt.

– Milyen előrelátó volt az anyám – morfondírozik az utolsó párttitkár –, hogy megkereszteltetett. Izé... Hát mégis van mennyország?!

Az aranykapunál álló tarisnyaszakállú, ősz ember úgy néz ki, mint egy régi vágású álmos vice a huszadik század elejéről. Szigorúan mustrálja őket. Géza szakai érzi, hogy a vénség különös képességével letapogatja minden zavaros földi gondolatát. És elámul: nem csak a test, a lélek is lehet póré?!

Zavarodottan néz körül.

– Itt már nincs frakciózás – mondja Szent Péter, és hatalmas kulcsával betessékeli a bérház lakóit a pitvarba, hogy később, amikor ideje engedi, tovább szelektáljon az egyre romló emberanyagban.

LENGYEL JÁNOS

ÁRNYÉKSZÉKI BÖLCSESSÉGEK

– Egészségére! – szólott Mitracsek úr egy őszbehajló, ötven év körüli úriemberhez, aki nagy gonddal gombolgatta nadrágjának ama nyílását, amelyen keresztül nyomatékosítani szokta volt személyes véleményét a világról.

Persze, a világ hasonlóan vélekedett a férfiúról, de ez már nem érdekelte Mitracsek urat. Elégedett mosollyal toltta le a nadrágját, hogy nekilásson sorsa megkönnyítésének. Tudta, a nagy dolgok meghozzák hasznukat. A tettek beszéljenek, ne a szavak!

Mert a szavak ugyebár betükké merevülnek, azokat meg vakító papirosba zárja a nyomdagép, hogy aztán újságként funkcionálva Mitracsek úr lapozgassa effajta dologidőben. Fő a műveltség, bármikor és bárhol, elsődlegesen és mindenképpen felett!

Mitracsek úr nem hiába fordított nagy figyelmet a műveltségre: amint letolt nadrágja ücsörgött, agyában építő jellegű gondolatok keringtek, mint lógombóc felett ingyenc legyek raja. Kéjesen felnyögött a felismeréstől, amely a belső koponyatérben így hangozott:

– Hiába no, a legnagyobb dolgokat legszorongatottabb helyzetében produkálja az ember!

Ami kétségtelen: ez nem az a szituáció volt, amikor megrekednek a gondolatok (is), így aztán Mitracsek úrnak többszörös oka volt az elégedettségre.

Királynak érezte magát, s a maga módján az is volt. Senki és semmi nem gátolhatta meg abbeli igyekezetében, hogy kihozza magából a maximumot. Számára ez a cél jelentette a létező valóságot. Közben, mintha csak úgy, mellékesen tenné, ráeszmélt a kisember nagy igazságára:

– Ha a szarnak értéke volna, a szegények segg nélkül jönnének világra!

Egész lényével átérezte a kerek mondattá spontán módon formálódó felismerés mögötti cinikus, a zsigerekig ható kegyetlen valóságot. Bár nem igazán tudta, kicsoda valójában az a Jean-Luce Goddard, de ez a tény semmit sem von le eszmeiségének értékéből; főleg azért nem, mert elméleti tudása tapasztalatokra épült, vagyis minden szavát saját életével igazolta.

Más kérdés, hogy Mitracsek úrnak nem volt ingyére ez az építkezés. Olyannyira nem, hogy újfent elmerengett rajta. Otthonában ugyanis olyan vendég volt a szegénység, aki nem akart távozni.

– Pedig nem mondhatom, hogy soha nem volt pénzem. Vigyázat, itt kulcsszó a *volt* – nyögött fel Mitracsek úr. – Mert a szegény nem tud a pénzzel bánni – nem volt alkalma megtanulni. A pénztől megszédül vagy megrémül. Tovább ragozva: ha pénzhez jut, akkor is szegény marad, míg a gazdag pénz nélkül is boldogul. Egy példa: Z. a nyomorát világléteében kannás borba igyekezett fojtani. Nemrég nyert a lottón, azóta whiskyt vedel. Vannak alapállások, amelyek sohasem változnak, függetlenül az egyén anyagi helyzetétől. Az a legrosszabb, mikor a szegénység a gazdagságon keresztül vezet a nyomorba. Az ilyesmi ép ésszel szinte elviselhetetlen; az ember képes önmaga ellen fordulni. Vagy a családját vádolja, amiért az – van. Holott a nyomor nem család-, inkább alkoholfüggő. A problémák orvoslására nem marad energia, mert az önvád és az önsajnálát felemésztí.

Mitracsek úr egyre mélyebbre merült saját bölcsességében.

– Az ember akkor legyen szegény, ha van ereje túlélni azt! – szögezte le az újabb szentenciát. – Vegyük például a betegséget: ez is olyan luxus, amit csak a gazdagok tudnak megfizetni. A fizetség nagyon fontos, mert sokszor nem azt kapjuk, amire befizettünk. A nyomor nagyrésztvényeseinek ugyanis nem jár jutalék. Nem marad más, mint az önérzet és a becsület. Aproópó, becsület: ezt azért találták ki a gazdagok, hogy kordában tarthassák a szegényeket. A becsület olyan kötelesség, ami sokszor ordító ellentétben áll az érdekekkel. Persze, nem a gazdagokéval. Gazdagnak lenni mindenképpen jó, legalábbis jobb, mint szegénynek maradni. A szegény boldogsága több mint esendő, és abban a pillanatban elenyész, amint megkérdezik tőle: „Szegényember, hogy adod a bölcsőt?!”

Ebben a pillanatban Mitracsek úr úgy érezte, szellemi és testi valójában kiürült. Elkövette véleményét az újságpapírral, felhúzta a nadrágját és kisétált az árnyékszékből.

HOGYAN NEM SZÜLETETT MEG IFJ. MITRACSEK

Nem volt, akarom mondani: nem lett volna különleges ember. Ha jellemeznem kellene – márpedig kell –, akkor átlagosan szürke, már-már érdektelen figurának mondanám. Igen, csak mondanám, ha megszületett volna. Csakhogy egy sajnálatos esemény meggátolta világrajövetelében. Minő tragédia az emberiségre nézve!

Az a bizonyos malőr ifj. Mitracsek szempontjából egy sorsdöntő éjszakán történt. Reménybeli édesapja, idősebb Mitracsek akkor mindössze

húszéves volt, Ó. Aranka pedig, a tizennyolc éves hajadon, a szomszéd faluban lakott. Ő lett volna ifj. Mitracsek édesanyja, ha nem jön közbe egy szénásszekér. Hogyan jön ide a szénásszekér? Hát kerekeken, egész pontosan szólva: négy keréken. Mert annak a szekérnek még kivolt a négy kereke.

Helyesbítenem kell: valójában nem éjszaka történt az eset. Sajnos, az ember hajlamos összekeverni a dolgokat, sőt, azok elferdítésétől sem riad vissza. Akitől a történetet hallottam, állítólag onnan ismerte a históriát, hogy felnézett az égre, ahol a napot látta; s mivel ő nap alatt állt, így csakis nappal lehetett. Éppenséggel a napfény volt az, ami világosságot csempészett elméjének csontüregébe, de most már mindegy.

Szóval, a szóban forgó napon idősebb Mitracsek szénásszekérrel érkezett a szomszéd falu határába, ahol a megbeszélés szerint Ó. Aranka már várta. No, szó nem sok esett köztük, hiszen falun nem szokás azt szaporítani, inkább a gyereket; legalábbis akkoriban. (A mai helyzetről testi épségem védelmében nem nyilatkozom.) A lényeg az, hogy a két fiatal egymásnak esett, ám a testbeszéd kellős közepén a lány váratlanul élesen felsikoltott. Persze, nem amiatt, amire begerjedt fantáziával most Önök gondolnak, s amire magam is gondoltam anno. Szerencsére volt a kezem ügyében kalapács, így egykettőre kivertem a fejemből. Hogy mi történt mégis? No, a fiú helyett a szekér ment el, ugyanis a lovak gondoltak egyet és nekilódultak, az ütetésből mihamar átcsapva vágta, és idősebb Mitracsek hiába próbálta megfékezni őket.

Átrobogtak a falun, ahol azóta sem volt ekkora látványosság. Hacsak figyelembe nem vesszük, hogy Örzse néne, az egyik legöregebb néember kislányos zavarában az odakészített tyúkhúsleveses fazék helyett a ház alá gyűjtött be.

Sajnos, itt meg kell állnom, egyperces néma gyásszal emlékezni Gazsi bácsira, mármint idősebb Mitracsekre... Miközben teljes erejével igyekezett megállítani a nekivadult lovakat, egy óvatlan pillanatban a lovak közé esett; márpedig aki oda kerül, korpás lesz a haja.

Nem tudom, sajnálkoznak-e azon, hogy idősebb Mitracsek számára ilyen értelmetlen véget rendelt a gondviselés. De gondoljanak bele: mit szóljon ifj. Mitracsek? Nem elég, hogy a kérdéses dolog nem jött össze, leendő apja balesetével még inkább romlottak világrajövetelének esélyei. Merthogy idősebb Mitracsek nem halt meg a balesetben – ifj. Mitracsek sorsa a kórházba szállítás utáni vizsgálatok során pecsételődött meg, amikor kiderült: idősebb Mitracsek megúsza ugyan élve, de a férfiassága ott veszett a lovak patái alatt. Számára a patkó nem hozott szerencsét.

A CSUMÁKHALÁLA

(Ruszin népballada)*

Zörög a szekér
hegyen, völgyön át,
ökreinek mégse látja
hasznát a csumák.

Addig-addig ment,
egy völgybe jutott,
megszédült és az ülésről
végleg lebukott.

Ott hever szegény
egész napon át,
senki sem kérdezi tőle:
hogyan érzi magát?

Pedig fáj nagyon
feje és szíve –
mért is kellett eljönnie
ilyen messzire?

Idegen a föld,
idegen a nép,
mi lesz, hogyha a halál itt
zárja le szemét?

Ott hever szegény
a szekér alatt,
egyetlenegy reménysége
két ökre maradt.

– Kedves ökreim,
arany jármotok
hagyjátok itt, asszonyomért
futva fussatok!

Apám, anyám is
jöjjön ide el,
siessenek, becsülettel
temessenek el!

Az udvaron áll
a két hű barom:
– Gazdasszony, ne neheztelj,
rossz a hír nagyon!

Mi hozzuk a hírt,
gazdánk elmaradt,
talán meg is halt azóta
szekere alatt.

Apját kéreti,
anyját hívja ő –
idegenben hideg a hant,
zord a temető.

Kedves asszonya
melléje borul:
– Aj, csumákom, tenélküled
éltem alkonyul!

Hajadon húga
zokogva megáll:
– Kedves bátyám, hogy talált rád
a cudar halál?

Testvéröccse is
búcsúzni kíván:
– Aj, csumákom, hogy hagyhatsz itt
minket ily korán?

Bogyóin megél
az égi madár,
ha arra jön sok hű rokon,
síromra talál...

Vasárnap reggel
zúg minden harang –
ifjú csumák teste fölött
magaslik a hant.

FORDÍTOTTA: VÁRI FÁBIÁN LÁSZLÓ

*V. P. Lintur gyűjtéséből

A DRÁMAÍRÓ KÁNYÁDI

Akik a napjaink talán legismertebb, legnépszerűbb, mondhatni élő klasszikusának számító költőről, Kányádi Sándorról eddig nem tudták, hogy drámákat is ír, azok számára bizonyára nagy meglepetés ez a színműveket tartalmazó új Kányádi-kötet. Először jelennek meg könyvbe foglalva ezek a drámák, amelyek közül kettő még a hatvanas évek végén született. S aki nem olvasta őket (folyóiratban) vagy nem látta színpadi előadásukat, az most egyéb okokból is meglepődhet. A tradicionálisan elégikus hangvételű, krónikás és személyes-vallomások panasz-dalok, a látszat-egyszerűségükben delejező tünődő-meditatív költemények, „szelíd fohászok”, a mágikus-varázslatos, az egyszerre a köznapias és az archaikus báj erejét sugárzó gyermekversek szerzője a drámákban egészen más hangon szólal meg. Ez a másság pedig a hatvanas évek modernizmusához, a groteszk és az abszurd színjátszás úttöréseivel kapcsolódó intonáció, a maga harsányan demonstratív tragikomikumával, fekete humorával, bohózatosan stilizáló apokaliptikus vízióival. Az igaz, hogy a lírikusi életműtől sem idegen az avantgarde vagy neoavantgarde szöveggépzés, formakonstruálás vagy éppen depoetizáló, anti-lírai beszédmód (a konkretizmustól a minimalizmusig), a játékos-ironikus metatextuális önreflexivitás, sőt akár az önlefokozó-deperszonalizáló posztmodern szövegindáztatás sokértelműsége – mégis, az ilyesfajta esztétikai-poétikai vonásokat ezek a drámaművek meglehetősen sűrítve hordozzák.

A *Kétszemélyes tragédia* 1968-69-ben íródott, de Romániában meg sem jelenhetett, csak Magyarországon, és egy évtizeddel később, a debreceni *Alföld* folyóirat hasábjain (1979/5.). (Aztán a fordulat után a marosvásárhelyi *Látó* is újraközölte, az 1990/9. számában. – Legújabbban pedig a debreceni KonzervArtaudrium színtársulata játszotta nagy szakmai sikerrel.) A darab a legmagasabb művészi szinten kapcsolódik az abszurd (és „abszurdoid”) dráma korabeli tendenciáihoz (nemkülönben az erdélyi magyar drámaírás Sütő András, Székely János, Deák Tamás, Kocsis István, Lászlóffy Csaba akkori művei jelentette megújító, ún. „vérátömlesztő” „nagykorúsításához”), a nyugati inspirációkat szervesen ötvözve azzal a kelet-, közép- vagy közép-kelet-európai groteszk (Mrozek, Rózewicz, Havel, illetve Örkény István, Páskándi Géza, Szócs Géza és mások képviselte) szemléleti tendenciával, amely az általános emberi elnyomódás metafizikai összetevői közé a konkrét társadalmi körülmények vonatkozásait, illetve képtelenségeit is bevonja. („Samuel Beckett színdarabjában Vladimir és Estragon Godot-ra vár. De hol? Akárhon. És

mikor? Nem érdekes. Bármikor és a föld bármely pontján. Vladimir és Estragon absztrakció, nincs más dolguk, mint az, hogy várjanak, valahol a térben”; „mi viszont jobban szeretjük drámáinkat konkrétan és pontosan elhelyezni az időben és a térben”; „mi nem érezzük jól magunkat a semmiben, nekünk meg kell érintenünk a földet, hogy erőt merítsünk belőle”; mert „az életért, a nemzet megmaradásáért vívott állandó küzdelem bizonyos szorongást fejlesztett ki bennünk” – fejtegeti Örkény István.) Az egyetemes (képletalkotó-parabolisztikus) modellalkotás, a filozófiai tételesség, az elvonatkoztató, példázatos látomásosság itt a negatív sorstapasztalat végletelességére épül: a félelem, a szorongás, a rettegés mindennapi élményvalóságára. (A „nem rögzíthető félelem, az ismétlődések, a bizonytalanság paroxizmusig fokozódó mindenhatóságának” inszenírozása során „Kányádi megőrzi a hagyományos drámából a feszültség állandó fokozásának élvét, s a környezetrajzban is nagyobb pontosságra törekszik, mint a ’tisza’ abszurd képviselői” – szögezi le összefoglaló irodalomtörténetében *Romániai magyar irodalom 1944–1970*, Bukarest, 1973/ Kántor Lajos és Láng Gusztáv.) A fiatal, gyermekét váró (és az általánosító-egyetemesítő jelentés hangsúlyozásaképpen: név nélküli) házaspár minden, legintimebb szerelmes szavát is egyenesben közvetíti a lakásukban elhelyezett lehallgatókészülék a titkosrendőrség számára. A legtipikusabb élethelyzet volt ez a romániai diktatúrában szenvedő magyar kisebbségi értelmiségiek körében – amint az ebben az otthon bensőséges légkörét is totálisan megmérgező közegben az éber önkorlátozással vegyes örökös rémüldözés viselkedésformája: a megalázottság, a kiszolgáltatottság megszokhatatlan megszokása is. A hatalmi terror kialakította tudatállapot, a bekerítettség, a körülszorítottság pszichózisa, a pszichikai börtön-lét nyomora, nyomasztó légköre, amely minden kimondott szó, minden lélegzet meggondolására, a személytelen, rejtélyes, titkos felügyelet, ellenőrzés jelenlétének folytonos számításba vételére kényszerít. („Hol zsarnokság van, / ott zsarnokság van”; „mert álmaidban / sem vagy magadban, / ott van a nászú ágyn, / előtte már a vágyban”; „hidegben és homályban, / szabadban és szobádban” – Illyés versét idézve; „Számon tarthatják, mit telefonoztam / s mikor, miért, kinek. / Aktába írják, miről álmodoztam, / s azt is, ki érti meg” – József Attila szavaival, a darabban is idézett soraival szólva.) A férj és a feleség egyfolytában keresi, vadássza a „poloskát”, a gyanús telefonkészüléket megpróbálják eldugni, az ablakba kitenni, bebugyolálni, hangos magnózene mögé akarják saját szavaikat bújtatni, és ezernyi más

csellel, manőverrel (például magnófelvételek segítségével elvégzett hangerő-próbával, hangerő-beállítással) kiiktatni a megfigyelés technikai eszközét (rádöbbenve közben, hogy még akár éppen lehallgatott kísérletezésükből is bajuk származhat – hiszen a rabnak tiltva van akármít is tudni feljebbvalói, rabtartói szándékairól, tilos akár lélekben is leleplezni őket). Mert egyébként szakadatlan az ijedelem, hogy ki mit beszél, szünet nélküli a lelket és az elmét beteggé torzító elővigyázatosság, a vendégek, a barátok minden mondatát utólag is szinte tébolyult gyanakvással elemző rágódás: hogy miből és miképpen lehet baj. Mert ebben a világban valóban bárkit bárhogyan értelmezhető lehallgatott vagy besúgott szaváért elvihetnek, eltüntethetnek, likvidálhatnak – s még a lelkiismeret-furdalás is gyötörheti a házigazdákat, hogy például gyanútlan, ártatlan vendégeiket is az ő házukban hallgatták le. (Nem mondhatják nekik – mintha „leprások” volnának –, hogy kerüljék őket; mert „ez olyan dolog, hogy még közhírré sem lehet tenni”). A rémuralom kínzó atmoszféráját csak a megszületett gyermek oldja valamelyest – egyszerre valóságosan és jelképesen –, miközben marad a rögzült, beidegződött félelem, s a keserű-fanyar önjellemzés: „a ló s az eb beledöglenék, az ember beleszokik”. S a villódzó többértelműségek, asszociációk, sorsmetaforák tömkelegét sűrítő, a groteszk komédia millió humorforrását kiaknázó párbeszéd, nyelvi és létértelmező szójátékok, szöviccek, metaforikus utalások, áthallások, hátborzongató bohóctréfák özöne: a jelentésszerű bizarréria színes és sziporkázó szöttesét alakítja ki, az ironia, a tragifarce köntösében a legsúlyosabb egzisztenciális (történelmi, lélektani, erkölcsi) gondolatíságot emeli az érzékletesen egyetemes létvízió magasába. Amely látomás az ember hatalmi tönkretételének, lét- és identitásvesztésének állandóan fenyegető veszélyéről szól különleges művészi erővel – hangsúlyosan a Páskándi-féle „abszurdoid” kategóriájával illelhető drámapoétikai alakzathoz tartozó esztétikai karakterjegyekkel (Pécsi Györgyi /*Kányádi Sándor*, Pozsony, 2003/ szerint.) Az „újkori emberiség olykor már tapasztalt rettegésének hiteles lélektanával” – amikor a groteszk „a realitásból fog”, s a József Attila-i félelem kozmikus technikai rettenetbe fordul, mert „szalagra rögzítik, hogy miről álmodom” – ahogy *Faltól falig* című tanulmányában Ablonczy László írja róla (*Alföld*, 1979/5. és in: *Tanulmányok Kányádi Sándorról*, szerk. Márkus Béla, Debrecen, 2004). És „ebben a fajta groteszkben nem a kozmikus egyedüllét és szétbomlás, hanem a hatalmi manipuláció hozza létre az abszurd jelenségeket”; „a megfigyelés alatt tartott embernek összes energiáját a félelem elleni

küzdelemre kell fordítania, ahogyan a redukálódott életminőség, a félelem, a gyanakvás interiorizálódása megkeseríti és ellehetetleníti a személyes, bensőséges kapcsolatokat” – ahogyan Bertha Csilla is megállapította az említett debreceni előadás kapcsán (*SZÍN-KÖR*et, 2000/1.).

„Nem lehet így élni” – tör ki egyszer a férfi; „csak így lehet élni”; „és élni kell” – vágja rá az asszony, mintegy felidézve az erdélyi irodalomban a harmincas évek második felében lezajlott nevezetes „non possumus”-vitát, amelyben Makkai Sándor azt állította, hogy kisebbségi nyomorúságban emberként élni nem lehet, Reményik Sándor válasza pedig az volt, hogy „lehet, mert kell”, s úgy, „ahogy lehet”. Kányádi is megfogalmazza tehát a sok vonatkozású „csak így lehet” reakcióját, s alapvetően ez a gyötrelmes sodródás, bomlás, pusztulás jellemzi *Ünnepek háza* című 1970-es (*Korunk*, 1970/12.; *Szivárvány*, 1996/2.) darabjának családi ál-idilljét is. A szocialista rendszerben magas, vezérgazgatói pozíciót betöltő apát a várt kitüntetés mellett hirtelen-dicstelen nyugdíjazzák, a hazugságon alapuló ünnepi estély azonban folytatódik, s gyermekei és a haverok, az aranyifjak bulizásába, végül pedig egyfajta groteszk haláltáncba torkollik: amikor az egyetemista lány bejelenti, hogy állapotos az apa, a család legjobb házibarátjától, az öregedését most is kakaskodással leplező keresztapától, s erre az amúgy is csodálódott, megfáradt apa voltaképpen szörnyethal. Az állandó tivornyázásra, vagy legalábbis kiüresedő, önáltató mulatozásra berendezkedett „ünnepek háza” így valójában „bolondok háza”, s a generációkra kiterjedő romlás lélektani-erkölcsi hinárjából csak egyik-másik egészségesebb ösztönű fiú igyekszik kiszabadulni. A helyzetkomikum tarka sokrétűsége a személyes és a társadalmi képmutatás, az erjedő hipokrizis kavalkádját jelzi, a morális roncsolódás elkerülhetlenségét a forgatagos történelmi időben. (A haláltánc-motívum egyébként hasonló szerepet tölt be több más erdélyi drámában, például Sütő András burleszkszerű, a későbbi korszakot, a nyolcvanas éveket megjelenítő *Balkáni gerléjében* is.) Átfogó, monografikus drámatörténeti munkájában (*Fejezetek a romániai magyar dráma történetéből*, Kolozsvár, 1976) Kötő József a „realista szimbólumteremtés” módozatait emeli ki, s rámutat a társadalmi drámákra általában jellemző gondolatiság, a „gondolat poénja”, illetve az „elszórt replikákból” szövődő ún. „poén-dramaturgia” közötti birkózás mibenlétére. A műnek egy másik korabeli kritikusa, Páll Árpád pedig még inkább a hagyományos és az új dramaturgia ötvözésének organikus teljességét – „gondolati mélység és magasság” együtthatását – dicsérte (*Utunk*, 1971/13.; és uó.: *A szó és a látvány – Nézőtéri jegyzetek*,

Marosvásárhely, 1995). Azt nyomatékosítva, hogy a színes, változatos figurák felvonultatása, a jellemfestés árnyalatai meg a szerteágazó párbeszédok mögött „valami nagy szöveg alatti áramlás” érzékelhető: a szavak, mondatok, dialógusok által tételesen ki nem mondott, „de csalhatatlan biztonsággal észlelhető életérzés, filozófiai elv vagy szempont” sugallata. Ezt pedig az illúziók, a képzelgések, a vágyak és a valóságtények keveredése adja, miként Csehovnál is, akitől szerkesztésben, ábrázolásmódban, cselekménybonyolításban Kányádi talán a legtöbbet tanulta. És idézett írásában Ablonczy László is éppen arra mutat rá, hogy a darab a parabolisztikus tendenciák mellett vagy helyett leginkább „a megrendülés, a megrendítés csehovi dramaturgiáját követi”.

Gyűlöletből szerelmi egymásratalálás: ez a szépséges lányunoka – farkasok általi szétmarcangoltatás: ez pedig a kiúttalan ötvenes évek elején (az erőszakolt kollektivizálás csapdái között vergődő) elszegényedő parasztember-nagyapa sorsa Tamási Áron 1964-es balladai novellájában, a *Gyökér és vadvirágban*. Szerelem és halál, lélek és természet, érzékiség és tragikum sugallatosan izzó, sejtelmes összefüggései és ellentétpontjai feszítik a történet és az elbeszélés hangulatát – „a romantikus vágy ütközik össze a valóság törvényszerűségeivel ebben a rejtett erotikával fűszerezett, az emberi jellemeket és társadalmi gondokat hitelesen és nagy erővel tükröző történetben” (Taxner-Tóth Ernő: *Tamási Áron*, Bp., 1973.), amelynek végső kicsengése szerint „a világ kínban és fájdalomban lesz tökéletesebb, teljesebb, igazabb” (Izsák József: *Tamási Áron*, Bukarest, 1969.; Toronto, 1999.). S ezt élénkíti tovább Kányádi a nyolcvanas évek végén megszövegezett „tévé-balladája”, amely tulajdonképpen az eredeti mű átírása, film-adaptációja, tévéfilm-forgatókönyve, s a megőrzött szuggesztív Tamási-atmoszférának a felgazdagított, mennyiségileg megnövelt dialógusokkal való megelevenítése, sőt fokozása, kiterjesztése.

Csak három színmű is rendkívüli formaváltozatosság, egyszersmind markáns szemléleti karakter megnyilatkozása; a „gondolati mélység és magasság” (Páll Árpád) együttes szféráiban. A Kányádi-életmű jelentős szeletét alkotják – s mert mondandójuk és kifejezésmódjuk elavulhatatlanul aktuális: várják az újabb, minden bizonnyal sikeres előadásait. (*Kányádi Sándor: Ünnepek háza – Két dráma és egy tévé-ballada. Magyar Napló Kiadó, Budapest, 2004.*)

BERTHA ZOLTÁN

EGY REGÉNY KETTŐS ÉVFORDULÓJA

Negyven évvel ezelőtt, 1965-ben kinkeserves huzavona után jelent Kovács Vilmos *Holnap is élünk* című regényének első kiadása az ungvári Kárpáti Kiadónál, majd 25 év elteltével, 1990-ben M. Takács Lajos irodalomtörténezs áldozatos fáradozásainak köszönhetően annak második, átdolgozott kiadása a debreceni Csokonai Kiadó és az ungvári Kárpáti közös kiadványaként.

A regényt maga a szerző dolgozta át még 1975-ben, mivelhogy már akkor is szóba került egy magyarországi újrakiadás lehetősége. Az író özvegyének levéltárában magam is láttam az átdolgozott példányt, és meglepődve állapítottam meg, hogy Kovács Vilmos nem állította vissza azokat a szövegrészeket (a kárpátaljai magyar iskolák helyzete, a moszkvai időszámítás kényszerű alkalmazása, a déli harangszó betiltása stb.), amelyeket 1964-ben az ungvári szerkesztőbizottság nyomatékos követelésére kénytelen volt kihúzni regényéből. Az átdolgozás lényegét M. Takács Lajos a második kiadás utószavában így foglalta össze: „(...) Sok bekezdésnyit kihúzott hőse, Somogyi Gábor művészetéről és életről filozofáló ’belső monológjaiból’, de megkurtította a párbeszédet is. Elhagyott sok fölöslegesnek ítélt jelzőt és szóismétlést. Egyes esetekben újra konkrétta és kritikus hangúvá tett olyan jellemzéseket és leírásokat, amelyek – feltehetően kiadói utasításra – csonkán és eufemisztikusan szerepeltek a 65-ös kiadásban. Hősei és leírásai szóhasználatát helyenként a magyarországi köznyelvhez közelítette. Mindezek a változtatások feszezebbé, áttekinthetőbbé tették a regény szerkezetét, keményebbé és szűkszavúbbá alakították a párbeszédet és a reflexiók nyelvi szövetét.”

Most, az évfordulók alkalmából helyénvalónak tűnik felidézni a *Holnap is élünk* első kiadása történetének néhány mozzanatát, úgymond hátterét.

Az ide vonatkozó tényfeltáró tanulmányok szerzőinek egybehangzó véleménye szerint a mű sorsa egy sima megjelentetési eljárással indult: recenzió, szerkesztés, szedés. Ám valójában már az első lépés, a recenzens kiválasztása is sok fejtörést okozott a szerkesztőnek (és a szerzőnek is, bár a kiadói rendszabály szerint az utóbbinak nem lehetett beleszólása a recenzens kijelölésébe). Nagyon meg kellett fontolnunk, ki legyen a kézirat véleményezője. Bármily furcsán hangzik, Kárpátalján nem találtunk olyan recenzent, aki vállalta volna a regény kiadásának ajánlását, s akinek személye elfogadható, véleménye meggyőző lett volna a Kárpáti Kiadó vezetői számára. Így esett választásunk a Moszkvában élő, meglehetősen szabadelvűnek tartott Kahána Mózesre (1897–1974), akinek feddhetetlen forradalmi és írói múltja sikert ígérő érv volt kiadói feletteseinkkel szemben, s akit Vilmosmal együtt személyesen ismertünk, hiszen azelőtt már járt Ungváron, kiadónkban is megfordult.

Persze, Mócsi bácsit is meg kellett győznünk – levelek, telefonbeszélgetések útján –, hogy vállalja a feladatot. Sikerült. A kedvezőnek mondható, „egészen csekély javításokat” ajánló recenziót 1964 januárjában kaptuk meg tőle (Kovács Vilmos 1963 közepén adta le regénye kéziratát a kiadónak).

A szerkesztéssel és a nyomdai munkálatokkal újabb fél év telt el, a tördelt korrektúra 1964 júliusában érkezett a kiadóba, s ekkor kezdődött el a regény kálváriája. Időközben ugyanis engem a magyar kiadványokért felelős főszerkesztő-helyettesé neveztek ki (évente 10-12 könyvet adtunk ki közösen magyarországi kiadókkal, lényegében ez lett az én reszortom), és Balla László került a magyar szerkesztőség élére, főként a helyi kiadványok gondozójaként. Vaszil Feszenko, kiadónk igazgatója ragaszkodott ahhoz, hogy Balla László, mint a magyar szerkesztőség vezetője írjon lektori jelentést Kovács Vilmos regényéről, amelynek tartalma már Kahána Mózes recenziója nyomán felkeltette kiadónk vezetőinek érdeklődését. A Balla és Kovács közötti feszült viszony ekkor már ismeretes volt. Balla megírta tíz oldalas ledorongoló „szakvéleményét”, amelynek tartalmát évtizedekkel később, 2002-ben *Szegény ember vízzel főz* címmel megjelent visszaemlékezéseiben így indokolja: „Itt ugyanis együtt volt minden, ami miatt akkor már szigorú felelősségrevonás járt: a szovjet rendszer éles bírálata, a nemzetiségi elnyomás ecsetelése, a magyar férfilakosság 1944 végén történt deportálásának fölemlgetése (ez különösképp főbenjáró bűnnek számított, a hivatalos fölfogás ezt a tényt egyszerűen nemlétezőnek tekintette). Már az első pillanatban meg voltam győződve arról, hogy a regényről nem írhatok a kiadását ajánló pozitív szakvéleményt. Biztos voltam benne, hogy megjelenése nemcsak a szerző elleni drasztikus lépéseket vonna maga után, hanem messzemenően kedvezőtlenül módosítaná a kárpátaljai magyarság egésze irányában elfoglalt hivatalos álláspontot is...” Majd így folytatja: „Hanem, bármily aggdóással is olvastam Kovács regényét, határozottan ellentmondásos érzésekkel viseltemttem iránta. Tudatában voltam, hogy igazat szól, tiszta szívvel bajos volna ellentmondani neki.”

Balla László tehát bevallja, nem „tiszta szívvel” utasította el pályatársra alkotását. Tóth István értékelése szerint a lektori jelentés Kovács Vilmosra nézve „leghízelgőbb” mondata az, hogy „a regény művészi szempontból alulmarad a szerző képességeinek.”¹

Balla „szakvéleményének” ismeretében, s miután már az Ungvári Állami Egyetem magyar-francia tanszéke is elmarasztaló véleményt nyilvánított a regényről, miszerint „a mű árthat az ukrán és a magyar nép barátságának”, a Kárpáti Kiadó vezetősége – egyebek között Kovács Vilmos nyomatékos kérésére – szerkesztőbizottságot állított fel a regény megvitatására. A

korrektúrát nyolc példányban sokszorosították, hogy a szerkesztőbizottság minden tagja elolvashassa. E bizottság egyik tagja Rotman Miklós, a területi pártbizottság sok vonatkozásban liberális felfogású, a nyugati típusú kommunista mozgalom elvein nevelkedett, a magyarság körében tekintélynek örvendő munkatársa volt, aki – legnagyobb örömünkre – felismerte a mű értékét, nem értett egyet Balla László elmarasztaló bírálatával, súlyos vádjaival, holott közismerten meghitt, legalábbis bizalmas volt a viszonyuk egymással. Ő volt az egyetlen a szerkesztőbizottság ülésén, aki egyértelműen a regény szerzője és szerkesztője mellé állt, hangsúlyozva: „A regényt ki kell adni. (...) Szükség van némi kiigazításra, de ez kimondottan szerzői és szerkesztői munka.” Rotman szava döntőnek bizonyult a szerkesztőbizottságban, mert kiadónk igazgatója és főszerkesztője is mérvadónak tartotta a területi pártbizottság képviselőjének véleményét. Azzal együtt, hogy lélekben hálás voltam neki, próbáltam megérteni a regénnyel kapcsolatos állásfoglalásának indítékait. Többek közt arra a megállapításra jutottam, hogy rendkívül aktív mozgalmi múltja ellenére akkoriban a területi pártbizottság harmadrangúnak nevezhető munkatársaként (az előadói csoport vezetője volt) nem szívesen, csupán a szigorú pártfegyelemnek engedelmessé hajtott végre a keletről idevezényelt, nálánál alacsonyabb képességű, beszűkült tudatú titkárok és osztályvezetők önkényes vagy fentről diktált döntéseit; Kovács Vilmos regényében pedig vélhetően azért nem kifogásolta a magyar férfilakosság 1944-es elhurcolásáról szóló részleteket, mert bántotta igazságérzetét, hogy számos egykori harcostársa is a deportálások áldozata lett vagy a „felszabadítás” után vele együtt háttérbe szorult. Rotmant sokan a kárpátaljai magyarság szószólójának tartották, s nem véletlen, hogy regényében Kovács Vilmos róla mintázta meg a „jóságos” Reiner alakját. Ugyanakkor Rotman személyiségének ellentmondásosságát jelzi a tény, hogy 1973-ban ő írta a *Mérges fivérek. Jegyzetek a magyar burzsoá nacionalizmusról* című, a Kárpáti Igaz Szóban megjelent, a helyi magyarság polgárjogi mozgalmát és Kovács Vilmost elítélő cikket, és ő segítette elő a Forrás Stúdió szétverését is.

Az anyaországi irodalmi újság, az *Élet és Irodalom* 1965. X. 2-i száma „a kárpátaljai magyarság regénye”-ként értékelte Kovács Vilmos művét, s az így is maradt meg a köztudatban, valamint a magyar irodalomtörténetben.

A regény sok vonatkozásban önéletrajzi fogantatású, a szerző a legtöbb epizódot a második világháború utáni két évtized eseményei alapján írta meg, csak annyiban tért el a valóságtól, hogy a korabeli kárpátaljai irodalmi életből a festőművészet területére vitte át a helyi alkotó értelmiség problémáit és szereplőket. Külön tanulmányt érdemelne, hogy Kovács Vilmos konkrétan kikről mintázta meg regényének hőseit. A kárpátaljai festőművészek gyűlésén lezajlott összeütközések (a regény egyik fő konfliktusa) valójában

az írószövetség gyűlésen történtek, ahol természetesen nem képzőművészeti, hanem irodalomelméleti kérdésekről folyt a vita a pártfunkcionáriusok jelenlétében. A verseket (nemcsak a sajátjait) Kovács Vilmos festményekké változtatta regényében. Íme egy példa. Nyilván sokan ismerik a költő *Őszi éj, alvó park* című költeményét, amelynek második sora így hangzik: „Őszi éj. Alvó park. Didergek egy padon.” A *Lázás a Föld* című kötet e sora olvastán a cenzor annak idején megkérdezte a szerzőtől: „Hát hogy is van ez? Ön hajléktalan?”² Ezt az epizódot a *Holnap is élünk* hőse, Somogyi Gábor festőművész így adja elő a képzőművész-szövetségben: „Egy képet hoztam be ide. El akartam ajándékozni. Be volt csomagolva, de a kollégák rávettek, hogy mutassam meg nekik. Egyszerű kis kép volt, őszi parkrészletet ábrázolt, egy lócát, amelyen egy fiatalember ült tenyérbe hajtott fejjel. A lámpafény oldalról világította meg. Színprobléma, hangulat. És egyszer csak megszólalt a hátam mögött valaki: 'Mi az, már New York-i külvárosi parkokat festegetünk, lócán hálókkal? Mert tudtommal nálunk mindenkinek van fedél a feje fölött...' Azt hiszem, ehhez nem kell kommentár.”³ Így lett a versből festmény az író tolla nyomán.

Mint említettem, az elmarasztaló vélemények miatt a regény eredeti változata nem jelenhetett meg. A szerkesztőbizottság által kifogásolt egyik, a szerző által dédelgetett mondatot azonban, más szövegkörnyezetbe helyezve, mégiscsak sikerült megmenteni a cenzúrától: „Vajon meddig tart még a szellemi kiszolgáltatottság?”⁴ Ez a kérdőmondat, illetve gondolat a mű egyik alapmotívuma, s Kovács Vilmos nemegyszer ezzel dedikálta regényét, így a szerkesztőnek, e sorok írójának ajándékozott példányt is.

Ma már azt mondhatjuk, az a fajta szellemi kiszolgáltatottság, amely Kovács Vilmos korában béklyóba igyekezett verni az alkotói szabadságjogokat, megszűnni látszik. A *Holnap is élünk* újrakiadásának, amelynek szükségessége író-olvasó találkozókon föl is merült, s amit különösen az a felismerés indokol, miszerint a kárpátjai magyar ifjúság többsége nem ismeri ezt a művet – ideológiai akadály a nincs, a kiadás költségei pedig előteremthetők pályázati úton. Lényegében tehát szándék kérdése csupán, hogy – legalább Kovács Vilmos születésének 2007-ben esedékes 80. évfordulójára – ismét megjelenhessen a regény, valamint összes verseinek kritikai kiadása, s hogy végre emléktábla kerüljön az író egykori ungvári lakásának falára.

BARZSÓ TIBOR

¹ Tízévkönyv. Hatodik Síp Antológia 1989–1999, 174. o.

² Vö.: Kovács Vilmos panaszlevele a cenzúráról. In: Botlik József: A hűség csapdájában, 177. o.

³ Kovács Vilmos: I. m., Csokonai Kiadó – Kárpáti Kiadó, 1990, 77. o.

⁴ Kovács Vilmos: *Holnap is élünk*. Kárpáti Kiadó, Ungvár, 1965, 185. o.

ZÁGONI Á. KÁROLY: A NAGYTISZTELETŰ BEREGLIEGYHÁZMEGYE EMLÉKKÖNYVE

A régi, hiányt pótló kiadvány nem a másfél évtizede felszabadult kárpátaljai könyvkiadás adóssága. A 140 évvel ezelőtt készült kéziratot azon szerencsétlen sorsú dokumentumok közt tartották számon, amelyeket Horkay László püspök úr előszava szerint a diadalmas szovjethatalom szinte első lépéseként máglyára küldött. Tágítsuk az egyházi szempontú kárlistát: 1944 késő ősze után (mint azt több tanulmányomban is leírtam) Kárpátalja szinte teljes magyar nyelvű könyvanyagát máglyára küldték. Jól tudjuk: a könyvégetést az autodafék, a népirtás követik. A gázkamrák és a szovjet haláltáborok. Ez az, amit ma nem tud elfogadni az újjászerveződő baloldal. A hétköznapi fasizmus. Hitleri vagy sztálini, Kun Béla lenin-fiúi vagy a pufajkások – egyre megy. Nekünk emberségünk és hitünk okán és jogán kell újjászerveznünk közösségeinket. A Kárpátaljai Református Egyházmegye most kísérli meg újjászervezni küzdelmes és dicsőséges múltját. Mert – ahogy erre a püspök úr is utalt – múlt nélkül nincs jövő.

Az elveszettnek hitt könyv tehát néhány évvel ezelőtt előkerült s hamarosan egy másolata is. Bizzunk benne, hogy a diktatúra erőtlen volt a szellem és a hit erejével szemben, s rejtett forrásokból megújul mindaz, amit el akart pusztítani. Mert a most megjelent monográfia (adattár) mellett a magyarországi segítséggel végzett egyházmegyei felmérés szerint még a több évtizedes tudatos pusztítás ellenére is komoly értékek mentődtek át a mába, köztük írásos feljegyzések is. Ne feledkezzünk el a könyvben több alkalommal is említett bilkei Lipcsey Józsefről sem, aki a nagy erdélyi fejedelmek óta a monarchiabeli állapotnál sokkal nagyobb és a maitól is eltérő nagyságú egyházmegye részleges autonómiáját védve nagyszabású memorandumot készített és hagyott dokumentumként, forrásanyagként ránk, s amelynek kiadása ugyancsak hasznos lenne a történelmi múlt feltárása érdekében.

A bevezető tanulmány bizonyága szerint Csatáry György történész-levéltáros, főiskolai tanár jó ismerője a kérdésnek és a vonatkozó szakirodalomnak. Különösen a javára kell írunk, hogy a németbarátsága miatt méltatlanul mellőzött nagy tudású Harsányi András műveit is haszonnal forgatja. Nyilván csak a kiadás éveinek kritikus időpontja (1944) nem tette lehetővé számára, hogy Harsányi András kapcsolódó alapművét, az önálló kötetben megjelent *A beregi református egyházmegye levéltára* című könyvét is felhasználja.

Zágoni Á. Károly kézírata jelen kiadásában forrásközlés, ami önmagában is jelentős érték, további kutatások alapja. A szerkesztő és a kiadó szándéka

s reményeink szerint azonban sor kerül az adattár kritikai kiadására is, ami emberpróbáló feladat és óhatatlanul tágabb kontextust, a történelmi kép teljesebb változatát nyújtja majd.

A sorok közt szorgalmasan búvárkodó olvasó azonban a kiadványnak ebben a formájában is számos olyan egyházi és világi személyiség nevével találkozhat, akik a magyarság történetét vagy kardjukkal, vagy szavukkal-tollukkal nagymértékben befolyásolták. Radán Balázs, Kálmáncsehi (vagy: Kálmáncsai) Sánta Márton, illetve az egyházmegye korai korszakának tudós esperesei szinte mindannyian a magyar reformátusság fontos személyiségei. Tejfalvi Csiba Márton, Geleji Katona István, Gyarmati Miklós és a Lorántffy Zsuzsanna fejedelemasszony által pártfogolt Czeglédi István nemcsak az egyház-, de az egyetemes irodalomtörténet jelentős alakjai is. Itteni szolgálatuk jelzi azt a színvonalat is, amelyet ez a tájegység akkoriban képviselt, s amely a legkevésbé sem mondható provinciálisnak. A tiszaháti reformátusság nagy pártfogói, Petrovics Péter, Mágocsi Gáspár, Bocskai István, Bethlen Gábor, a két Rákóczi György, de legfőképpen Lorántffy Zsuzsanna a magyar történelem kiemelkedő alakjai. Ebben a névsorban azonban ott a helye Balling Jánosnak is, aki közel fél évszázadig Munkács ura és a református egyház védelmezője volt, akár még fejedelmi rangú személyekkel szemben is. A jövőbeni kritikai kiadásnak az ő alakját és nagyszabású tevékenységét is be kell mutatnia. Zágoni, aki alapvetően a lelkészársai által készített feljegyzésekből dolgozott, időnként belül marad azon a látókörön, amit megbízatása határolt be. Helytörténeti szempontból például többet érdemelne az egyébként részletesen bemutatott bilkei Lipcsey József és Balajti József irodalmi munkássága is.

Csatáry György Harsányi Andrásra is hivatkozva e kézirat „ősforrását” Széles András *A Beregi Tractus Históriaja* című munkájában látja. Jómagam úgy vélem, hogy az első egyházmegyei történeti összefoglalást a könyvben többször is említett Kondor Boldizsár írta még a 18. század második felében. Ezt a kéziratot az 1970-es évek első felében tanulmányozhattam. Rendkívül sajnálnám, ha ez a dokumentum nem került volna vissza jogos tulajdonosához, a beregszászi református egyházhoz.

Ez a kiadás – az elkötelezett nyíregyházi levéltárosoknak is köszönhetően – a Beregi Református Egyházmegye történetének fontos dokumentuma, nagy értéke. S mint ilyen, már megjelenésével is gondolatokat és feladatokat vet fel. Kihívás tehát, amelyre a ma tudósainak, egyháztörténészeinek kell méltó feleletet adniuk. (*A N. T. Beregi Egyházmegye emlékkönyve. A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei levéltár kiadványai, II. Közlemények, 34. Nyíregyháza, 2005.*)

S. BENEDEK ANDRÁS

Kovács Gábor 1970-ben született Ungváron, ma is ott él. Középiskolai tanulmányait szülővárosában végezte, ugyanitt – az Ungvári Állami Egyetem magyar nyelv és irodalom szakán – szerzett diplomát 1998-ban.

Az egyetem elvégzése után évekig tanítószkodott, közben részt vett az Eötvös Loránd Tudományegyetem posztgraduális képzésén. Jelenleg a Magyar Értelmisségek Kárpátaljai Közössége irodájának munkatársaként dolgozik.

*Szépirodalmi művekkel a múlt század 90-es éveinek elején jelentkezett először; versei megjelentek a **Pánsíp** című kulturális magazinban, a **Hatodik Síp** című folyóiratban, a **Razzia** című antológiában. A **Kárpáti Kalendárium**ban és a **Véletlen Balett** című folyóiratban esszéket publikált. Az utóbbi időben főleg vallásfilozófiai kérdésekkel foglalkozik.*

KOVÁCS GÁBOR

HAMVAS BÉLA ÉS A KERESZTÉNYSÉG

A magyarországi kulturális köztudat Hamvas Bélát a metafizikai tradíció első képviselőjeként, sőt letéteményeseként tartja számon. László András szerint Hamvas fő érdeme, hogy a hagyományra irányította a figyelmet, és ő volt első reprezentánsa e szellemiségnek. Hamvas a hagyománytól mélyen inspirált író, aki ilyen szellemben írta fő művét, a *Scentia Sacrá*t. Hamvas László szerint 1945-ig egyre közelebb került a hagyományhoz, majd később a kereszténység primátusát kezdte hangsúlyozni. Végül kompromisszumszerűen úgy fogalmazza meg ítéletét, hogy a kereszténység betetőzi a többi hagyományt.¹

A kereszténység az a tradíció, amelynek metafizikai vetületét tanulmányozták a legkevésbé. Ez meglepő, hiszen a nyugati kereszténység alapos kutatása a metafizika iránt érdeklődőket elvezethetné a tradíció lényegi vonásainak megértéséhez. Ennek ellenére a kereszténység körüli viták meglehetősen másodlagos kérdésekkel foglalkoznak: a látszólagos beavatással, a ciklikus időfelfogás hiányával stb. Mindebből kiviláglik a tradicionalisták hallgatólagosan egyöntetű véleménye a tekintetben, hogy a kereszténység nem több, mint egy hiányos, redukált tradíció, amelynek ezotériája gyakorlatilag elveszett, metafizikájának alapjait pedig lehetetlen rekonstruálni. Másrésztől viszont a megújulás a keresztények belső ügye, Rene Guenont idézve nem kellene mást tenniük, mint tulajdon tanításukat valóban megérteni, legalább olyan szinten, mint amilyenre a középkor nyújt jó példát. A kereszténységnek – valódi readaptációjához – elengedhetetlenül szükséges az összes hiteles szellemi tradíció és elsősorban a keleti metafizikai hagyomány alapján újraértelmeznie magát, meglevenítve tulajdon autentikus alapjait. Ezért mondja Hamvas, hogy a

kereszténység csak az eredet felől érthető. „Már a középkorban jobban, mint a XX. századból. Az egyházatyák korából még jobban, és egyre világosabban a héber és a görög, az iráni és a hindu hagyományból (...) mert elől van a mérték, amellyel mérhető.”²² Vagyis a keresztények elsőrendű feladata a többi hagyománnyal való rokonság kimutatása lenne. Baranyi a tradíció és a hiteles kereszténység kapcsolatát egy evangéliumi képpel világítja meg. Eszerint a három napkeleti bölcs, a *Primordiális Tradíció* képviselői hitelesítik, iktatják be a születő vallást és partikuláris tradíciót. Ilyenfórmán, a „szellemi konvergenciapont belső realizációja alapján” kilátás nyílik a tradicionális vallások és a tradíciók közötti transzcendens egység és a valódi egyetemesség megvalósítására. Baranyi a kereszténység életre keltését a hiteles szellemiséggel való kapcsolatfelvételben látja. Egyfelől tehát a kereszténységet a többi partikuláris tradícióhoz sorolják, már ha a „kereszténység kiterne a zsidó-hellenista kultúrkör kereteiből és az összes hiteles szellemi tradíció egyetemes ortodoxiájának alapján”²³ újra értelmezné saját tradícióját. Egy másik markáns vélemény szerint mindez a nyugati egyházat érinti. Dugin szerint a keleti egyház a szkizma után is megőrizte autentikus alapjait, teljes értékű hagyományával és redukálatlan dogmatikájával kiváló modellje a tradicionalista szempontú kutatásnak, sőt a guenoni elvek alkalmazásával kimutatható lenne a kereszténység teljesen egyéni metafizikai státusa. Hamvas nem a keleti egyházat tartja szem előtt, egyedül az Evangéliumot veszi alapul, amikor a Duginéhoz meglepően hasonló véleményt fogalmaz meg a kereszténység egyedi státusát illetően. „A kereszténység eredeti alakjában, ahogy az Evangéliumban megjelent, nem vallás, hanem hagyomány, éspedig minden valószínűség szerint a hagyományoknak az a fundamentuma, amely a létezés értelmét maradéktalanul kimondja. Jézus Isten lényének testetöltése, megjelent, nem hogy az embert megjutalmazza vagy megbüntesse, hanem hogy megszabadítsa, a halál kapuját betörje, és a létezés magasabb fokait megnyissa (...) Mi a kereszténység? A létezés egésze felé való megnyílás. Ami a hindu vagy a kínai, az iráni vagy az orfikus görög hagyomány, de bizonyos tekintetben valamennyi együtt, mert egyetlen hagyomány sem tudja a többit magába olvasztani, csak a keresztény. A kereszténység minden hagyomány alapállása.”²⁴

A METAFIZIKAI TRADÍCIÓ

A tradíció eredetileg univerzális szellemi és metafizikai tradíciót jelöl. Néhány megfelelőjét etimológiailag szemlélve azt látjuk, hogy a „*tradíció*”-t

jelölő latin „*traditio*” (a *trans-do* vagy *trado*-ból), a görög *paradosis* valaminek az „átadásá”-t, „továbbadásá”-t fejezi ki, a szanszkrit *parampara* emellett „követés”-t, „megszakítatlan láncolat”-ot, „örökletes folytonosság”-ot is jelent.

A metafizika szó a görög „*ta meta ta physika*” kifejezésre vezethető vissza. Kétféle értelmezési szintje létezik, az egyik szerint a metafizika azokat jelöli, amelyek „természetten túliak”, a másik, magasabb szint jelentése szerint pedig a „létesülteken (létezőkön) túliakra” vonatkozik. Tehát a metafizika egyrészt a természetben túliak, másrészt a létesülteken túliak tudománya; az őseredeti, értelem feletti tudást jelöli, amely a legtágabb értelemben vett lét (és tudat) léten (és tudaton) túli középpontjából a létesüléssel együtt bontakozik ki.

Baranyi szerint a „tradíció az értelem feletti tudásnak a fenntartását, a fenntartás általi jelenlétet és az ebből következő továbbadást jelenti; egyrészt a *természetben túliakra*, másrészt – tágabban – a *létesülten túliakra* vonatkozik, a megnyilvánulásban a különböző kondíciótól függően más-más alakot vesz fel, de lényegét tekintve változatlan.”⁵ Hamvas Béla frappáns meghatározása a következő: „A hagyomány az ember és a transzcendens világ között lévő kapcsolat folytonosságának fenntartása, az emberiség isteni eredetének tudata és az isten-hasonlóságnak, mint az emberi sors egyetlen feladatának megőrzése”.⁶

A különböző vallások alapja a metafizikai őshagyomány. Az *Intellektuális intuíció* (Guenon) révén a vallások kimutatható transzcendens egysége mutatkozik meg. A történeti korban az őshagyomány csak partikuláris tradíciókon keresztül, illetve áttételek útján, vallási formákban nyilvánult meg. Törvényszerű alászállás eredménye, hogy a hagyományok vallásokat hoznak létre, a vallások kultúrákat, a kultúrák pedig civilizációkat, majd művészeteket és tudományokat. Az úgynevezett válság tehát törvényszerű alászállás eredménye, a fényteli eredettől való távolodás. Guenon szerint a hagyomány legegységesebb, esszenciális szintje az úgynevezett *Primordiális Tradíció*, amely túl van minden közölhetőségen, csak a *metafizikai realizáció* legvégső stádiumában tárul fel az „önmagával azonosuló realizáció számára”. Ebből az abszolút egyedülvaló, egyetemes instanciából erednek – mintegy a központtól távolodva – a különböző partikuláris tradíciók, mint amilyen a kereszténység is.

A valódi tradíciótól elválaszthatatlan a *metafizikai realizáció*. Olyan megbonthatatlan egységről van szó, amelyben a teória és a praxis kölcsönösen feltételezi egymást; a metafizikai tradíció mindig éppen

annyira teoretikus, mint amennyire praktikus. Metafizikai realizáció nem létezhet beavatás (*initiatio*) nélkül, amely elsődlegesen az édeni állapot (a guenoni *état primordial*) restaurációja. Guenon a *Kereszténység és beavatás* című tanulmányában rámutat arra, hogy az Egyház egy bizonyos ponton túl egyértelműen exoterikus vallássá vált, elvesztve iniciatikus tartalmát és metafizikai vetületét, vagyis lényegét. Guenon ilyen alapon használja a *judokeresztény* terminust az egész keresztény tradíció vonatkozásában, mint végállomását egy sajátosan hanyatló visszarendeződésnek. Hamvas a nyugati kereszténységgel kapcsolatban az általános tradicionalista véleménnyel azonosul, vagyis beavatása virtualizálódott, és ezzel mint hagyomány, lényegtelené vált. E nézetet még terhelőbbé teszi, hogy Hamvas és Guenon a kereszténységet esszenciálisan nem tekinti másnak, mint beavatásnak. Ezért mondja Hamvas, hogy Európa kétezer éve a kereszténység realitásában él, de abból semmit nem valósított meg.⁷

A HAGYOMÁNY ÉS A KERESZTÉNYSÉG

Mindamellet, hogy Hamvas a kereszténység számára megkülönböztetett helyet jelöl ki, lényegében a guenoni elveket követi. Tudva, hogy a valódi egyetemesség érdekében a kereszténységnek ki kell törnie a zsidó-hellenista kultúrkör partikuláris keretei közül, a *saját* tradícióját az összes hiteles szellemi tradíció egyetemes ortodoxiája alapján újraértelmezve. Hamvas belátta azt is, hogy „a partikuláris keleti tradíciók vagy a tradicionális szerzők formafeletti, univerzális műveinek tanulmányozása a saját tradíció alaposabb megértését, és ezen keresztül való tökéletesebb megvalósítását segítené elő”. Hamvas fő műve, a *Scientia Sacra* éppen a fenti elveket követi. Először is tisztázandó, min alapul a kereszténység Hamvas által említett „kitüntetettsége”.

Dugin szerint metafizikájukat, kozmológiájukat alapul véve megkülönböztetünk ábrahामी kinyilatkoztatáson alapuló tradíciókat – judaizmus, iszlám, kereszténység –, illetve nem ábrahामी hagyományokat; ide tartozik a hindu, buddhista, taoista és a többi távol-keleti tan.⁸

A nem ábrahामी tradíciók fényében a teremtés azonosul a megnyilvánulással, annak aktuális és nem principiális realitásával. Ebben az esetben az *Ige*, *Logos* a szubsztancia felé irányulva úgy jelenik meg, mint „fény a sötétségben”, konkretizálva ontológiai státusát, s egyúttal a *natura primá*-ból *natura naturans*-ot, megnyilvánultat hozva létre. Így keletkezik a megnyilvánult mindenség differenciáltan, több szinten áthatva a *Logos* sugaraival. Ebben a megnyilvánult mindenségben van „fent” és „lent”, *Ég*

és *Föld*, vagyis két pólus; az egyik a forma feletti megnyilvánulás, a *Logos* (tartózkodási helye az *Ég*), másik a „világ” (*Föld és Víz*), a megformált manifesztáció. A *Logos* megnyilvánulása a *Fény*, a *Szubsztanciáé* – a *Sötétség*. E két pólus közt terül el a világok hierarchikus rendje. E világok mindegyike ontológikus vetülettel rendelkezik, vertikálissal és horizontálissal. A tényleges, konkrét megnyilvánulás vertikuma meghatározza a pólusok közötti távolságot a mindenség általános hierarchiájában. A horizontális vetület azon belső lehetőségek expanziójaként tárgyasul, amelyeket a vertikális tengely minden egyes pontja tartalmaz, mely tengely az *Ég és Föld*, a *Fény és Sötétség*, a *Logos* és a *Szubsztancia* között jön létre. A tengely a Biblia nyelvén „Jákok latorjája”, melyen a lények milliárdjai közlekednek fel-le.

Kreacionista megközelítésből az *Ég és Föld* nem az ontológiai princípiumok belső metamorfózisaként jelenik meg, hanem akarati aktus eredményeként, *ex nihilo*. E megközelítés szerint Isten határt szab önmaga és a teremtés, minden teremtmény közt.

A nem ábrahामी tradíciók szempontjából viszont a megnyilvánulás nincs végletesen elhatárolva az ontológiai princípiumoktól. Ellenkezőleg, a kapcsolat mindenben és mindenhol tettenérhető, a lényeknek és dolgoknak lehetőségük van kilépni a megnyilvánulásból, vagy a függőleges tengely mentén a *Logos* irányába és rajta keresztül (aktív megszabadulás, *moksa*), vagy a megnyilvánulás *Szubsztanciája* felé, a *matéria prima* ölébe. E megközelítés szerint a megnyilvánulás egy szüntelen, folytonos létesülés eredménye, és nem egyszeri, megismételhetetlen esemény. Szufi elképzelése a „folytonos teremtettség”, vagyis a mindenséget itt lényege szerint nyitott rendszerként szemlélhetjük. A két szemlélet az *Eget és Földet* másképpen kategorizálja. Egyfelől: ez egyszer és mindenkorra zárt rendszer; másfelől: az Egynek többszintű, komplex modalitása. Ez utóbbi szemlélet eklatáns példája a taoista tradíció, ahol az *Abszolútum* helyett a *Tao*, *Út* használatos, mint metafizikai realitás, amely áthatja a megnyilvánulás és a világok minden szintjét.⁹

Isten megtestesülése teljességgel elfogadhatatlan a judaizmus szemszögéből, de idegen a keleti doktrínák számára is. A keleti (hindu) tanok beszélnek ugyan *Visnu* megtestesüléséről, de közsímet a többi istenség avatarikus alászállása, mondjuk *Siváé*. De ha a zsidók számára botrány az általában vett bármiféle megtestesülés, addig a nem ábrahामी tradíciók felől a testi-emberi mivolt problematikus; tudniillik buddhista, védikus szempontból a fizikai megnyilvánulás, de az önnáló emberi státus sem más, mint illúzió, metafizikai kábaság, *avidja* eredménye. Innen szemlélve „istenemberről” azért nem eshet szó, mert a fizikai, emberi

egyszerűen eltűnne, elpárologna. Isten elnyelné, magába olvasztaná az embert, megfosztaná saját „természetétől”, individuális arculatától.¹⁰

A megtestesülés ténye egyesíti az „összeegyezhetetlent”; egyfelől ott van az *ex nihilo* teremtettség, a mindenség nihilista természete, és a visszafordíthatatlan idő (Ószövetség), másfelől a megnyilvánulás (manifesztáció) középpontjában a princípium immanens jelenléte (Újszövetség, Örömhír). Fontos, hogy mindkét koncepció hatálya egyszerre érvényes, nem annulálják egymást. Itt nincs meg az a hierarchikus alá- és fölé rendelés, ami kinyilatkoztatás vallásokra jellemző. (A szufi és az iszlám, vagy a merkaba gnózis és a kabbala viszonyára gondoljunk, ahol a titkos tanítások csak a kiválasztottak számára voltak elérhetők.) A kereszténység egyszerre fogadja el mindkét metafizikai szempontot. Az igazság Krisztussal azonosul, mint a kereszténység attribútuma, amely univerzális és abszolút.

Idézzük újból Hamvas idevonatkozó gondolatát: „A kereszténység eredeti alakjában, ahogy az Evangéliumban megjelent, nem vallás, hanem hagyomány, éspedig minden valószínűség szerint a hagyományoknak az a fundamentuma, amely a létezés értelmét maradéktalanul kimondja. Jézus Isten lényének testetöltése, megjelent, nem hogy az embert megjutalmazza vagy megbüntesse, hanem hogy megszabadítsa, a halál kapuját betörje, és a létezés magasabb fokait megnyissa (...) Mi a kereszténység? A létezés egésze felé való megnyílás. Ami a hindu vagy a kínai, az iráni vagy az orfikus görög hagyomány, de bizonyos tekintetben valamennyi együtt, mert egyetlen hagyomány sem tudja a többit magába olvasztani, csak a keresztény. A kereszténység minden hagyomány alapállása... olyan beavatás, amely a bukott teremtés után új ontológiai bázist teremt, éspedig az eredeti létet az édenkertnél mélyebben alapozza meg ... A megváltás fundamentuma mélyebb, mint a teremtés.”¹¹

Ez a metafizika egyetlen abszolút, értelemfeletti állításon alapszik, megcáfolja a judaisztikus kreacionizmus normáit, de egyszersemind a nem ábrahámi tradíciók „folytonos teremtettség” elgondolását is. „Krisztus megcsúfolta a világ bölcsességét”. Isten testet öltött, nem egyszerűen egy angyal, próféta, küldött, nem hindu *avatara*, és nem a buddhista „megvilágosodottság állapotának” inkarnációja; maga a transzcendens, áthidalhatatlan mélységgel övezett istenség egyesült elválaszthatatlanul fiúi hiposztázisában a teremtet emberi világgal.

A transzcendens Isten, mint *Logos* lép a tőle elidegenedett Univerzumba, méghozzá annak legaljára. S ezúttal nem angyalként, vagy mint próféta, hanem maga a Teremtő Atya fiúi hiposztázisába. Nem mint júdeai messiás, félelmetes *Deus Absconditus*, távoli és elérhetetlen

„Ismeretlen Isten”. Nemcsak eljön, megjelenik, hanem egybeolvad, összeforr az emberi „bukott, bűnös” testi mivolttal, magára veszi a „világ bűneit”, alászáll a „semmis”, „hitvány” mindenség fenekére. Az *Ige* emberi alakban manifesztálódik megmásíthatatlan tényként, és egyetlen pillanat alatt hamvasztja el az illúzió leplét, *avidját*, a tudatlanságot, megszünteti a megnyilvánulás és a princípium (Isten) közötti szakadékot, mivel a lényegét és természetét nyilvánítja ki.

Innen már érthető Hamvas azon gondolata, hogy az evangéliumi istenismeret paradoxona és az ismeret egzisztenciális feltétele, hogy aki a létét odaadja, az megnyeri, s aki nem adja oda, elveszíti. Isten pedig azért Isten, mondja Hamvas, mert az egyetlen lény, aki létét maradéktalanul odaadta. „És mert feladta önmagát, azért nyerte meg maradéktalanul. Teljes lényével a szolgálatban él, azért mindenható. A lét minden pozitívuma az önfeladásból fakad. Ez az áldozat. (...) Ha Istent alázatban ismerem meg, és abban, hogy létét a világnak szüntelenül feláldozza, és látom, hogy Isten a szolgálatban van. És ha felismertem, hogy lényem Istenével azonos, életemet önfeladásra kell berendeznem.”(...) Az ember a létből csak annyiban részesül, amennyiben az önmegtagadás világos tüzét önmagában meggyújtotta.”^{1 2}

A megtestesülés metafizikája a titkos és legmélyebb híradás az Abszolútnak önmagáról. Isten alászállása nem egyszerűen felfedte a teremtett lény előtt az Istenséget, hanem felfedte a Végtelen metafizikai aspektusát, a szeretetet. „Az Evangélium istenismerete azon nyugszik, hogy Isten önmegtagadását megérti.”^{1 3}

„Jézus az embert olyan világba állítja, amelyet nem tud többé nemlétezőnek tekinteni, olyan isteni lény elé, aki elől nem tud többé kitérni, saját lényének olyan eddig el nem képzelt fokára, amelyről nem tud többé nem tudomást szerezni.”^{1 4}

¹ László András: Tradicionalitás és létszemlélet. *Kötet Kiadó, 1995, 11. o.*

² Hamvas Béla: *Scienta Sacra. Medio Kiadó, 1996, 37. o.*

³ А. Дугин: Метафизика Благой Вести. *Абсолютная Родина, М., 1999, 7. o.*

⁴ Hamvas Béla: *Patmosz. Életünk Könyvek, 1992, 192. o.*

⁵ Tradíció. *Kvintesszencia Kiadó, 2000, 9. o.*

⁶ Hamvas Béla: *Scienta Sacra, 155. o.*

⁷ *Uo.*, 143. o.

⁸ А. Дугин: Метафизика Благой Вести, 38. o.

⁹ *Uo.*, 46. o.

¹⁰ *Uo.*, 49. o.

¹¹ Hamvas Béla: *Patmosz, 190. o.*

¹² *Uo.*, 88. o.

¹³ *Uo.*, 99. o.

¹⁴ *U. o.*, 143. o.

MŰVELŐDÉSI ÉLETÜNK KRÓNIKÁJA

2005. június–július

ELISMERÉSEK

❖ A Keresztury Dezső születése 100. évfordulójára alakult országos Emlékbizottság vidékünk szülöttét, **Lengyel Tamás** költőt, műfordítót szépirodalmi munkássága elismeréséül *Keresztury Dezső Jutalomban* részesítette.

❖ Az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottsága *Arany János-émlékéremmel* tüntette ki **Orosz Ildikót**, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola elnökét. A kitüntetést **Berényi Dénes**, a bizottság elnöke adta át.

❖ Beregszász város önkormányzata díszpolgári címet adományozott **dr. Gegesi Ferencnek**, Budapest IX. kerülete (Ferencváros) polgármesterének.

ESEMÉNYNAPTÁR

Június

❖ Budakalásziiban (Magyarország) megrendezték a Kárpát-medencei kisebbségi magyar közművelődési szervezetek V. fórumát, amelyen a kárpátaljai magyarság aktuális kérdéseiről **Dupka György**, a MÉKK elnöke, **Horváth Sándor**, a MÉKK társelnöke és **Musz Antal**, a MÉKK Ifjúsági Szervezetének vezetője adott helyzetjelentést.

❖ *A határon túli magyar épített örökség kutatása és megóvása* címmel szervezett tudományos konferenciát a budapesti székhelyű Teleki Alapítvány. A műemlékvédelemmel foglalkozó szakemberek tanácskozásán **Stark István**, az UMDSZ Örökségvédelmi Szakbizottságának elnöke előadást tartott a viskiek hagyományápolásáról.

❖ **Dupka György**, a MÉKK elnöke az Európai Protestáns Szabadegyetem meghívására részt vett a németországi Rheinfelden városkában *Európai kisebbségek és identitás* címmel megrendezett konferencián.

❖ A Budapesten megrendezett 76. Ünnepi Könyvhét hivatalos katalógusában helyet kaptak az Intermix Kiadó kiadványai is: **Bartha Gusztáv** *Kékben, feketében*, **Becske József Lajos** *Barlangok mélyén* című verskötete, **Igyártó Gyöngyi** *A máramarosi koronavárosok* című monográfiája, **Dupka György** „*Keressétek fel a sírom...*” című, a sztálinizmus kárpátaljai áldozatairól összeállított emlékkönyve. A kárpátaljai kiadók sátrában az érdeklődők rendelkezésére álltak más kiadványok is, köztük **Király Benedek Lőrinc** *Megálmodott szivárványok* című meséskönyve. A könyvhét napjaiban a Magyarok Világszövetsége székházában bemutatták **Vári Fábian László** *Fecskehajtó idő* című, régi és új verseket tartalmazó kötetét. A könyvhét kínálatában úgyszintén megtalálható volt **Balla D. Károly** *Szembesülés* című új regénye, **Kovács Sándor** *Ahol a Tisza születik. Kárpátaljai barangoló a forrásvidékeken* című könyve. A könyvhéten megjelent kárpátaljai szerzők dedikáltak könyveiket. **Dupka György** a Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának felelős titkáráként tárgyalásokat folytatott a Magyar Írószövetség vezetőivel. A megbeszélések eredményeként megállapodtak abban, hogy a közeljövőben Budapesten megrendezik a kárpátaljai magyar írók estjét, illetve idén októberben az anyaországi írók egy csoportja bemutat-

kozó estjét Ungváron, amikor is felavatják **Szabó Dezső** emléktábláját.

❖ A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola és a beregszászi római katolikus plébánia meghívására Beregszászba látogatott és GULAG-tapasztalatairól tartott előadást **Oloffson Placid** bencés szerzetes.

❖ Kulturális programokban gazdag falunapot rendeztek Nagybégányban. Az érdeklődők többek közt megtekinthették **Vojtkó György** és **Megyakovszka Leszja** helybeli amatőr festőművészek kiállítását, **Barkaszi Viktória** varrottasait, a falu ügyes kezű asszonyai által készített rongypokrócokat. A rendezvényen műsort adtak a község testvértelepülése, Érdpaták műkedvelői és a szakolyi *Hajnalcsillag* asszonykórus.

❖ A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma segítségével felújították a benei református templomot, amelynek főtornyát és a négy fiatornyot visszaállították eredeti állapotába, azaz zsindelemmel fedték be.

❖ Beregszászban megemlékeztek a trianoni békediktátum 80. évfordulójáról. A városi művelődési és szabadidőközpontban ez alkalomból műsort adott a BMKSZ Petőfi Sándor Nyugdíjasklubjának énekkara, amely a trianoni tragédia következményeiről, a kisebbségi sorsra kényszerített magyarság fájdalomáról szóló dalokat énekelt. Csobolya József történelemtanár a XX. század Mohácsának nevezte beszédében Trianont.

❖ Tartalmas gyermeknap zajlott le Tiszacsomán, ahol a bátyúi Cók-Mók Bábszínház bemutatta **Vitéz László** *Az elátkozott malom* című darabját. A rendezvény fő szervezője a KMKSZ Beregszászi Járási Szervezete volt.

❖ Kisvárdán befejeződött a Határon Túli Magyar Színházak Fesztiválja, amelyen a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház társulata **Örkény István** *Tóték* című drámáját mutatta be.

❖ Véget ért a *Nagy Könyv* elnevezésű mozgalom második fordulója, melynek során az előző fordulóban legjobbnak bizonyult 100 könyvből kiválasztották Magyarországot 12 legnépszerűbb könyvét. A harmadik forduló ez év decemberében zárul, s annak eredményeként kiderül, melyik a legnépszerűbb könyv az anyaországban. A könyveket és az olvasást népszerűsítő program-sorozat keretében határon túli iskolákban is élő irodalomórákat tartottak. Vidékünk több tanintézményében **Berki Antal**, a Nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház művésze lépett fel.

❖ A KMP SZ szervezésében 12. alkalommal ünnepelték meg az *Irka* című gyermeklepel (szerkesztője **P. Punyko Mária**) születésnapját. Ebből az alkalomból a Beregszászi Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház **Vidnyánszky Éva** vezette gyermekstúdiója *Az ember tragédiáját* adta elő.

❖ A Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága új tagok felvételéről döntött, akik közt ismert kárpátaljai személyiségek is vannak: **Ötvös Ida** (Visk), **Varga Éva** (Mezővári), **Kótun Jolán** (Munkács), **Árpa Péter** és **Musz Antal** (Ungvár).

❖ Kulturális eurorégió létrehozását kezdeményezték a Kelet-Magyarországi Régió települései vezetőinek Debrecenben megrendezett konferenciáján, amelyen a házigazdák mellett az erdélyi Partium, Kelet-Szlovákia és Kárpátalja magyar lakta településeinek polgármesterei vettek részt.

A felszólalók egybehangzó véleménye szerint a Debrecenhez szorosan kötődő tájegységekből álló terület eleget tesz azoknak a feltételeknek, amelyeket az EU egy kulturális régióval szemben támaszt.

❖ Ungváron lerakták és megszentelték a közeljövőben felépítendő, közös használatú római és görög katolikus templom alapkövét.

❖ Az MTA Anyanyelvünk Európában elnöki bizottságának ülésén részt vett és a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Intézetében folyó nyelvészeti kutatómunkáról tartott előadást **dr. Csernicskó István**, az MTA köztestületi tagja, a kárpátaljai magyar főiskola rektorhelyettese.

❖ **Dupka György**, az Ungvári Központi Információs Iroda igazgatója közlése szerint 2002. január 1-től máig összesen 123 683 fő igényelt magyar igazolványt, illetve magyar hozzatartozói igazolványt, azaz a hivatalos statisztikában feltüntetett 151 500 kárpátaljai magyar lakos 75 %-a.

❖ Együttműködési megállapodást kötött **dr. Monok István**, az Országos Széchenyi Könyvtár főigazgatója és **Dupka György**, a Magyar Értelmisségiek Kárpátaljai Közösségének elnöke. A megállapodás értelmében az *Együtt* című irodalmi-kulturális folyóirat digitális változata az OSZK Magyar Elektronikus Könyvtár gyűjtőrendszerébe kerül.

❖ Az UMDSZ kezdeményezésére magyar történelem és európai integrációs tanszék nyílt az Ungvári Nemzeti Egyetem történelmi karán. Ideiglenes tanszékvezető **Vidnyánszky István** történészprofesszor, a Kijevi Történelemtudományi Intézet külkapcsolatok osztályának vezetője, tanárok: **Ivanna Szkiba** és **Ferkó Okszana**

docensek, **Ivan Mandrik** professzor és **Kiss Éva**, a történelemtudományok kandidátusa.

❖ Kulturális műsorokkal színesített falunapot tartottak Mezőkaszonban, ahol a szomszédos barabási önkormányzattal közösen megrendezték a III. Nemzetközi Népdalkör-találkozót. Magyarországot a Csengeri Hagyományörző Csoport, az Együtt Barabásért Alapítvány ének- és tánckara, a Jándi Művészeti Csoport, a Szamoszegi Rozmaring Hagyományörző Csoport és a Szatmár néptáncgyűttes, Kárpátaljáról a helyi Búzavirág népdal-éneklő csoport mellett a csonkapapi Bazsarózsa és a Dédai Arany János népdalcsoport adott műsort.

❖ Magyarországon megrendezték a határon túli fiatalok X. találkozóját, amelyen tizenhat ország fiataljai vettek részt. Vidékünket a beregszászi *Ludovika*, az eszenyi *Ritmus* táncgyűttes, valamint a csapi **Fülöp Anita** és az eszenyi **Kádas Renáta** képviselte. A találkozón jelen volt **Gajdos István**, megyénk parlamenti képviselője is.

❖ **Földes László (Hobó)** a Beregszászi Bethlen Gábor Magyar Gimnáziumban tartotta meg *Tudod, hogy nincs bocsánat* című, József Attila emlékére összeállított műsorának 88. előadását.

❖ A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán lezajlottak a határon túli diákokat magyarországi felsőoktatási intézményekbe felkészítő Balassi Bálint Intézet regionális felvételi vizsgái. A jelentkező diákok létszáma 38 fő volt. Az eredmények alapján a Kárpátaljai Ösztöndíjtanács megtette javaslatait a Magyar Ösztöndíjtanácsnak a Balassi Intézetben való továbbtanulást biztosító 15 ösztöndíj odaítéléséről. A legtöbb

pályázott az egészségügyi és a bölcsész szakcsoportból javasolták támogatásra.

❖ Hídi László ötletgazda kezdeményezésére, a KMKSZ szervezésében megrendezték az I. Nagydobronyi Újkrumpli Fesztivált, amelyen többek közt bemutatták az érdeklődőknek a nagydobronyiak újbungonyából készült ételeit.

Július

❖ Kárpátaljára látogatott **Bársony András**, a Magyar Köztársaság Külügyminisztériumának politikai államtitkára, aki felkereste az Ungvári Drugeth Gimnáziumot, majd részt vett a IV. Nemzetközi Gyermekbarát Fesztivál megnyitóján, végül külön-külön megbeszélést folytatott **Gajdos István** UMDSZ- és **Kovács Miklós** KMKSZ-elnökkel, ráirányítva partnerei figyelmét a két magyarságszervezet közötti, a kibékülést szolgáló tárgyalások megkezdésének fontosságára.

❖ A beregszászi temetőben létesítendő magyar katonai emlékpark ügyében tanácskoztak a helyi polgármesteri hivatal és civil szervezetek képviselői. A Magyar Köztársaság Honvédelmi Minisztériumnak Hadtörténeti Intézete és Múzeuma **dr. Holló József** vezérőrnagy, az intézmény főigazgatója irányításával 89 szabványos magyar katonai sírkeresztet szándékozik felállítani a közel fél hektár területű, jelenleg elhanyagolt katonatemetőben.

❖ **Dr. Kovács Katalin** és **dr. Kovács Elemér**, a nagyszőlősi Ugocsa és a beregszászi Bereg Könyvesbolt üzemeltetői 280 kötetből álló, természettudományos témájú, szépirodalmi jellegű és a nyelvtudomány kérdéseivel foglalkozó könyvcsoportot ajándékozott a tiszapéterfalvai könyvtárnak.

❖ Budapesten bemutatták a *Túlélő falvak – Gondok és tervek a Kárpát-medencében* című könyvet, az Erdélyi Könyv Egylet 15. kiadványát, amely a Svédországban működő egylet *Határtalan hazában* című sorozatában jelent meg. A bemutatón részt vett **Füzesi Magda** költő és **Nagy Zoltán Mihály** író, a kötet két kárpátaljai társszerzője is.

❖ Ének-, zene-, néptánc- és kézműves tábort szervezett a KMPSZ Tiszapéterfalván.

❖ Gyermeknapot rendeztek a Bátyúi Művelődési Házban és a bökényi Tiszaparton.

❖ Beregszászban a KMPSZ szervezésében megnyílt a Kőlcsey Akadémia.

❖ Két héten át mintegy 70 fiatal táborozott a Karácsfalvai Sztojka Sándor Görög Katolikus Líceumban, ahol a kézművesség iránt érdeklődők **Fejes Gyöngyi** közreműködésével megismerkedhettek az ikon- és a tájképfestészet rejtelmével, s megtekinthették **Harangozó Miklós** salánki festőművész munkáinak kiállítását.

❖ A KMKSZ és a Pro Minoritate Alapítvány szervezésében Felsőszinevén, ismert anyaországi politikusok és közéleti személyiségek részvételével megrendezték a XIII. Kárpátaljai Szabadegyetemet.

❖ A Kárpátaljai Megyei Honismereti Múzeum tudományos konferenciával és új kiállítással egybekötött ünnepségen emlékezett meg fennállásának 70. évfordulójáról.

❖ Beregszászban és Ungváron tartotta meg kihelyezett ülését az MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottsága, amelyen elhangzott **Berényi Dénes** előadása a tudományos kutatás iratlan szabályairól, majd **dr. Soós Kálmán** rektor és **dr. Cserniczkó István**

rektorhelyettes bemutatta a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Limes és Hodinka Antal tudományos műhelyeit. **Dr. Lizanec Péter, Horváth András** és **dr. Tarics Zoltán** az Ungvári Nemzeti Egyetem tudományos programjairól adott tájékoztatót.

❖ Dolhán, a II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharc egyik csatájának színhelyén felállított turulmadaras emlékműnél tartott megemlékezést az UMDSZ, amelyen több ismert személyiség közt jelen volt **Szabó László**, a HTMH főosztályvezetője, **Szentgyörgyi Lajos** főtanácsadó és **Gajdos István** parlamenti képviselő, az UMDSZ elnöke.

❖ Szlovákiában vendégszerepelt az eszenyi Ritmus táncegyüttes. A **Szabó Tibor** művészeti vezető irányításával sikereket arató együttes ezúttal a Gombaszögi Országos Kulturális Ünnepelezen mutatkozott be.

❖ Salánkon megrendezték a második hagyományörző és alkotó tábort. **Kész Barnabás** táborvezető irányításával az idén 127 gyermek ismerkedhetett meg a fafaragás, a csont- és szarumegmunkálás, az agyagozás, a grafika és akvarellfestészet, valamint a magyar paraszti kézműipar műhelytitkaival.

❖ Diplomaosztó ünnepséget tartottak Viskan a Kárpátaljai Vállalkozásfejlesztési Központ és a helyi Zöld Falusi Turizmus Szövetség szervezésében. Összesen 32 sikeresen vizsgázó hallgató vette át a Budapesti Gazdasági Főiskola kereskedelmi, vendéglátóipari és idegenforgalmi karának kihelyezett tagozatán szerzett bizonyítványt.

❖ Salánkon megtartották az Irka Anyanyelvi Tábort a szórványban élő, magyarul tanuló gyerekek részére.

❖ Kisdobronyban rendkívüli falugyűlésen vitatták meg a higanymérgezés miatt bezárt iskola ügyét. A település lakossága egy emberként állt ki a helyi oktatási intézmény új épületének felépítése mellett.

❖ Beregszászban, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola kiállítótermében megnyílt **Magyar László** festőművész, a Kárpátaljai Magyar Képző- és Iparművészek Társasága elnökének önálló kiállítása.

❖ A benei faluházban felavatták a 30. info-pontot, amelynek költségeit az előzőkhöz hasonlóan a Magyar Köztársaság Információs és Hírközlési Minisztériuma biztosította.

❖ *A kárpátaljai festészet nagyjai* címmel új kiállítás nyílt meg Ungváron a megyei szépművészeti múzeumban. **Boksay József, Erdélyi Béla, Manajló Fedor, Soltész Zoltán, Glück Gábor, Kassai Antal, Habda László** és más jeles alkotók munkáit öt teremben állították ki.

❖ Lezajlottak a felvételi vizsgák az UNE filológiai karának magyar nyelv és irodalom szakán, amelynek nappali tagozatára 45, levelező tagozatára 12 fő jelentkezett.

❖ A kárpátaljai magyarság civil szervezetei megemlékeztek a Rákóczi-szabadságharcról. A KMKSZ által a tiszaujlaki turulmadaras emlékműnél szervezett ünnepség fő szónoka **Pereszteiné Gaál Ildikó**, a FIDESZ alelnöke volt. Az ünnepségen beszédet mondott **Kovács Miklós**, a KMKSZ

elnöke is, aki a kárpátaljai magyarság politikai szerepvállalásával kapcsolatos elgondolásait fejtette ki. A dolhai emlékműnél **Zubánics László** helytörténész, az UMDSZ OT elnöke és **dr. Balogh József**, a Rákóczi Szövetség beregszászi tagozatának alelnöke mondott ünnepi beszédet, **Csobolya József**, a BMKSZ választmányi tagja pedig felidézte az emlékezetes dolhai csata történetét.

❖ **Neupauer Kamill**, a Kijevi Szlavisztikai Egyetem ungvári főintézetének tanszék-vezetője háromévi munka eredményeként elkészítette a *Gesta Hungarorum* ukrán fordítását. Az ungvári Kárpáti Kiadó gondozásában megjelent kiadványt **Jenei Mónika** illusztrálta.

❖ A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola kilencedik tanévzáró és egyben hatodik diplomaosztó ünnepségét rendezte meg a beregszászi református templomban. Ez alkalommal összesen 101 végzős diák kapta kézhez a oklevelét.

❖ Ifjúsági napot rendeztek a beregdédai iskolában, amelynek gazdag programját **Balogh Gizella**, a helyi kultúrház vezetője állította össze. A műsorvezető **Pitkin**, alias **Vlagyimir Balackij**, a közismert humorista volt.

❖ **Sziklavári Vilmos**, a Magyar Köztársaság Ungvári Főkonzulátusának újonnan kinevezett vezetője bemutatkozó látogatást tett többek közt a MÉKK székházában, ahol **Dupka György** elnökkel, **Horváth Sándor** alelnökkel, **Turóczy István**nal és **Musz Antallal**, az elnökség tagjaival folytatott megbeszélést.

❖ Ötven gyermek részvételével tehetség-gondozó tábor nyílt meg Alsóremetén az UMDSZ Művelődési Munkabizottsága szervezésében.

❖ Magyarországon megalakult a Szülőföld Alap Tanács, amely a határon túli magyar kisebbségek támogatását hivatott szolgálni. A szervezet döntéshozó testületébe beválasztották **Kőszeghy Elemért**, az UMDSZ alelnökét is.

❖ A magyarországi Pro Hungaria Alapítvány jóvoltából új kiadványokkal gazdagodott a Kárpátaljai Megyei Könyvtár magyar és idegen nyelvű osztálya.

❖ Befejeződtek a felvételi vizsgák vidékünk szakközépiskolaiban. Szakértők szerint a felvételiző diákok számában átlagosan 10 százalékos visszaesés tapasztalható.

❖ Díjkiosztó ünnepséget tartottak a *Kárpátalja* című hetilap szerkesztőségében az újságíró-pályázat győztesei tiszteletére. Első helyezett **Túri Gréta**, második **Szabó Katalin**, a harmadik **Kovács Klára** lett.

❖ Megkezdődtek a felvételi vizsgák a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán. A nappali tagozatra több mint 400 fiatal jelentkezett, közülük legtöbben a matematika-informatika szakon szeretnének tanulni.

❖ *Anna-napi sokadalom* címmel szervezett ünnepséget a jánosi Barna György Stadionban az UMDSZ Országos Nőszövetségének beregszászi járási szervezete.

D. Gy.

ÚJ KÖNYVEK

Megjelent:

Hutterer Éva – P. Punykó Mária: **Egyedem, begyedem, tengertánc.** Kárpátaljai gyermekmondókák. *A Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség kiadása, Beregszász, 2004.*

Vári Fábián László: **Fecskehajtó idő.** Versek. *Masszi Kiadó, Budapest, 2004.*

Berniczky Éva: **A tojásárus hosszúnapja.** Novellák. *Magvető, Budapest, 2004.*

Bartha Gusztáv: **Kékben, feketében.** Versek. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2005.*

Becske József Lajos: **Barlangok mélyén.** Versek. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2005.*

Igyártó Gyöngyi: **A máramarosi koronavárosok.** Monográfia. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2005.*

Botlik József: **Közigazgatás és nemzetiségi politika Kárpátalján. I. Magyarok, ruszinok, csehek és ukránok 1918–1945.** *A Nyíregyházi Főiskola Ukrán és Ruszin Filológiai Tanszéke és a Veszprémi Egyetem Tanárképző Kara kiadása, Dimensiones Culturales et Urbanales Regni Hungariae sorozat, 9. köt., Nyíregyháza, 2005., 552 old.*

Penckőfer János: **Boldogasszony-tenyere.** Versek. *Magyar Napló–Írott Szó Alapítvány–Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség, Budapest, 2005.*

Balla D. Károly: **Szembesülés.** 121 fragmentum egy regényhiány környezetéből. *Pro Pannonia Kiadó, Pécs, 2005.*

Kovács Elemér: **A Beregszász–Tatár-hágó turistaútvonalon.** *Kárpátinfo könyvek, Beregszász, 2005.*

Weinrauch Katalin: **Versek az Őszövetséghez.** *Magánkiadás, 2005.*

Előkészületben:

Perdukné Lator Ilona: **Lélekhiedelmek Visken.** Monográfia. *Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest.*

SZERZŐINK

Bakos Kiss Károly (1977) Beregújfalu

Bartha Gusztáv (1963) Nagybereg

Barzsó Tibor (1931) Ungvár

Becske József Lajos (1965) Visk

S. Benedek András (1947) Budapest

Benkő György (1947) Beregszász

Bertha Zoltán (1955) Debrecen

Czébely Lajos (1951) Visk

Dupka György (1952) Ungvár

Ferenczi Tihamér (1941) Badaló

Horváth Sándor (1957) Ungvár

Ivaskovics József (1950) Ungvár

Jókai Anna (1932) Budapest

Kányádi Sándor (1929) Kolozsvár

Kocsis Csaba (1959) Berettyóújfalu

Kovács Gábor (1970) Ungvár

Lengyel János (1973) Beregszász

Lengyel Tamás (1971) Budapest

Merényi Krisztián (1970) Budapest

Nagy Zoltán Mihály (1949) Csonkapapi

Penckőfer János (1959) Beregszász

Rékassy Ildikó (1938) Szolnok

Szepesi Attila (1942) Budapest

Szóllósy Tibor (1940) Técső

Tárczy Andor (1954) Ungvár

Tóth Ferenc (1981) Gut

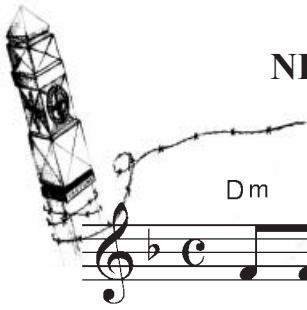
Vári Fábián László (1951) Mezővári

E számunkat Benkő György munkáival illusztráltuk

NEM TUDUNK ÉLNI

JÓZSEF ATTILA verse

IVASKOVICS JÓZSEF zenéje

Dm

A7

Ben-nem be-töl-tet-len szo-mo-rú-ság tá-tong

Gm

A7

Dm

S giz-gaz-zal be-nő-ve min-den is-ten-ol-tár.

Gm

A7

Dm

Hajh, vá-gyak any-ja, de mos-to-ha vol-tál.

*Bennem betöltetlen szomorúság tátong
S gizgazzal benőve minden istenoltár.
Hajh, vágyak anyja, de mostoha voltál.*

*Eltévedtem járván erdő-rengetegen.
A félelem sikong zirrenő harasztal
S vén adós erdő nem űz, nem marasztal.*

*A fák sudarára szállt az Est, az álnok
És torkom szorongatja valami titok:
Ajkat én miért csak sóhajra nyitok?*

*Magyar vagyok én is, (rivallnak a kányák)
Ilyen vagyok én és sose leszünk mások.
Jaj, jaj, nem tudunk élni, nyavalyások.*

JÓZSEF ATTILA

GYERMEKKÉ TETTÉL

*Gyermekké tettél. Hiába növesztett
harminc csikorgó télen át a kín.
Nem tudok járni s nem ülhetek vesztég.
Hozzád vonszolnak, löknek tagjaim.*

*Számban tartalak, mint kutya a kölykét
s menekülnék, hogy meg ne fojtsanak.
Az éveket, mik sorsom összetörték,
reám zudítja minden pillanat.*

*Etess, nézd – éhezem. Takarj be – fázom.
Ostoba vagyok – foglalkozz velem.
Hiányod átjár, mint huzat a házon.
Mondd, – távozzon tőlem a félelem.*

*Reám néztél s én mindent elejtettem.
Meghallgattál és elakadt szavam.
Tedd, hogy ne legyek ily kérlelhetetlen;
hogy tudjak élni, halni egymagam!*

*Anyám kivert – a küszöbön feküdtem –
magamba bujtam volna, nem lehet –
alattam kő és üresség fölöttem.
Óh, hogy alhatnék! Nálad zörgetek.*

*Sok ember él, ki érzéketlen, mint én,
kinek szeméből mégis könny ered.
Nagyon szeretlek, hisz magamat szintén
nagyon meg tudtam szeretni veled.*

EGYÜTT

